

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT FAKÜLTESİ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİN'İN YÜKSELİŞİNE NEOLİBERAL KURUMSALCI YAKLAŞIM

MOHAMMAD ASİF SHİRZAD

2501141325

TEZ DANIŞMANI:

YRD. DOÇ. DR. MUHAMMED ALİ AĞCAN

İSTANBUL-2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : MOHAMMAD ASIF SHIRZAD Numarası : 2501141325

Danışman : YRD. DOÇ. DR. MUHAMMED A. AĞCAN

Anabilim/Bilim Dalı : SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Tez Savunma Tarihi : 19.01.2018

Tez Savunma Saati : 14:00

Tez Başlığı : ÇİN'İN YÜKSELİŞİNE NEOLİBERAL KURUMSALCI YAKLAŞIM

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. AHMET ÖZTÜRK		KABUL
2- DOÇ. DR. RAGIP KUTAY KARACA		KABUL
3- YRD. DOÇ. DR. MUHAMMED A. AĞCAN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. SADIK ÜNAY		
2- YRD. DOÇ. DR. ALİ ASLAN		

ÖZ

ÇİN'İN YÜKSELİŞİNE NEOLİBERAL KURUMSALCI YAKLAŞIM

MOHAMMAD ASİF SHIRZAD

Deng Xiaoping'in 1978 yılındaki "reform ve açılım" politikası, Çin'i, hızla yükselen askeri harcamalara sahip ve dünya meseleleri üzerinde diplomatik etkileri olan yeni ekonomik etkin bir güç merkezi olarak tanıttı. Realizm ve güç geçiş teorisinin bazı yeni bilimsel analizlerinin yanı sıra Amerika, Avrupa ve Doğu Asya'daki bazı politika tasarımcıları ve gözlemciler, Çin'in ezici güç kullanabilme imkanları göz önüne alındığında, onun uluslararası sistemde yükselişinin barışçıl bir yol izlemeyeceğini ileri sürdüler. Büyük güçler siyasetinde rastlanan tarihi benzerlikler, Çin'in dış siyasetindeki yeni dayatmacı davranışları ve Amerika'nın nispi olarak gerilemesini dikkate alarak, Çin'in yükselişinin korku, güvensizlik, güvenlik-ikilemi ve hatta potansiyel bir uluslararası çatışma ortamına yol açabileceği sonucunu çıkardılar. Ancak, bu araştırma, bu tür değerlendirmeleri sorguluyor ve neoliberal kurumsalcı bir yaklaşım aracılığıyla, ekonomik, siyasi açıdan ve güvenlik açısından karşılıklı bağımlılığın devasa etkisi, büyük güçler arasındaki ilişkilerde güç kullanmanın yüksek maliyeti, Amerika Birleşik Devletlerinin nispi gerilemesi ve Çin'in bölgesel ve küresel düzeyde jeopolitik kısıtlamalara sahip olmasından dolayı önümüzdeki on yıllarda olası bir uluslararası çatışmanın pek mümkün olmadığını iddia ediyor. Üstelik, büyük güçler ilişkilerini, daha akıllı, daha kolay ve daha ucuz yollar olarak, kurumsallaştırılmış çözümler, müzakereler ve diyalog yoluyla yürütürler. Üçüncü bölümde sunulan deliller bu iddiayı destekliyor.

Anahtar Kelimeler: Çin'in yükselişi, uluslararası işbirliği, büyük güçler, neoliberal kurumsalcılık, karşılıklı-bağımlılık

ABSTRACT

A NEOLIBERAL INSTITUTIONALIST APPROACH TO THE RISE OF CHINA

MOHAMMAD ASIF SHIRZAD

Deng Xiaoping's policy of 'reform and open up' in 1978 introduced China as a new economic powerhouse with a fast-rising military expenditures and diplomatic influence into world affairs. Given China's overwhelming power projection capabilities, some recent scholarly analyses of realism and power transition theory, as well as some policy makers and onlookers in the United States, Europe and East Asia have suggested that the rise of China in international system will not follow a peaceful path. Applying historical analogies in great powers politics, some recent assertiveness in China's foreign behavior and America's relative decline, they conclude that the rise of China may lead to a climate of fear, mistrust, security dilemma, and even a potential international conflict. This research, however, challenges such considerations and taking a neoliberal institutionalist approach argues that due to tremendous impact of economic, political and security interdependence, the high cost of use of force in great powers relations, the relative decline of the United States, and China's geopolitical limitations at the regional and global levels, a potential international conflict seems unlikely in the forthcoming decades. Moreover, the great powers will manage their relations through institutionalized solutions, negotiations and dialogue as the wiser, easier and cheaper courses. The evidence in the third section supports this claim.

Keywords: the rise of China, international cooperation, great powers, neoliberal institutionalism, interdependence

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, dünya siyasetinde süper güç olarak yükselen Çin'in geleceğini ve bu durumun Amerikan Dünya Düzenine muhtemel etkilerini 'neoliberal kurumsalcılık teorisi' çerçevesinde analiz etmektir. Karamsar tahminler, çoğunlukla Çin ve diğer baskın süper güçler arasında askeri bir çatışma ihtimali üzerinde durmaktaydı. Ancak bu teorisyenlerin tahmin ve önerileri, olası bir yeni dünya savaşını engelleyecek bir takım faktörleri incelemekte başarısız kalmıştı. Uluslararası kurumlar ve özellikle Çin'in onsuz bugünkü ekonomik büyümesini devam ettiremeyeceği seviyede ekonomik bağımlılık, dünya düzeninin istikrarını Çin'in olası tehditlerinden koruyabilecektir. Bu nedenle Çin'in yükselişinin merkeze alındığı bir çalışmanın karamsar tahminlerden ziyade çatışma olasılığını bertaraf edecek önerileri de içermesi beklenebilir. İşte bu çalışmada böylesi bir amaçla; dünya siyasetinde "Çin'in yıkıcı olmayan yükselişi", neoliberal kurumsalcı tezinin bakış açısı merkeze alınarak incelenecektir.

Destekleriyle bu araştırmayı mümkün kılan birçok kişiye minnettarım. Her şeyden önce, gözetimi altında bu tezi tamamlamamı sağlayan Dr. Muhammed Ali Ağcan'a teşekkür ediyorum. Onun entelektüel uyarıları, verdiği ilham ve yapıcı yorumları, bu araştırma boyunca fikirlerimin çoğunun oluşmasına neden oldu. Danışmanıma, sadece bu araştırma konusunda danışmanlık yapmayı kabul ettiği için değil, bundan daha da fazlası, yabancı bir öğrenci olarak kendisinin bana gösterdiği mükemmel konukseverlik için de minnettarım. Mükemmel davranışı, bana Türk toplumu hakkında daha iyi bir fikir edinmem için yardımcı oldu. Bana cömert bir eğitim bursu sağladığı için Türk halkına ve hükümetine çok müteşekkirim. Söz konusu burs, bana uluslararası ilişkiler konusunda yüksek lisans eğitimi alma ve dolayısıyla ülkem Afganistan'a hizmet etme fırsatı sağladı. Dr. Ahmet Öztürk'e, öğrettiği "Büyük güçler politikası", bana, büyük güçler ve dünya siyaseti konusunda ihtiyaç duyduğum bir geniş görüşlülük sağladığı için özellikle teşekkür ederim.

Bazı bölümlerde yaptığı düşünceli ve yararlı düzenlemelerle araştırmanın daha faydalı hale gelmesini sağlayan meslektaşım ve arkadaşım Uğur Altuntaş'a, şükranlarımı

sunarım. Ayrıca, bu araştırmanın İngilizce metnini düzenleyen çok yakın arkadaşlarım Rashad Jawed ve Khuaja Ratib Sedeqi'ye şükranlarımı sunarım.

Türkiye'de kaldığım süre içerisinde arkadaşlarımdan bazılarının cömert parasal yardımlarından yararlandım. Özellikle, maddi desteği ve olağanüstü sadakat ve şefkatinden dolayı Hedayatullah Gafori'ye (15 yıldan uzun bir süredir harika bir arkadaşım) büyük bir teşekkür borçluyum. Ayrıca kritik zamanlarda bana çok büyük maddi destek sağlayan güvenilir ve özenli arkadaşım Abdul Basir Beekzada'dan da bahsetmek isterim. Bu özel arkadaşıma minnettarım.

Son olarak, en derin şükranlarımı genel olarak tüm aileme ve özellikle ebeveynlerime veen büyük ağabeyim Mohammad Nader Shirzad'a sunuyorum. Onların sevgisi, sabrı ve sınırsız destekleri olmaksızın eğitim hayatıma devam edebilmem mümkün olmazdı.

Mohammad Asif Shirzad

İstanbul-2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ DEĞİŞİM SORUNU

A. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	12
B. Araştırmada Kullanılan Yöntemler	12
C. Araştırma Tasarımı	14
D. Değişim Sorunu	15

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN YÜKSELİŞİ İLE İLGİLİ BİRBİRİNE RAKİP AÇIKLAMALAR

A. Neorealizm (Savunmacı ve Saldırgan Realizm)	32
1. Teorideki Sınırlamalar	42
B. Liberalizm (Demokratik Barış Teorisi).....	50
1. Teorideki Sınırlamalar	51
C. Konstrüktivizm (İnşacılık).....	53
1. Teorideki Sınırlamalar	56
D. Güç Geçişi Teorisi	58
1. Teorideki Sınırlamalar	63
E. Neoliberal Kurumsalcılık	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÇİN'İN UYGULAMADAKİ NEOLİBERAL KURUMSALCI DIŞ POLİTİKASI

A. Değişimin Durumu	86
B. Amerika Birleşik Devletleri ile İşbirlikçi bir İlişkiye Yönelme.....	90
C. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'ne (ASEAN) Yapıcı Katılım Ve İçerisindeki Komşularla Bölgesel Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümü ..	102
1. Güvenlik Meselelerinde İşbirliğinden Yana Olan Bir Konuma Geçiş: ASEAN'ın Bölgesel Forumunda Çin	106
D. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve DTÖ İçindeki Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmalara Üyelik ve Kabul	113
1. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası Grubunda Çin.....	113
2. DTÖ'de Çin	115
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	125

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ARF	: ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MÖ	: Milattan Önce
PTT	: Güç Geçiş Teorisi
PRC	: Çin Halk Cumhuriyeti
SIPRI	: Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü

GİRİŞ

Paul Kennedy'nin *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Düşüşü* adlı eseri bize, modern dünya siyaseti tarihinin büyük oranda büyük güçler arasındaki yükseliş, düşüş, günlük etkileşim, periyodik sürtüşme ve savaş hikayesi olduğunu hatırlatıyor. 1648 Vestfalya Kongresi'nden bu yana dünya siyasetinin, uluslararası sisteme yön veren büyük güçlerin yükseliş, düşüş ve diplomatik mücadelesine şahitlik eden dört dönemden geçtiği söylenebilir. Bu anlamda ilk sistemik değişim, eski imparatorluklar İsveç, İspanya ve Hollanda'nın yükselen ve zorlayıcı Britanya, Fransa, Prusya, Rusya ve Avusturya'nın yerini aldığı 1815'de Vestfalya Kongresi ve Napolyon Savaşları'nın sonu arasında gerçekleşti. İkinci önemli değişim, 19. yüzyılın sonuna kadar büyük güçler oyununa üç gücün daha eklenmesiyle vuku buldu: Amerika, İtalya ve Japonya. Üçüncü sistemsel değişiklik ise 1945 yılında Sovyetler Birliği ve Birleşik Devletler'in iki kutuplu olarak adlandırılan sistemi şekillendirmesiyle gerçekleşti. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Sovyetler'in çözülmesi Birleşik Devletleri, tek kutuplu sistem olarak adlandırılan ve onu en üst düzey güç olarak konumlandıran başka bir sistemik değişikliğe neden oldu. Ancak büyük güçlerin hikayesinin uluslararası ilişkilerdeki ve politika üreten çevrelerdeki önemli akademik literatürün tartışma konusu olduğu gerçeği hala önümüzde durmaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Çin'in büyük bir güç olarak yükselişi, dünya çapında uluslararası ilişkiler kuramcılarının ve devlet adamlarının ilgisini bu yöne doğru çekmiş ve bu anlamda yeni bir literatür doğmaya başlamıştır.

Çin'in yükselişi ne demektir veya ne anlama gelmektedir? 1978'den bu yana liderliğinin bir reform paketi sunmasıyla eşi benzeri görülmemiş bir büyüme yolunda ilerlediği görülen Çin; politika yapımcılar, politika analistleri ve uluslararası ilişkiler teorisyenleri arasında sıkça tartışılan uluslararası ilişkiler konularından biri oldu. Bu anlamda tüm uzmanlar ve devlet adamları arasında ortak bir nokta vardır: Bu büyük dönüşümün motoru Çin'in ekonomik büyümesidir. Son kırk yılda yüzde 9,8'lik yıllık büyüme, Çin'i çok fakir bir üçüncü dünya ulusundan dünyadaki en büyük ikinci ekonomi olmaya terfi ettirdi. Tarihsel anlamda ekonomik yükselişi, giderek artan

oranda askeri birikimi ve gelişen diplomatik nüfuzu ile Çin'in uluslararası alanda kendini yeniden tanımladığı ve küresel liderlik için bir aday olduğu iddia edilebilir.

800 milyon işçi, 20 trilyon dolarlık maddi varlığa sahip olan Çin şu anda dünyanın en büyük üreticisi ve ihracatçısı konumundadır.¹ Jacques Martin'in de belirttiği üzere Çin'in 2003'te Amerika'yı geride bırakarak "dünya imalathanesi"ne dönüştüğü, dünyanın en büyük doğrudan yabancı yatırımcısı olduğu, şu anda dünyanın en büyük ihracatçısı, ikinci en büyük ithalatçısı ve ikinci en büyük ticaret ülkesi olduğu görülmektedir.²

Goldman Sach'in 2007'de tahmin ettiği gibi mevcut büyüme devam ederse, Çin ekonomisi 2025 yılına kadar ABD ekonomisini yakalayacak³ ve 2040 yılında ekonomisi 123 trilyon dolara veya 2000 yılındaki dünyanın tümünün ekonomik çıktısının neredeyse üç katına çıkacaktır.⁴ Her halükârda bu istatistikler, küresel ekonomik gücün dengesinde büyük bir dönüşüme neden olan bu ekonomik mucizenin, Çin'in küresel güç payını genişletmesi için daha fazla fırsat yaratacağına dair ipuçları vermektedir.

Akademik tartışmalarda bu gelişmeler, uluslararası sistemde yeni bir büyük gücü ortaya çıkarmanın etkileri üzerine eski tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Genel tahminler ve analizler, Çin'in barışçıl yollarla yükselip gelişmeyeceğini sorgulamaktadır. Dahası Çin'in yeni statüsüyle ilgili herhangi bir tartışmanın merkezinde Çin-Amerika ilişkilerinin geleceği yatmakta ve baskın güç olan Amerika'nın yükselen bir güce nasıl tepki vereceği sorgulanmaktadır. Devletlerin ulusal büyümeleri onları savaşa sokmayı tetikler mi? Ya da daha belirgin olarak, bir devletin büyümekte olan gücü ile uluslararası çatışma arasında nedensel bir bağ var mıdır?

---

¹ Jonathan Fenby, **Will China Dominate the 21st Century?**, Cambridge, Polity Press, 2014, s. 9.

² Martin Jacques, **When China Rules The World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World**, 2nd ed, London, Penguin Books, 2012, s. 182-232.

³ Dominic Wilson, Anna Stupnyska, "The N-11: More Than an Acronym," Goldman Sach Global Economics Papers, No: 153, Mart 2007, s. 9.

⁴ Robert Fogel, "\$123,000,000,000,000: China's estimated economy by the year 2040. Be warned," **Foreign Policy**, C. 177, No: 11, Ocak 2010, s. 70.

Bu sorulara verilebilecek teorik cevapların iki kategorisi vardır. İlki *kötümserler* olarak adlandırılabilir. Gücün devletler ve özellikle de büyük devletler arasında dağılımı, yükselen güçleri tehlikeli bulan tüm teorisyenler için çok önemli bir konudur. Bu nedenle realizmin devlet merkezli paradigması, yapısalcılar ve güç geçiş teorisyenlerinin uluslararası sistemdeki Çin'in agresifliğini bir tehdit olarak görmesi olağan bir hal almaktadır. Prestij, güç ve üstünlüğü sürekli isteyen insanın sosyal davranışlarını ele alan klasik realistler, yükselen güçleri bir tehdit olarak algılar ve istikrarsızlığı, belirsizliği ve hatta sistemde küresel bir savaş olasılığını beklerler. E.H. Carr, iktidarın uygulanmasının her zaman daha fazla güç talebini ortaya çıkardığını iddia eder.⁵ Burada önemli nokta, yükselen iktidarın ekonomik gelişiminin ona çoğunlukla bölgesel yayılcılık yoluyla çıkarlarını arttırmak için politik bir hırs ve yeterli bir askeri güç sağlıyor olmasıdır. Martin Wight, bu noktayı şöyle özetliyor: "Genişletilecek güç doğası ... ve engeller olmadıkça bu eğilimler toprak büyümesinde toplanabilir."⁶ Çin 1978 yılında kalkınma stratejisine başladığında ekonomi en büyük önceliği idi. Açık ekonomi stratejisi, Çin'in küresel ekonomiden benzeri görülmemiş avantajlar sağlamasına ve 1990'larda çift haneli ekonomik büyüme oranı ile dünyanın önde gelen ekonomik güçlerinden biri haline gelmesini sağladı. Realistler, Çin'in ekonomik gücünü askeri güce aktarıp Çin ordusunu modernize ettiğinin altını çizmektedir. 2015 yılında 214 milyar dolar askeri harcamayla⁷ - ikinci ve üçüncü bölümlerde daha sonra ayrıntılarıyla tartışacağız - şimdi Çin, ABD'den sonra askeri bütçede ikinci sırada yer almaktadır. Sonsuz bir güç arzusu, Çin'in ABD sınırına kadar askeri yayılcılığa devam etmesine neden oluyor. Diğer taraftan, yükselen güçler, güvenlik ikilemi yaratmaları nedeniyle tehlikelidir. Güvenlik ikilemi şu duruma işaret ediyor ki: Özellikle, bir devletin güvenliğini yükseltmek için silahlanmayı arttırması, uluslararası sistemdeki diğer devletlerin güvenliğini azaltmaktadır.⁸ Çin'in artan silah politikası ve ordu modernizasyonu, akranlarının ve özellikle ABD'nin bunu kendi ulusal çıkarları için

⁵ E. H. Carr, **The Twenty Years' Crisis, 1919–1939**, 2nd ed, New York, St. Martin's Press 1946, s. 112.

⁶ Martin Wight, **Power Politics**, London, Bloomsbury, 2002, s. 144.

⁷ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): "SIPRI Yearbook 2016: Armaments, Disarmament and International Security," Kasım 1, 2016.

<https://www.sipri.org/yearbook/2016>

⁸ Robert Jervis, "Cooperation Under The Security Dilemma," **World Politics**, C. 30, No: 2, Ocak 1978, s. 169.

bir tehdit olarak algılamasına yol açmaktadır. Bu durum Amerika ve diğer ülkelerin, güvenlik ikileminin nihai sonucu olarak askeri güçlerini arttırması ve Çin'e karşı tepki vermeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu anlamda Çin, istikrarı bozan bir güçtür. Özetle, büyük güçler arasında potansiyel bir savaş olasılığı vardır. Saldırgan realistler açısından bu durumda çatışma olması muhtemeldir; ancak saldırgan realistlerin aksine klasik realistler, çatışmanın kaçınılmaz olmadığını düşünmektedir. Çünkü Kirshner'in savunduğu gibi klasik realistler için "gelecek yazılmamıştır ve bilge politika önemlidir."⁹

Yapısal realistler için uluslararası sistemin anarşik özelliği, devletlerin hayatta kalma korkusuna neden olmakta, bu durum diğerlerine (devletler, kurumlar vs.) güvenmeme ve sonuç olarak diğerlerinin kazanımları dikkate alma sonucunu doğurmaktadır.¹⁰ Bu anlamda, yükselen bir Çin bir kendi kendine yardım sisteminde anlam kazanmaktadır. Öyle ki Çin'in güvenliğini en üst düzeye çıkarmak için yeteneklerini geliştirmesi gerekir (realistler, maddi gücü ana yetenek kaynağı olarak kabul eder). İronik bir şekilde Çin'in güç yükseltmesi, aynı zamanda diğer büyük güçler tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanmasına neden olacaktır. Kısacası, yükselen Çin, uluslararası sistemde belirsizlik, güvensizlik ve potansiyel çatışma ortamını ikiye katlayacaktır. Mearsheimer'ın yapısal saldırgan realizmi bu durumda bir adım daha ileri giderek önümüzdeki on yıllarda Çin ile ABD arasında olası bir çatışma öngörüyor.¹¹ 19. yüzyılda Amerika'nın yükseliş olayını ele alan Mearsheimer, tüm yükselen güçlerin -burada Çin- statükoyu istikrarsızlığa uğratarak revizyonist olduklarını ve ilk adımda bölgesel hegemonyasını kurup daha sonra küresel hegemonyaya geçerek kendi hegemonyasını inşa ettiklerini varsaymaktadır.¹² İronik bir şekilde, Mearsheimer *hayatta kalmayı* sistemdeki tüm büyük güçlerin nihai hedefi olarak değerlendirdiğinde¹³ şu soruyu sorabilir: yükselen Çin'in hayatta

---

⁹ Jonathan Kirshner, "The tragedy of offensive realism: Classical realism and the rise of China," **European Journal of International Relations**, C. 18, No: 1, Mart 2012, s. 65.

¹⁰ Joseph M. Grieco, "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism," **International Organization**, C. 42, No: 3, Yaz1988, s. 487.

¹¹ John J. Mearsheimer, "Can China Rise Peacefully?," *The National Interest*, Ekim 25, 2014. <http://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?>

¹² John J. Mearsheimer, **The Tragedy of Great Powers Politics**, New York, W.W. Norton & Company, 2001, s. 23.

¹³ A.e., s. 34.

kalmasını tehdit eden hayali faktör nedir veya Çin'in kazancı arttığında bu durum ABD'nin güvenliğini nasıl tehdit eder? Özellikle, Kirshner'ın sorduğu gibi Çin tüm Asya'ya hükmetmek için agresif bir anlayış benimsemezse, 'hayatta kalması' gerçekten tehlikede mi? Pasifik boyunca beşiğindeki Konfüçyüs bebeğini boğma çabası başarısız olursa ABD 'hayatta kalmaz' mı?¹⁴ İkinci bölümde, çağdaş uygulamalara ve büyük güçler arasındaki gelişmelere dayanılarak saldırgan realizmin, Çin'in büyüyen gücü ile uluslararası çatışma arasında nedensel bir bağ oluşturamayacağını iddia ediyorum. Üstelik, Mearsheimer'ın nükleer çağda Çin ile ABD arasındaki potansiyel savaşı nasıl basitleştirdiğini tartışacağım.

Güç geçiş teorisyenleri Çin'in yükselişinin etkileri konusunda da kötümser davranmaktadırlar. Güç geçiş teorisyenleri bu teorinin üç ana konseptine -parite, sollama ve memnuniyetsizlik- bakarak yükselen bir gücün savaş eğilimi gösterip göstermediğini belirler.¹⁵ Büyük bir gücün GSYİH'sı hakim gücün %80'inden daha düşük olursa, hakim güce meydan okuma olasılığı düşüktür. Aksine bu noktada "büyük güç(ler) in GSYİH'sı egemen gücün %80'ine ulaştığında güçler arasında eşitlik olduğunu düşünülür"¹⁶ ya da büyük bir gücün gücü egemen gücün üzerindeyken, meydan okuyucu olup olmadığına bakmak statükonun memnuniyetini ölçer. İktidar statükodan memnun değilse büyük bir savaşın olması beklenir. İki ülkenin GSYİH'sına ilişkin 2014 yılındaki yapılan bir ankette Çin'in ABD'yi geçtiği görülmektedir. "2014 yılına gelindiğinde, Çin Amerika'nın GSYİH'sının yüzde 101'ine; ABD doları döviz kurlarında yüzde 60'a; ihracatın yüzde 106'sına sahipti ve rezervleri Amerika'ninkinden 28 kat daha büyüktü."¹⁷ Diğer yandan Çin'in *status quodan* memnun olmadığı da görülmektedir. Bu memnuniyetsizlik, Birleşik Devletlerin Çin'in komşu ülkeleri ile güçlü bir ittifak kurması ve bölgesel düzene ilişkin yaşanan askeri anlaşmazlıklarda görünmekteydi. Özellikle, Çin'in memnuniyetsizliği bölgedeki şu toprak anlaşmazlıkları ile yakından ilişkilidir:

---

¹⁴ Kirshner, a.g.e., s. 61.

¹⁵ Yves-Heng Lim, "How (Dis)Satisfied is China? A power transition theory perspective," **Journal of Contemporary China**, C. 24, No: 92, Eylül 2015, s. 281.

¹⁶ A. F. K. Organski, Jack Kugler, **The War Ledger**, Chicago & London, The University of Chicago Press, s. 49.

¹⁷ Allison Graham, "The Thucydides Trap: Are the U.S. and China Headed for War?," *The Atlantic*, Eylül 24, 2015. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/09/united-states-china-war-thucydides-trap/406756/>

Tayvan sorunu, Güney Çin Denizi, Spratly Adaları, Daiyou / Senkaku Adaları ve kısmen Hindistan ya da Vietnam'la yaşanan sınır anlaşmazlığı¹⁸ Çin zaten bölgesel düzenden duyduğu memnuniyetsizliği sürekli beyan ediyordu. Mart 1996'da Tayvan Boğazı'ndaki bir askeri tatbikat sırasında, Tayvan limanına en yakın sitelere füzeler ateşledi ve ABD'den derhal bir yanıt aldı.¹⁹ Sonuç olarak, bu istatistiklere dayanarak Çin ile bölgesel güçler arasındaki militarize edilmiş anlaşmazlıklar, dahası daha önce de belirttiğimiz gibi, Çin'in son askeri birikimi gibi tüm şartlar, statükonun savunucusu olarak ABD ve statükodan memnun olmayan/meydan okuyan Çin arasında büyük bir savaş için tüm koşulları hazırlanmıştı. Bu noktada herkesin merakla cevaplandırmak istediği soru savaşı başlatacak olan kim? noktasında toplanmaktaydı. Gerçi, akademisyenler arasında bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, çoğu güç geçiş teorisyeni yükselen memnunsuz gücün (bu durumda Çin'in) savaş başlatan olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu savunmaktaydı. Onların araştırmaları, genel ve ampirik olarak kural koyucu iktidarın/hakim gücün öncelikle savaş yolunu tercih etmediğini göstermektedir. Çünkü mevcut durumdan faydalanan hakim güç her zaman statükonun devamlılığından yanadır.²⁰ Her ne kadar güç geçiş teorisi, yükselen güçler ve onların dünya siyaseti üzerine etkileri konusundaki anlayışımızı geliştirse de, ben bu noktada Çin'in yükselişiyle ilgili öngörülerinin sorunlu olduğunu iddia ediyorum. Zira güç geçiş teorisinin yükselen gücün hangi durumlarda memnun olacağı veya olmayacağını değerlendirme noktasında eksiklikleri vardır. Öyle ki bu teori bize, I. Dünya Savaşı'ndaki Almanya gibi çatışmalı geçişleri ve Amerikan örneğindeki gibi barışçıl güç geçişlerini analiz etmede belirleyici faktörleri göstermemektedir.

Çin'in yükselen etkilerini ele alan teorilerin ikinci kategorisi ise *iyimser* görüşe sahip olanlar olarak adlandırılabilir. Ancak, bu teoriler arasında bu araştırmanın teorik çerçevesiyle yakından alakalı olan neoliberal kurumsalcılık öncelikli olarak ele alınacaktır. Devletler arasında işbirliği olasılığını reddeden ve yükselen güçlerin uluslararası ilişkilerin istikrarı için bir tehdit olarak gören karamsar teorilerin

---

¹⁸ David Rapkin, William Thompson, "Power Transition, Challenge and the (Re)Emergence of China," **International Interactions**, C. 24, No: 4, Ekim 2010, s. 326.

¹⁹ A.e., s. 315.

²⁰ Woosang Kim, Scott Gates, "Power transition theory and the rise of China," **International Area Studies Review**, C. 18, No: 3, Eylül 2015, s. 222.

çoğunun aksine neoliberal kurumsalcılık, uluslararası kurumların ve rejimlerin dünya siyasetindeki çatışmalı yönleri azalttığını ve devletler arasında işbirliğinin geliştirilmesini öngören bir muhteviyata sahiptir. Bu anlayışa göre; kötümserlik, korku ve belirsizlik gibi durumlar, çatışmaların yaşanmasının ardındaki itici güç olarak karşımıza çıkmaktadır; çünkü devletlerin birbirleri hakkında bilgileri her zaman eksiktir. Bu anlamda çok taraflı kurumlar diyalog ve çatışmanın barışçıl çözümleri için çerçeve ve gündem sağlayarak bu boşluğu doldurur.²¹ Dahası, örgütler ve rejimler "devletlerin, nispi kazançlar üzerine odaklanmalarını teşvik eden potansiyel tehlikelerden ziyade işbirliği yoluyla kazanabilecekleri mutlak kazanımlara odaklanmasını sağlar,"²² ve barışçıl çözümlere olanak tanır. Yükselen güçlere ilişkin daha spesifik olarak, anarşinin uluslararası sisteme hâkim olduğu durumda yeni bir büyük gücün ortaya çıkması diğer devletler arasında –özellikle hakim güç için- bu yeni büyük güce karşı korku durumu oluşturur; ama neoliberal kurumsalcılık, yükselen gücün uluslararası kurumlara entegre edilebildiği durumlarda potansiyel çatışma veya hegemonya savaşının yönetilebilir olduğunu ileri sürmektedir. Kurumların kolaylaştırdığı karşılıklı yararlar dayanarak yükselen ve hakim güçler, kurumlar ve rejimler vasıtasıyla kendi farklılıklarını çözmeyi tercih etmektedir.²³ Tarihî tecrübeler dayanarak Çin ve ABD'nin "Thucydides Tuzağı"²⁴dan kaçamayacağı sonucuna varan realistlerin ve yükselen memnunsuz bir gücün GSYİH'sının hakim gücü aştığı durumlarda savaşın kaçınılmaz olduğu PPT (Güç geçiş teorisi=GGT) varsayımının aksine neoliberal kurumsalcılar, Çin'in büyüyen yetenekleri ve küresel gücünün etkileri konusunda barışçıl bir vizyon geliştiriyorlar. Neoliberal kurumsalcı perspektife dayanarak, hem yükselen Çin'in

---

²¹ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye Jr., **Power and Interdependence**, 3rd ed, Harrisonburg, R.R. Donnelly & Sons Company, 2001, s. 30, Bkz: Robert O. Keohane , Lisa L. Martin , "The Promise of Institutional Theory," **International Security**, C. 20, No: 1, Yaz 1995.

²² Avery Goldstein, "Power transitions, institutions, and China's rise in East Asia: Theoretical expectations and evidence," **Journal of Strategic Studies**, C. 30, No: 4-5, Temmuz 2007, s. 646.

²³ Bkz.: Robert O. Keohane, **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy**, Princeton, Princeton University Press, 1984, Robert M. Axelrod, Robert O. Keohane, "Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions," **World Politics**, C. 38, No: 1, Ekim 1985, G. John Ikenberry, "The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?," **Foreign Affairs**, C. 87, No: 1, Ocak-Şubat 2008.

²⁴ Thucydides Tuzağı terimi, Yunan tarihçi Thucydides'in sistemde yeni bir güç kazanma kararlığına işaret ediyor. Buna göre, beşinci yüzyılda B.C'de yükselen Atina, revizyonist bir güç olarak göründü ve bu meydan okuyucudan korku baskın güç olan Sparta'yı statükoyu koruması için tetikledi. Bu durum savaşı kaçınılmaz kıldı. Allison, a.g.e., s. 6.

hem de Birleşik Devletlerin mevcut uluslararası düzen içinde çalışması muhtemel olacağı iddia edilebilir. Bu anlamda her iki taraf da 21. yüzyılda uluslararası ilişkilerin önemini göz önünde bulundurmaya ve barış içinde yaşamının yollarını ve araçlarını rasyonel olarak seçmeyi tercih etmelidir. Anarşik durum ve büyük güçlerin diğer tarafların niyetleri hakkında kuşkulu olduğu durumlarda sürdürülebilir bir işbirliği, onların ortak çıkarlarını vurgulamak ve buna binaen karşılıklı bağımlılık hakkında bilgi sağlamak için yararlı çerçeveler bulup bulmamalarına bağlıdır. Neoliberal kurumsalcılar hem yükselen Çin'in hem de egemen olan Birleşik Devletlerin, uluslararası kurumlar vasıtasıyla ortak çıkarlarını yakalayabilecekleri ve karşı tarafın davranışı hakkında yeterli şeffaflık sağlayabilecekleri sonucuna varırlar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan iki kutuplu düzenin getirdiği tecrübe bize Çin ve ABD'nin mevcut ilişkilerini yönetmek için işlevsel olabilecek kurumsallaşmış düzenlemeler sunabilir ve bu bağlamda şartlı işbirliği gibi olasılıklarının imkanı hakkında önemli bir birikim sağlayabilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa devletleri ve ABD-Japonya arasındaki ilişkiler bu anlamda önemli örneklerdir. Bu örneklerde her halükârda egemen güç ve yükselen güç işbirliği içindedir ve bunu uluslararası kurumlar ve rejimler yoluyla yapmaya devam etmişlerdir. Günümüzde Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer büyük güçler arasındaki ilişkilerin işbirliği ve barışçıl çerçevede devam etmesini destekleyen mantıklı nedenler ve yeterli kanıtlar bulunmaktadır. Çin için bu durum, uluslararası ve bölgesel kurumlara entegrasyon ve karşılıklı işbirliği vasıtasıyla mevcut gücün artırılmasına veya zenginliğin sürdürülmesine yardımcı olmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri için ise, Çin'in yükselişini yönetmek ve Çin'i mevcut uluslararası düzene entegre etmeye teşvik için işbirliği ve kurumsallaşmış bir çözüm izlemek için alternatif bir yol sunması açısından işlevsel görünüyor. Basitçe, mevcut uluslararası düzene ve kurumsallaşmış düzenlemeler yoluyla sisteme entegre edilen bir Çin, Washington tarafından yönetilen düzende belirsizlik ve istikrarsızlık düzeyini düşürür. Üstelik güçlü ve zengin Çin ile sürekli bir işbirliğinin olması, karşılıklı bağımlılık açısından Amerikan ekonomisinin istikrarı için zaruri görünmektedir.

Pekin'in 2001'de Dünya Ticaret Örgütüne katılması, 2003 yılında Güneydoğu Asya Ekonomi Kurumu (ASEAN) 'a katılımı, Çin-ABD'nin Kuzey Kore Nükleer

Programı için yakın işbirliği, Çin ile ABD arasındaki ticari ilişkilerin boyutu -Çin şimdi ikinci büyük ekonomi ve Birleşik Devletler'in en büyük ticaret ortağı- neoliberal kurumsalcı teorinin uygunluğunun ve analizinin temsil kabiliyetinin yeterli olduğuna dikkat çeken bazı örneklerdir.

Her halükârda, hem karamsar hem de iyimser görüşlerin -iyimser demek istediğim neoliberal kurumsalcılıktır ki bu anlayış Keohane, Nye, Martin ve Ikenberry'nin çalışmalarıyla şekillenmiştir- Çin'in yükselişine anlamlandırmada eksiklikler içerdiğini iddia ediyorum. Realist paradigma, durumsal faktörlere (uluslararası sistemin özellikleri) vurgu yapıyor ve yükselen Çin'i, dünya düzeninin istikrarsızlaştırıcı gücü olarak görüyor. Bu anlamda realistler argümanlarını desteklemek için yükselen güçlerin tarihsel modelini referans alarak yola koyulurlar. Ancak realistler durum faktörlerini aşırı vurgulayarak değişen faktörleri göz ardı etmektedirler. Onlar Çin'in yükselişini tarihsel kalıplara atfederek ve tarihsel durumlara referans vererek genelleştirme yolunu tercih ediyorlar, oysa ki uluslararası sistemdeki gelişmeler (karşılıklı bağımlılık, nükleer silahlar, iklim değişikliği ... vb.) kendi tarihsel çağında veya döneminde Çin'in yükselen özelliğini görmeyi ve etkilerini geçmiş vakalardan farklı bir durum olarak incelemeyi gerektirir. Benzer şekilde, güç geçiş teorisi de Çin'in yükselişinin etkilerini açıklamaya yönelik koşulları göz ardı etmektedir; zira güç geçiş teorisi, hangi durumlarda yükselen gücün tatmin olacağını veya hangi durumlarda olmayacağını değerlendirmez. Teori, I. Dünya Savaşı'ndaki Almanya gibi çatışmalı geçişleri ve Amerikan örneğinde karşımıza çıkan barışçıl güç geçişlerini analiz etmede belirleyici faktörler sağlamamaktadır. Dahası bu teorinin aksine, *devrimci memnuniyetsiz yükselen güç* ile *revizyonist memnuniyetsiz yükselen güç* arasında ayırım yapmak zaruri görünmektedir. Bu anlamda I. Dünya Savaşı'nda Almanya gibi statükoyu devirmek eğiliminde olan *devrimci memnuniyetsiz yükselen güç* ile statükodan memnun olmayan ancak çıkarlarını sisteme dahil etmek için dünya düzenini yeniden şekillendirmeye çalışan Amerika gibi *revizyonist memnuniyetsiz yükselen güç* örnekleri arasında böylesi bir ayırım yapılabilir. İkinci kavramsallaştırma pazarlık, müzakereler ve fikir birliği yoluyla gerçekleşmekte ve anlam kazanmaktadır.

İkinci bölümde neoliberal kurumsalcılığın Çin'in yükselişini analiz etmek için güçlü bir açıklayıcı araç olduğunu belirtecek olamama rağmen, bu noktada neoliberal kurumsalcıların Çin'in yükselen gücünün etkileri üzerine yaptıkları açıklamalarının kalbinde yer alan şu sorunu tartışmaya değer gördüklerini söylemek gerekir: Teori sadece bölgesel ve uluslararası örgütlere, rejimlere, çoklu kanallara ve tüm diğer tüm konulara eşit bir ilgi cezbetmeyi değil, bunun yanında John Ikenberry gibi bazı neoliberallerin vurguladığı, Çin'in bölgesel ve uluslararası örgütlerle bütünleşmesi yoluyla işbirliğine dayalı ve barışçıl bir vizyonun imkanlarını da yoklamaktadır. Ancak bu çıkarımda bir sorunla karşılaşmaktayız; çünkü Çin, mevcut uluslararası düzenin her yönüne entegre edilecek, bu konuda teşvik edilecek ya da bunu kabul etmek zorunda bırakılacak küçük bir ülke değildir. Büyük bir güç olan ve büyük bir gücün güvenlik, siyasi ve ekonomik ihtiyaçlarına binaen politika üreten Çin, sistemdeki yeni duruşunu kendi belirlemek için tüm imkanları yoklayacak ve duruşunu belirlemek isteyecektir. Bu anlamda sistemde egemen devlet olmasa da güçlü bir devlet olarak tanınma çabasında olması kaçınılmazdır. Çin, oyun kurallarını belirleme ve Amerikan liderliğindeki kurumlardaki rolünü artırma konusunda etkin bir rol almadan bu hedefe ulaşamayacağını da farkındadır.

Bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda şu temel sorulara ulaşmak tabii bir hal alır: neden eski vakalardan farklı olarak, yükselen Çin ve kurulu süper güç Birleşik Devletler arasındaki ilişki işbirliği yaklaşımına dayanacaktır? Çin'in bu yükselişi uluslararası düzeni nasıl etkileyecektir? Neoliberal kurumsalcı bir yaklaşımın benimsenmesinin, Çin ve ABD ilişkilerini kurumsallaşmış çözümler yoluyla daha akılcı, daha kolay ve daha ucuz bir şekilde yönetmeye olanak sağlayacağını iddia ediyorum. Çin, küresel bir süper güç statüsüne geçmeyi kolaylaştırmak ve finansal bağımlılık döneminde büyümesini sürdürmek için yeni bölgesel ve küresel kurumlar kuracak ve eski bölgesel ve uluslararası kurumlara üye olacaktır; ABD ise, Çin'i buna teşvik etmenin olanaklarını arayacaktır. Çünkü bu tarz bir işbirliği yalnızca ulusal servetini ve küresel çıkarlarını güvence altına almakla kalmayacak, dahası muhtemelen düşüşüne neden olabilecek potansiyel bir hegemonya savaşını da önleyecektir.

Ben bu noktada Çin, süper güç statüsüne geçiş aşamasında diğer büyük güçlerle ve özellikle ABD ile işbirliği yapmayı tercih edeceği bir bakış açısı sunacağım. Bu anlamda işbirliği, Amerikan liderliğindeki dünya düzenine tam olarak entegre olmak ya da tüm batı değerlerini benimseyen bir asimilasyon anlamına gelmemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi büyük bir medeniyet ve bir süper güç olarak Çin kendi değerlerine, ihtiyaçlarına ve inançlarına sahiptir. Böylece, Çin yeni duruşunu yansıtmak için kurumlar içinde ve birden çok kanal aracılığıyla işbirliğine girecektir ve üçüncü dünya ülkesi kimliğini reddedecektir. Çin bu minvalde küresel yönetim kurallarını yeniden yazmak için müzakere edecek -gelecek bölümde tartışacağım- ve gelecekte de bu anlayışı sürdürecektir. Birleşik Devletler de, Çin'in revizyonist taleplerine karşı mantıklı ve rasyonel seçimler yapacak; Çin'in ekonomi büyüklüğünü, Amerika'nın Çin'in mali kaynaklarına bağımlılığını ve dünyanın her tarafında Çin'in artan diplomatik ve ekonomik nüfuzunu göz önüne alacaktır. ABD, Çin'in revizyonist taleplerini ne Soğuk Savaş sırasında Sovyet örneğinde olduğu gibi askeri güç ve silah zoruyla engelleyebileceğini ne de zayıf ve dengesiz bir Çin'le servet ve istikrar kazanamayacağını farkındadır. Her iki taraftaki liderler ve politika yapıcılar, pazarlık masasındaki çıkmazın savaş alanıyla ilgili bir karara neden olabileceğinin farkındadırlar. Sonuç olarak, Çin'in yükselişinin önemli etkisinin müzakere edileceğini ve bu bağlamda dünya düzeninden ödün verileceğini iddia etmekteyim.

Neoliberal kurumsalcılık, bu araştırmanın teorik çerçevesi olarak ele alınmıştır; çünkü bu çalışma altındaki konunun yorumlanması ve analiz edilmesi için daha büyük ve bütünsel bir temsil gücüne sahiptir. Bu teori, işbirliğini açıklamak için oluşturulmuştur. ABD-Çin ilişkilerinin, çoğu zaman komşulara karşı barış içinde olan dış politika ve dünya politikasındaki bağımlılık durumunun teorinin argümanlarını destekleyen mevcut kanıtları sağladığı görülmektedir. Dahası, Joseph Nye'nin teoriye yumuşak güç yoluyla katkısı, günümüzdeki iktidar dinamikleri ile yakından ilişkilidir. Bu durum özellikle Afrika, Orta Asya ve komşu ülkelerdeki Çin'in artan uluslararası yardım faaliyetlerinde görülebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ DEĞİŞİM SORUNU

A. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Çalışma, Çin'in yükselişine neoliberal kurumsalcılık çerçevesinde nasıl yaklaşılacağı ile ilgilidir. Gerçi uluslararası ilişkiler literatürünün Çin'in yükselişiyle ilgili teorik açıklama zeminin olduğu aşıkardır. Ancak pek çok uluslararası ilişkiler teorilerini karşılaştırmak ve ortaya çıkan Çin'e dair yorumları ve analizleri değerlendirmek için yeterli araştırmaların olmadığı da görülmektedir. Dahası, mevcut analizlerin birçoğu 'uluslararası değişim' hakkındaki teorik bir tartışmayı kaçırmaktadır. Oysa ki Çin'in yükselişini anlamak ve potansiyel davranışını öngörmek için uluslararası ilişkilerdeki değişim sorununu ele almak ve bunu tarihsel bağlamda değerlendirmek gereklidir. Bu kısıtlamaları ele alırsak, hem yükselen Çin ve egemen Birleşik Devletler'in kurumsalcı dış politika anlayışları hem de *değişim* sorunu üzerine teorik bir tartışma sunulması, dünya siyasetini ve bir sonraki dünya düzenini anlamak için değerli ve işlevsel bir araç olabilir. Çin'in yükselişine neoliberal bir kurumsalcı yaklaşım farklı ülkelerin politika yapıcılarına anarşik durumu hafifletmek için güven artırıcı politikaların önemini anlatma noktasında yardımcı olabilir. İkinci ve üçüncü bölümde sunulacak kanıtlar, uluslararası sistemde taahhütlerin yerine getirildiğini garanti eden ve uluslar arasındaki barışı koruyan hiçbir *Levithan*'ın olmadığı durumda bile politikanın önemli olduğunu vurgulamaktadır. Kurumsalcı bir dış politika, devletlerin işbirliği yapmalarına ve karşılıklı menfaat sağlamasına yardımcı olabilir. Bu nedenle bu araştırmanın amacı, neoliberal kurumsalcı teorinin çağdaş bir önemi olduğunu ve özellikle yükselen Çin örneğinde uygulanabileceğini iddia etmektir.

B. Araştırmada Kullanılan Yöntemler

Tezim, büyük güç politikaları ile ilgili kuramsal analizler ve çağdaş görüşler-arası tartışmaların bir bileşimidir. Böyle bir araştırmayı tek bir metodolojik şablona

kusursuz bir şekilde uydurmak çok zordur. Bu nedenle, araştırma stratejisi olarak deneysel (gözlemsel), analitik ve karşılaştırma yöntemlerinin bir karışımı ile nitel (kalitatif) bir metodoloji kullanmayı tercih ediyorum. Deneysel metodoloji kullanmayı tercih ediyorum, çünkü büyük güçlerin ilişkilerini ve davranışlarını ve mevcut uluslararası sistemin gerçeklerini günlük olarak gözlemleyebilirim. Bu metodoloji, büyük güçlerin gerçek davranışlarını daha iyi araştırmamı, bulmamı ve analiz etmemi sağlar. Büyük bir gücün yükselişi ile ilgili iyi bir araştırmamanın mevcut açıklamalar ve verilerle sınırlı kalmayacağını düşündüğüm için, ayrıca, analitik bir metodoloji de kullanılmaktadır. Dünya koşullarının değişeceği, ve yeni faktörlerin, büyük bir gücün yükselişini ve bu yükselişin etkilerini değiştirebileceği için araştırmacı, kendi varsayımları, yaratıcılığı ve akıl yürütmesi konusunda geniş bir kapsama ihtiyaç duyacaktır. Dolayısıyla bu araştırma kapsamındaki konu için, deneysel yöntemin yanı sıra, analitik yöntem de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tezin büyük bir kısmı kuramsal literatürden oluşmaktadır. Araştırmanın kuramsal temel taşının, neoliberal kurumsalcılığın temeli üzerine oturtulmasına rağmen, bu teoriyi neden seçtiğimi haklı göstermek için, diğer uluslararası ilişkiler teorileriyle karşılaştırarak güçlü taraflarını ortaya koymam gerekir. Buna binaen, bir karşılaştırma yöntemi de eklenmiştir.

Bu araştırmanın önemli bir kısmı uluslararası ilişkilerdeki 'çatışma, işbirliği, savaş ve barış' irdelemelerini ihtiva ediyor. Her ne kadar bu konuları, uluslararası ilişkiler ile ilgili farklı teoriler açısından, genel olarak irdelesem de, bu araştırma, Çin'in uluslararası sistemde yükselişine ilişkin bir çalışma olarak kalmıştır. Farklı teorilerin, savaş ve barış algılarına ve onların Çin'in yükselişi ile ilgili çatışma ve işbirliği hakkındaki açıklamalarına başvuruyorum. Tarihsel kayıtlar, Çin'in yükselişinin yaşandığı dönemin özel koşulları, ve güncel olaylara dayanarak, önümüzdeki on yıllarda Çin'in, günümüzün mevcut liberal düzeni içerisinde ABD ve diğer büyük güçlerle rekabete gireceğini iddia ediyorum. Kuşkusuz, ekonomik gücü ve küresel varlığı genişledikçe, Çin küresel konulardan daha fazla pay almak isteyecek ve hatta oyunun kurallarını değiştirmeye kalkışacaktır. Mamafih, diğer büyük güçlerin oluşturduğu ittifak ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerine karşı bu şekilde davranmaya devam edeceğini savunuyorum. Diğer taraftan, Amerika Birleşik

Devletleri'nin Çin ile ilgili dış politikası, önemli ölçüde çatışmadan ziyade işbirliğine dayalı olacaktır. Bunun nedeni, nispeten gerilemesi ve güvenlik ve ekonomik konularda Çin ile giderek birbirlerine bağımlı olmalarıdır. Böylece, süper bir güç olarak Amerika Birleşik Devletleri, yükselen bir güç olarak Çin Halk Cumhuriyeti, bölgesel ve uluslararası kurumlar çerçevesinde ve uluslararası rejimler aracılığıyla önemli uluslararası meseleleri etkin bir şekilde çözecekler ve karşılıklı ilişkilerini diyaloglarla yürüteceklerdir. Bu anlamda, araştırmanın analizi, Çin'in yükselişi konusunda, gerçekçi ve güç geçiş kötümserliği yerine neoliberal kurumsalcı iyimserliği yeğleyen teorik bir çerçeveye dayanmaktadır. Araştırmanın argümanı, sürekli neoliberal kurumsalcı teoriye yapılan müracaatlarla desteklenmekte ve özellikle Robert Keohane, Joseph Nye, Lisa Martin ve John Ikenberry gibi bilim adamları tarafından biçimlendirilmektedir. Araştırma, ikinci derece verileri, bilimsel kitaplar, dergi makaleleri, dış politika dergileri, resmi politika kağıtları, kaydedilmiş belgeler, anket veri tabanları ve güvenilir gazetelerden sağlamaktadır. Çin'in yükselişini, sözü edilen kaynaklardan konuyla ilgili basılı belgeler toplayıp, analiz edip savımı destekleyen kendi gerekçelerimi (argümanları) ve yorumlarımı sunarak araştırıyorum.

C. Araştırma Tasarımı

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde uluslararası sistemde 'değişim sorunu' ele alınmaktadır. Bu bölüm, 'değişim sorunu' ile ilgili farklı teori ve bu teoriler bağlamında ilgili akademisyenlere eleştirel bir gözle bakmakta ve teorik tartışmalara dayanarak hangi faktörlerin uluslararası sistemdeki değişimi belirlediğini açıklamaktadır. İkinci bölüm, ise uluslararası sistemdeki rakip teorilerini tartışmakta ve Çin'in yükselişiyle olan ilişkilerini test etmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası ilişkiler teorilerinin yükselen Çin'i nasıl ele aldığını anlamak için, çok geniş bir teorik tartışmanın gerekli olduğu aşikardır. Bu nedenle, bu bölümde, araştırmanın teorik çerçevesi de dahil olmak üzere Çin'in yükselişiyle ilgili beş rakip teorik açıklama getirilecek ve bu bağlamda bir değerlendirme yapılacaktır. Bu bölümde öncelikle, her teorinin argümanlarına ve sonuçlarına genel bir bakış açısı getireceğim. İkinci olarak, her teoriyi yükselen Çin'i uluslararası sistemde anlamlandırmak için

kullanmaya ve analiz birimi olarak sunmaya çalışacağım. Üçüncü kısımda ise, her birinin sınırlamalarını ve sorunlu argümanlarını ve yükselen Çin'i tanımlama ve uluslararası sistemin geleceğini öngörme de neden yetersiz olduklarını tartışmaya açacağım. Son olarak, tartışılan teoriler arasında neden neoliberal kurumsalcılığın yükselen Çin'i ve uluslararası sistemin geleceğini en iyi yorumlayan bakış açısını sunduğunu göstermeye çalışacağım. Üçüncü ve son bölümde ise, Çin'in neoliberal kurumsalcı dış politikasını nasıl uygulamaya koyduğunu ve ABD-Çin işbirliği ilişkilerini yakından incelemeyi amaçlıyorum. Yine bu bölümde, Çin'in giderek bölgesel ve uluslararası kurumlara girmesi, Çin'in ASEAN ülkeleriyle olan ilişkilerinin Doğu Asya'nın istikrarı üzerindeki barışçıl etkisi ve Çin'in komşuları ile olan toprak anlaşmazlıklarının yarattığı çatışma durumlarının diyalog ve barışçıl çözüm yolları ile çözümlenmesinin olanakları tartışılacaktır. Son olarak tüm bu kanıtlara dayanarak, Çin ve ABD'nin çok taraflı kurumlar ve çatışma üzerine diyalog yolunu tercih eden bir işbirliği anlayışını temel aldıklarını vurgulayacağım. Karmaşık bağımlılık dünyasında kuvvet kullanmanın her iki taraf için de yarattığı sınırlama ve olumsuzluk ihtimallerini gözden geçireceğim. Her iki tarafın da çıkarlar üzerindeki olası gerginlik durumlarına rağmen, küresel barış ve güvenlik alanında ortak menfaatler kazanmak ve varolan açık küresel ekonomiyi güçlendirmek için çaba göstermelerinin arkasındaki nedenlere dikkat çekmeyi amaçlıyorum.

D. Değişim Sorunu

Uluslararası alanda 'sistemik değişim' kavramını anlama, yükselen güçlerin anlaşılabilmesi için temel bir öneme sahiptir. Bu nedenle, geniş kapsamlı bir teorik tartışmaya girmeksizin Çin'in potansiyel davranışını anlayamaz, tarif edemez ve bu anlamda tahmin yürütemeyiz. Onlarca yıldır akademisyenler, değişimin uluslararası sistemde neden gerçekleştiğini, değişime neden olan temel faktörleri ve küresel düzen için sistemik bir değişikliğin etkilerinin neler olduğunu analiz etmeye çalışmaktadırlar. Uluslararası sistemde dönüşüm kaynaklarını ve belirli bir dönemde aktörlerin uluslararası düzeni nasıl inşa ettiklerini incelerler. Uluslararası sistemdeki değişim sorunu karmaşık, yaygın olarak tartışılan ve ihtilafli bir probleme işaret ettiği için, bu sorunu incelerken belirli teoriler noktasında seçici olmaya ve bu

anlamda birçok çağdaş uluslararası ilişkiler teorisinin yararlı görüşlerinden faydalanmaya çalışacağım.

Neorealizmden başlayacak olursak, bu teorinin uluslararası siyasette devamlılıkları vurguladığını ve bu nedenle değişim sürecini yok saydığı veya üstünü örttüğünü söyleyebiliriz. Waltz'a göre uluslararası sistemin merkezden yönetilmeme hüviyeti ve devlet merkezci yapısı sistemin kalıcı özelliklerini oluşturuyor. Çok kutupluluğun veya iki kutupluluğun ortaya çıkması ve azalması gibi herhangi bir değişiklik, uluslararası sistemdeki yetenek farklılıklarının dengesinin bir sonucu olarak gerçekleşir. Başka bir deyişle, Waltz ve onun takipçisi olan realistler değişim kaynaklarını sistemlerden ziyade birimlere (devletlere) atfetmişlerdir. Buna göre:

“Yapılar, sistemlerin sürekliliğini teşvik eder; değişim yoluyla, birim düzeydeki kuvvetler sistematik değişim imkânlarını içerir... Sistemler, birimlerinin kaynak ve amaçlarına ve bunlara bağlı olan kaderlere bağlı olarak değişir veya dönüştürülür.”²⁵

Yapısal realizm perspektifinden uluslararası sistemin anarşist niteliği, anarşizmin neden olduğu rekabete cevap vermek isteyen devletlerin çıkarlarını takip etmesini motive eder. Tarih boyunca, güç dengesinin çıkarlar nedeniyle değiştiği dönemlerde sistemlerin de değiştiği görülür. Gerçekten de sistemdeki bu değişimler, büyük güçlerin konumundaki değişikliklerdir; ancak bu durum sistemin özelliklerinde bir değişiklik yapmamaktadır. Çünkü yeni bir devlet büyük veya baskın bir güç olarak ortaya çıktığında başkaları tarafından dengelenir. Bu durum sadece uluslararası arenadaki bir aktörün başka bir aktörün yerini alması durumudur. Başka bir deyişle, büyük güçlerin kimliğinin değişmesi durumunda illa ki sistemin genel özelliklerinin değişmesi de gerekmez. Her halükârda Waltz'ın görüşüne göre, uluslararası sistem yalnızca iki şekilde değişir. Ancak bu değişim sıklıkla veya hızlıca görülmez: sistem içerisindeki değişim ve sistem değişikliği. Sistem içerisindeki değişim, yetenekler dengesinde bir geçiş yaşandığında gerçekleşir. Modern devlet sisteminin tarihi, büyük güçlerin kimliğinin zaman içerisinde değişmesine rağmen, üç yüzyıldan daha fazla çok kutuplu sistem şeklinde devam etmiştir. Tek istisna, İkinci Dünya

---

²⁵ Peter J. Katzenstein, “Analyzing Change in International Politics: The New Institutionalism and the Interpretative Approach,” MPIFG Discussion Paper 90/10, 1990, s. 1-33.
<http://hdl.handle.net/11858/00-001M-0000-0012-5B38-5>

Savaşı'ndan sonra yaklaşık kırk yıl süren iki kutuplu sistemdir. Anarşi yapısı hiyerarşiye geçtiğinde bir sistem değişikliği görülür. Ancak bu tür dönüşüm hiçbir zaman modern devlet sisteminde görülmedi. Yakın gelecekte de anarşi yapısı bunu engellediği için bu türden bir değişim gerçekleşmeyecektir. Sistemin birimleri - dengeleyerek- bir devletin hiyerarşik kademedeki baskın bir güç konumuna gelmesine izin vermeyecektir.²⁶ Sonuç olarak, Waltz'a göre, Avrupa devlet sistemi dayanıklıdır ve sistemik bir değişim şansı çok düşüktür.

Neorealistlerin değişim hakkındaki tutumu sorgulanmalıdır; çünkü bu teori, uluslararası ilişkiler ve dünya politikasının bu temel meselesini yeterince yorumlamıyor. Süreklilik ve istikrar üzerine yoğunlaşan bu teori, büyük güçlerin yükselişinin ve çöküşünün arkasındaki başlıca nedenleri tartışmıyor. Dahası, sistemin büyük güçleri uluslararası sistemin işleyişinin kural koyucusu ve şekillendiricileriye, onların sıralamasındaki herhangi bir değişiklik bir ölçüde sistemin çalışma ve mekanizmalarında da değişikliklere neden olabilir. Dolayısıyla, bu bağlamda uluslararası sistem üzerine yaygın görüşlere göre sürekliliği ve istikrarı kabul etmek çok zordur.

Robert Gilpin'in *Dünya Politikasındaki Savaş ve Değişim* adlı eseri, uluslararası sistemdeki değişimi ifade eden en tanınmış çalışmalardan biridir. Değişimi analiz etmek için, Gilpin'in disiplinlerarası yaklaşımı birim ve sistem analiz düzeylerini birleştirir ve ekonomi, tarih ve siyasetten faydalanır. Gilpin'in tipolojisi, üç değişik biçimi birbirinden ayırır: sistem değişimi, sistemik değişim ve etkileşim değişikliği. *Sistem değişimi*, sistemi oluşturan birimler içinde meydana gelir. Başka bir deyişle, sistem değişimi, sistem aktörlerinin doğasındaki bir değişimdir. Bu birlikler arasında imparatorluklar, ulus devletler ve çok uluslu şirketler yer almaktadır. Uluslararası arenadaki oyuncuların yükseliş ve düşüşü sistem değişimini karakterize eder. Örneğin, Yunan şehir devlet sisteminin yükseliş ve çöküşü, ortaçağ Avrupa devlet sisteminin çöküşü, ve modern Avrupa ulus-devlet sisteminin ortaya çıkışı tarihsel

---

²⁶ John Gerard Ruggie, "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis," *World Politics*, C. 35, No: 2, Ocak1983, s. 271.

değişim modelleridir.²⁷ O, bu değişim kategorisinin temel olduğunu gösterip uluslararası ilişkiler öğrencilerinin bu duruma çok az dikkat ettiğini belirtmektedir. Oysa ki bu durum uluslararası sistemdeki değişimi incelemek için odak noktası olmalıdır.²⁸ Ancak ironik bir şekilde Gilpin'in çalışmasında da bu eksiklikler göze çarpmaktadır. Kitabı boyunca, sistem değişimini tartışan çok az şey var. Aslında onun geniş kapsamlı değişim teorisi, diğer değişim kategorilerinden ziyade sistemik değişime odaklanmıştır. *Sistemik değişim*, "belirli bir uluslararası sistemin yönetiminde bir değişikliktir. Başka bir deyişle sistematik değişim, gücün uluslararası dağılımında, prestij hiyerarşisinde ve sistemi yöneten oyunun kural ve haklarında bir değişimdir."²⁹ Sistemik değişimle Gilpin, diğer güçlerin uluslararası sistemin lider konumundaki güç veya güçlerin yerini alması durumuna atıf yapar. Önde gelen güç(ler) - süper güç(ler), büyük güç(ler) ya da hegemon(lar) olarak adlandırdığımız-başkalarının tercihlerini ve kararlarını etkilemek için yeterli kabiliyete sahip olan güçlerdir. Uluslararası sistemin anarşik karakterine inanmakta olan bir realist olan Gilpin, başkaları üzerinde kontrolü ele geçiren ya da küresel yönetim hakkında iddia sahibi olan bir hegemon ya da büyük gücün nasıl kavramsallaştırıldığını tartışmaktadır. Aslında burda sorulması gereken doğru soru şudur: realist Gilpin hegemon/baskın güç hakkındaki argümanını nasıl haklı gösterebilir? Bu güçlü bir devleti uluslararası sistemi yöneten konumda gösteren realist bir akademisyen için paradoksal bir duruma işaret etmektedir. Gilpin bu eleştiriyi şu şekilde yanıtlıyor: uluslararası sistem üzerindeki kontrol 'göreceli kontrol' ve 'kontrol istemektir'. Hiçbir devlet hiçbir zaman bir uluslararası sistemi tamamen kontrol edemez.³⁰ Bu ikna edici bir yanıt olarak görülebilir. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşik Devletler örneğini ele alalım. Uluslararası politikayı, özellikle sosyalist rakibinin çöküşünden sonra kontrol eden, dünya siyasi tarihinde benzeri görülmemiş bir güç olarak gösterilmiştir. Ancak kontrolü hiçbir zaman mutlak olmamıştır. Soğuk Savaş sırasında tüm devletlerin tercihlerini oluşturma yeteneği yoktu ve Soğuk Savaştan sonra bile tek kutuplu anın; Kuzey

---

²⁷ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981, s. 41.

²⁸ A. e., s. 41.

²⁹ A. e., s. 42.

³⁰ A. e., s. 28.

Kore, İran ve haydut devletler olarak adlandırılan bazı diğer devletlerin davranışlarını etkileyemeyeceğinden eminlerdi. Keohane ve Nye, uluslararası sistem üzerinde kontrolün göreliliğini şu şekilde açıklayarak durumu özetlemektedirler: "Kontrol derecesi açıkçası çeşitli meselelere ve zamana göre farklılık gösterir."³¹

Gilpin sistemik değişimi sistem değişiminden, birinin alabileceği analiz birimlerine göre ayırır. Buna göre, "sistemlerin değişimi, devlet sisteminin yükselişi ve çöküşüdür, sistemik değişimin odak noktası, belirli uluslararası sistemi yöneten egemen devletlerin ya da imparatorlukların yükselişleri ve çöküşüdür."³² Aslında, uluslararası sistemlerin çalışması çoğunlukla sistematik değişim üzerine yoğunlaşmaktadır; çünkü bunlar sistemin kurallarını, haklarını, kurumlarını kısa süre içinde belirleyen ve sistemde düzeni sağlayan hakim güç(ler)idir. Diğer taraftan, büyük güçlerin yükselişi ve baskın güç(ler)in bu yeni güçler tarafından değiştirilmesi, sistemik değişimle analiz edilir, tanımlanır ve yorumlanır. Gilpin'in de belirttiği gibi, *etkileşim değişikliği*, "uluslararası bir sistemdeki aktörler arasındaki politik, ekonomik ve diğer etkileşimlerde veya süreçlerde yaşanan değişiklikler"³³ şeklindedir. Etkileşim değişikliği, gücün dağılımı veya sistemde üstünlüğü olan kimselerle ilgilenmez. Buradaki odak noktası, sistemin nasıl çalıştığı, uluslararası rejimlerin veya devletler arasındaki ittifakın nasıl oluştuğu ve reform edildiğidir. Basitçe etkileşim değişikliği, ittifaklar ve diplomatik ilişkilerdeki değişiklikler gibi uluslararası siyasetin normal olaylarını içerir. Bu tür değişikliklerin konusu diplomatlar ve diplomasi tarihçilerince incelenmekte ve değerlendirilmektedir.

Her halükârda, Gilpin'in çalışmaları yükselen güçler hakkındaki anlayışımızı ve uluslararası sistemi nasıl değiştirdiklerini anlamamıza hizmet ediyor. Gilpin uluslararası sistemi, güçlü üyelerinin çıkarlarını geliştiren bir sosyal yapı olarak varsayar. Fakat bu güçlü üyeler sürekli menfaatlerden hoşnut olmayacaktır. Yeteneklerin dağılımı veya güç dengesi değiştikçe yükselen güçler ortaya çıkmakta, bu yeni oyuncular kazanım paylarını artırmakta ve kendi sistemlerini veya çıkarlarını sağlayan sistemi şekillendirmek için oyunun kurallarını değiştirmeye

---

³¹ Keohane, Nye, a.g.e., s. 31.

³² Gilpin, a.g.e., s. 42.

³³ A. e., s. 43.

çalışmaktadırlar. Açıkçası Gilpin, güç geçiş teorisyenleriyle, sistemdeki hakim gücün durumdan memnun olduğunu kabul eder. Yükselen güç(ler), payını arttırdığından ve sistemdeki yeni duruşunu görmek istediğinden statükodan memnun değildirlir. Gilpin bu durumu şöyle açıklar:

“Bu nedenle siyasal değişimin önkoşulu, sistemdeki değişiklikten en fazla yarar sağlayacak aktörlere doğru, gücün yeniden dağılımı ve mevcut sosyal sistem arasındaki ayırmda yatmaktadır.”³⁴

Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok kutuplu sistemin iki kutuplu sistemle değiştirilmesi, uluslararası sistemde son zamanlarda sistemik bir değişim olarak kabul edilebilir. Amerika, iki savaş arasında küresel gücün payını arttırıp büyük bir güç olarak ortaya çıkıncaya kadar ve Sovyetler ile birlikte kendi uluslararası düzeni kurmuştur. Bu noktada önemli olan güç dağılımı değiştiğinde sistemin nasıl değişime uğrayacağıdır. Gilpin, "yeni gücün dağılımı, uluslararası sistemde dengesizliğe neden olabilir ve bu da sistemik bir kriz yaratır"³⁵ derken bu gerçeğin altını çizmektedir. Bu bağlamda Gilpin sistemik değişimi iki anahtar kavrama atıfla tartışmaktadır: *denge ve dengesizlik*. Buna göre,

“Sistemdeki daha güçlü devletlerin mevcut toprak, siyasi ve ekonomik düzenlemelerden memnun olması durumunda uluslararası bir sistem denge halindedir... Dengesizlik; ekonomik, politik ve teknolojik gelişmelerin, uluslararası sistemi değiştirmeye çalışan bir veya daha fazla devlete potansiyel faydaları önemli ölçüde arttırdığı veya potansiyel masraflarını azalttığı bir durumdur.”³⁶

Buna göre, dengesizlik şu şekildedir:

“Artan koruma giderleri ve imparatorlukların ve hegemonik güçlerin fazla ödemeye eğilim gösterdikleri gerçeği, statükonun korunma giderlerinin zaman içerisinde ekonomik kazançlarından daha hızlı arttığını gösterir.”³⁷

Aslında, hakim güç(ler) sistemi korumak için mali krizle karşı karşıya kalırken, diğer taraftan yükselen güçler büyümeye devam ederse, sistemik bir değişiklik kaçınılmaz bir hal almaktadır. Değişim, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin İngiltere

---

³⁴ A. e., s. 9.

³⁵ A. e., s. 157.

³⁶ A. e., s. 11-14.

³⁷ A. e., s. 169.

İmparatorluğu'nun yerini savaşa girmeden alması gibi barışçıl yollarla gerçekleşebilir ya da Gilpin'in hegemonik savaş dediği savaş sonucu olabilir. Ancak Gilpin, "dengesizliğin çözüleceği ve sistemik değişimin çoğunlukla hegemonik bir savaşla olacağı"³⁸ görüşündedir.

Açıkçası, Gilpin'in hegemonik savaşların kaçınılmazlığı ve olası sistemik değişiklikleri hakkındaki tartışması Thucydides'in Tuzağından kaynaklanmaktadır. Thucydides, MÖ 5. yüzyılın sonundaki sistemik değişimi, Atina'nın gücünün Sparta'ya göre yükselmesinden sonra meydana gelen dengesizliği temel alarak yorumlamakta ve dengesizliğin neden olduğu hakim Sparta'nın yükselen Atina ile savaşmaya meyilli olduklarının altını çizmektedir.³⁹

Son beş yüzyılda büyük güçlerin ilişkilerini derinden tanımlayan ve analiz eden *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Düşüşü* kitabının yazarı Paul Kennedy, Gilpin'in sistemik değişim teorisine ampirik destek vermektedir. Büyük güçlerin yükseliş ve düşüşünü analiz ederek Gilpin'in dengesizlik konusundaki savunmasını, hegemonik savaşların ve olası sistemik değişikliklerin sebebi olmaları noktasında desteklemektedir. Egemen büyük güçlerin kendilerini genişletme eğilimi vardır. Bu güçler GSYİH'nın çok büyük bir bölümünü statükoyu korumak için harcama eğilimindedirler. Bu noktada o kadar çok ileri gidilir ki varılan noktada üretken sektörlere yatırım yapılmayacak duruma gelinir. Sonuç, Gilpin'in dediği gibi, dengesizliktir. Sistemi korumanın maliyeti, özellikle de rakip yükselen güçleri kazanımlarını artırırken ve bu anlamda farklı yönlerde gelişirken hakim güç nazarında yararlardan daha fazla kayba yol açmaktadır. Güç geçiş teorisyenleriyle benzer şekilde Kennedy de hakim gücün rakiplerinin yeteneklerini eşitlediklerinde tarihsel olarak hegemonik bir savaşa gireceklerine inanmaktadır.⁴⁰

Şimdi, Gilpin'in sistemik değişiminin bazı önemli sorunlarla karşılaştığını iddia ediyorum. İlk etapta hegemonik savaş, devletler arasındaki sınırlı çatışmalardan üç

---

³⁸ A., e., s. 197.

³⁹ Elijah Wohl, "Escaping Thucydides' Trap: Change, Conflict, and the Future of the American-led Order," Political Science Honors Projects, Paper 50, İlkbahar 2015, s. 17.
http://digitalcommons.macalester.edu/poli_honors/50

⁴⁰ Paul Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, New York, Random House Inc, 1987, s. xv-xvi.

farklı özellikte ayırıyor: “1) Bu topyekün bir savaştır. Hakim güç(ler) yükselen meydan okuyucularla savaşa girer. Küçük devletler de bir tarafla müttefik olur, 2) Söz konusu temel mesele, sistemin mahiyeti ve yönetişimidir. Bu nedenle savaş, yenilmiş toplumdaki düzeni kesinlikle yok edecektir, ve 3) hegemonik bir savaş, sınırsız araçlarla ve savaşın genel alanı ile karakterize edilir.”⁴¹ Her ne kadar burada Gilpin, her iki tarafın da düşmanı yenmek için her türlü silahı kullanacağını belirtmesine rağmen, daha sonra 20. yüzyılda bazı faktörlerin ortaya çıkmasının hegemonik savaşla sistematik bir değişim riskini azaltabileceği düşüncesini reddetmeye çalışır. Bu anlamda argümanlarının sınırlandırmaktan kaçınmak için belirsiz bir konum benimser. Diğer taraftan, "süreklilik, dünya siyasetini karakterize eden bir özelliktir; bu yüzden çağdaş teknolojide yaşanan değişiklikler, ekonomi ve insan bilinci, uluslararası ilişkilerin doğasını değiştirmedini"⁴² vurgulayıp; daha sonra 1988'de nükleer çağda "tarihin büyük savaşlarının nadiren öngörüldüğünü ve bunların rotasının tahmin edilemediğini"⁴³ iddia ederek argümanını desteklemiştir. Aktörler nükleer silah kullanımının yıkıcı kabiliyetinin farkında olmalarına rağmen sınırlı bir savaşa girerler, ancak çatışmaların ortasında nükleer cephaneliği kullanmaktan kaçınma noktasında kontrollerini kaybedebilirler. Yani, nükleer cephaneler hegemonik savaş olasılığını azaltarak sistemik değişimi kalıcı kılar. Diğer yandan, Kissinger'dan aktaran Gilpin, nükleer çağın dünya politikasının özelliğini değiştirdiğini açıkça kabul ediyor:

“Karşılıklı caydırıcılık ve kararlı bir silah denetim sistemi koşulları altında, bir seri sınırlı savaşlar, uluslararası sistemi değiştirmeye neden olabilir. Nükleer savaşa başvuran bir tehdit güvenilirlikten yoksun olursa, yerel üstünlük hakim olur ve yükselen bir devlet toprak statüsünü değiştirmek için sınırlı bir güç kullanabilir”⁴⁴

Sistemik değişimin hegemonik bir savaşla gerçekleştiği temel varsayımından farklı olarak Gilpin, ampirik destek eksikliği ile karşı karşıya iken, *şartlılığı* devletin uluslararası davranışında önemli bir faktör olarak kabul eder; yukarıda belirtildiği gibi, ‘bazı koşullar altında sistemin hegemonik bir savaştan ziyade sınırlı bir savaşla

⁴¹ Gilpin, a.g.e., s. 199-200.

⁴² A. e., s. 211.

⁴³ Robert Gilpin, “The Theory of Hegemonic War,” **The Journal of Interdisciplinary History**, C.18, No: 4, İlkbahar1988, s. 612.

⁴⁴ Gilpin, **War and Change in World Politics**, s. 216.

değiştirilebileceğini kabul eder. Öyle görünüyor ki, Gilpin'in sistematik değişikliğinin ciddi şekilde test edilmesi gerekiyor; bu yorum ampirik argümanlarla iletilmeli ve tahmini bir teori olabilmesi için nedensel argümanlarla desteklenmelidir.

İkincisi, tarihin büyük savaşlarının nadiren öngörüldüğü ve seyrinin hiç tahmin edilmediği iddiasında Gilpin, devletlerin stratejik etkileşimlerinde rasyonellik faktörünü dikkate almıyor. Bu anlamda niyet ve düşünce, özellikle büyük bir savaşla ilgili olduğunda çok önemlidir. Nye, bir nükleer savaşın kazara başlaması veya tamamen rasyonel hesaplama yapılması pek mümkün değildir⁴⁵ diye belirterek bu noktanın altını çiziyor.

Üçüncüsü, Gilpin'in sistematik değişim modelinde, dengesizliğin hegemonik savaşa eğilim gösterdiği söylenebilir. Meydan okuyucu devlet ve hakim güç, sistemi yeniden müzakere etmek ve sistemi her iki taraf için de minimum ve kabul edilebilir maliyetlerle ikame etmek için bir dizi seçeneğe sahipken, neden tarafların doğrudan yıkıcı hegemonik savaşa eğilim gösterdiği ve neden bu dengesizliğin nihai sonuç olacağı sorularıyla karşılaşırız. Yetenek dağılımı değiştiğinde mantıksal olarak egemen güç, pazarlık gücünün bir bölümünü kaybeder ve statükonun korunması anlaşılır bir şekilde masraflı ve maliyetli olacaktır. Diğer taraftan aynı durumda şu soru karşımızda durmaktadır: barışçıl araçlarla sistematik bir değişim mümkün olduğunda, yükselen güç neden bir hegemonik savaş başlatma riskini kabul etmelidir? Gilpin, güç paritesi büyüdüğünde ve bunu takiben yükselmekte olan devletlerle hakim devletlerin savaşa girmesinin kaçınılmaz olarak maliyetli olduğu durumda neden bu rasyonel aktörlerin savaşı seçtiğine ve neden bu çatışmayı barışçıl araçlarla çözüme kavuşturmadığına ikna edici bir şekilde cevap veremez.

Konstrüktivistler, uluslararası sistemde değişim ve süreklilik hakkında bize anlamlı ve işlevsel bakış açısı sağlarlar. Değişimin, toplumsal yaşamın ve uluslararası sistemin olağan ve istikrarlı bir koşulu olduğunu göstermek için Ted Hopf şunu savunuyor:

---

⁴⁵ Joseph S. Nye Jr., "Old Wars and Future Wars: Causation and Prevention," **The Origin and Prevention of Major Wars**, Ed. by. Robert I. Rotberg, Theodore K. Rabb, Cambridge, Cambridge University Press, 1989, s. 12.

*"Uygulamalar, aynı kişi tarafından zaman boyunca gerçekleştirilen ya da farklı insanlar tarafından gerçekleştirilen benzer uygulamalar asla aynı değildir."*⁴⁶

Basitçe söylemek gerekirse, uluslararası sistemde değişim, aktörlerin uygulamalarında meydana gelen değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Hopf, pratiğe dayalı iki değişim arasında ayırım yapıyor: 'Uygulama vasıtasıyla pratikte değişim' ve 'yansıtma yoluyla pratikte değişim'. Pierre Bourdieu'nun 'pratik algı' kavramı ve Giddens'in 'pratik bilgi' kavramını kullanan Hopf, uygulama vasıtasıyla pratikte yapılan değişikliklerle, sosyal yaşamda tüm bireylerin bilinçsiz olsa bile her zaman aktörleri değiştirdiğini ileri sürmektedir. Bu model, pratik değişikliklerin öngörülebilir bir yön vermeden gerçekleştiğini ve onu öngörmeye yönelik herhangi bir çabanın etkisiz olduğunu ima eder. Pratikte yansıma yoluyla değişim ise, bilinçli yansıma ve sonuçta uygulamadaki değişimi ifade eder.⁴⁷ Bir başka deyişle, böyle bir değişim kasıtlıdır. Ajanlar gündem, strateji ve yol haritasıyla hareket ettiklerinde değişim meydana gelir. Onlar dünyadaki baskın duruma karşı pasif değillerdir; bunun yerine hakim koşulları atılacaklık ve düşünce için bir fırsat olarak görürler.

Hopf, uluslararası sistemde değişim ihtimalini değerlendirmek için bir takım hipotezler belirlemektedir. "Toplumsallaşma ve kurumsallaşma, Anlaşılır ve etkili fark, Sınırlar ve marjlar, Dışsal şoklar ve üretken krizler, Önemli olan sorunlar"⁴⁸ Hopf, bu sosyolojik hipotezlere dayanarak uluslararası ilişkilerdeki değişimi açıklamaktadır; ancak değişimin ana nedenleri ve sistemdeki değişimin kısa ve uzun vadeli etkileri söz konusu olduğunda, Hopf'un notları hiçbir şeyi net bir şekilde belirlemez. Ancak hipotezleri arasında bulunan 'toplumsallaşma ve kurumsallaşma' sistemdeki değişim ve süreklilik sorununa uygulanabilmesi açısından işlevseldir. Bu kavramsallaştırma, "uluslararası toplumun alışkanlıklarının toplanmasına/derlenmesine dayanan öğrenme sürecinin, devletlerin uygulamalarının birçok zararlı sonuçları üzerine düşüncelerini engellediğine,"⁴⁹ işaret eder.

⁴⁶ Ted Hopf, "Change in international practices," **European Journal of International Relations**, C. 1, No: 25, Ağustos 2017, s. 6.

⁴⁷ A. e., s. 6-8.

⁴⁸ A. e., s. 10-15.

⁴⁹ A. e., s. 11.

Her halükârda Konstrüktivizm, uluslararası sistemin yapısının kolektif bilgi olarak da bilinen algılamalar ve birbiriyle paylaşılan bilgiden oluştuğunu varsayar.⁵⁰ Aslında, sistemdeki değişim dinamikleri birimlerdeki bu algılamaların ve bilginin dönüştürülmesidir. Günlük hayatta başkalarıyla etkileşim sürecinde devletlerin kimlikleri, normları ve çıkarları etkilenebilir ve sürekli değişebilir⁵¹ ve birim düzeydeki bu değişikliklerin devam etmesi, tüm sistemin dönüşümüne yol açar.⁵² Bu anlamda "sistemde köklü bir değişim, sosyal sistemin uygulamaları ve kurucu sözleşmeleri değiştirildiğinde ortaya çıkar"⁵³ Bu nedenle, uluslararası sistem değişimi ya da sistemik değişim uzun vadeli bir süreçtir ve tabii ki bu değişimin arkasındaki ana güç olan askeri ve ekonomik kapasiteler gibi maddî faktörlerin belirlenmesi de oldukça zordur.

Konstrüktivistler, uluslararası ve yerel politikalar arasındaki ayrımın yanında büyük güçlere de odaklanarak realistlerin sistemik değişimi anlamak için sundukları görüşleri reddederler. Onlara göre yeteneklerin dağılımı, sistemdeki değişimi karakterize etmez. Aslında, uluslararası sistemi kökten değiştiren aktörlerin normları ve kavramlarındaki değişikliklerdir. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, uluslararası sistemin kurucu kural ve normlarındaki değişiklikler, kutupluluk siyasetinin ortaya çıkmasına yol açmış, Joseph Stalin gibi liderler klasik Avrupa devletleri sistemini veya daha önceki büyük güç etkileşim normlarını kabul etmeyi reddetmişlerdir. Stalin, geleneksel hakimiyet düşüncesini görmezden gelen komünizmi yaymak için mücadele ediyordu. Halbuki geleneksel hakimiyet düşüncesi, Avrupa devletler sisteminin vazgeçilmez temel kavramıydı. Diğer taraftan, Birleşik Devletlerin evrenselcilik olarak yorumlanan ve küreselleşme endeksli liberal açıklık politikası, geleneksel hakimiyet kavramını zayıflatan bir diğer

---

⁵⁰ Alexander Wendt, "Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics," **International Organization**, C. 46, No: 2, 1992, s. 415-418.

⁵¹ A. e.

⁵² A. e., s. 393.

⁵³ Rey Koslowski, Friedrich V. Kratochwil, "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System," **International Organization**, C. 48, No: 2, İlkbahar 1994, s. 223.

faktör oldu.⁵⁴ Sistemin kurucu normlarında meydana gelen bu değişikliklerin sonucunda uluslararası sistemin dönüşümü kaçınılmazdı.

Her halükârda, değişim sorunu konusunda konstrüktivizm, "süreklilik dinamikleri oyunda olduğunda, sistemin kendisini nasıl koruması gerektiği noktasında ve dönüşümün dinamikleri meydana geldiğinde"⁵⁵ bu gibi ana sorulara odaklanmayı göz ardı eder. Dahası, konstrüktivistler değişim meselesiyle ilgili fikirlerinde çok farklılaştıkları için onların çalışmalarında değişim kavramının ortak bir yorumunu bulmak çok zordur.

Neoliberal kurumsalcılık -bu araştırmanın analitik çerçevesi- uluslararası sistemde değişim problemini anlamak ve analiz etmek için yararlı bir yaklaşım sunar. Westfalya sonrası düzendeki hızlı ve devrimci değişimi reddeden realist paradigmanın tersine kurumsalcılar, ulus-devlet düzeninin statik, sabit ve sürekli olmadığını ve böyle olmasının da beklenmediğinin altını çizmektedir. Özellikle, son çeyrek asırda ulus-devlet düzenini üç çeşit değişiklik etkilemiştir: bunlardan ilki son yıllarda ulusal sınırlarda yaşanan dramatik değişikliklerdir. Bu anlamda bazı devletlerin parçalanması ve dağılması, diğerlerinin yeniden birleşmesi ve yeniden entegrasyonu devlet sınırlarını değiştirmiştir. Gerçi, bu değişikliklerin Westfalyan düzendeki ulus devletlerin merkeziyetine meydan okuyacak kadar büyük bir değişime işaret etmediğini de belirtmek gerekir. İkinci değişiklik, bazı devletlerin Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Westfalyan ulus devletlerinden ayırt edilebilecek yeni bir duruş sergiliyor olmalarıdır . 'Başarısız devletler' olarak adlandırılabilir bu birimler, ulus-devlet özelliklerinden bazılarını kaybetmişlerdir. Sahra-altı ülkeleri gibi dünyanın daha az gelişmiş bölgelerinde etnik, dilsel, sınıfsal, dini ve işlevsel kimlikler merkezi devletin kritik bir unsuru olan merkezi yönetimleri parçalayan koşulları yaratmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana uluslararası kurumların, rejimlerin, yasaların, organizasyonların ve ağların sayısının artması ise, Westfalyan düzen içindeki üçüncü ve en önemli değişim türü meydana getirmiştir. Bu gelişme monosentrik, hiyerarşik ve üniter devletlerin egemen olduğu uluslararası düzeni

---

⁵⁴ A. e., s. 223.

⁵⁵ Haluk Özdemir, "An Inter-Subsystemic Approach in International Relations," **All Azimuth**, C. 4, No: 1, Ocak 2015, s. 8.

aşındırmıştır. Bu aktörler, egemen devletlerin iç meselelerine müdahale edilmemesi gerektiğini belirten Westfalyan ilkeyi derinden sarsmıştır. Buraya kadar görüldüğü üzere kurumsalcıların değişim yorumu, Gilpin'in 'sistem değişimi'ne veya İngiliz Okulu tarafından 'Uluslararası toplum' olarak yorumlanan kavramlarla tutarlılık göstermektedir.

Burada kritik öneme sahip olan nokta, aktörlerin arasındaki güç dağılımının değiştiği koşullarda sistemik bir değişimin nasıl meydana geleceğidir. Bunu takiben, neoliberal kurumsalcılığın uluslararası sistemdeki sistemik değişimi keşfetmek için kurum ve rejimleri nasıl kullandığı sorusu önem kazanmaktadır. Başka bir deyişle kurumsalcılık, özellikle güç dengesi içinde gerçekleştiğinde, aktörlerin arasındaki güç dağılımının nedenlerini ve sonuçlarını nasıl yorumlamakta ve anlamlandırmaktadır?

Kurumsalcılık teorisinde düşüncelerini takip ettiğim ve fikriyatının izini sürdüğüm Robert O. Keohane, mevcut kurumsallaşmış uluslararası sistemdeki büyük güçler arasındaki barışçı etkileşimlerin altını çizmektedir. Keohane ve kurumsalcı anlayışı takip eden Joseph Nye ve Lisa Martin gibi isimler, liberal teorinin daha sofistike bir versiyonunu geliştirerek; karşılıklı bağımlılık, uluslararası kurum ve normların geliştirilmesi bağlamında uluslararası sistemdeki devletlerin iç politikasını ve çıkar tanımlarını etkileyen bir yaklaşım sunmuşlardır. Bu zaviyeden güç dağılımındaki herhangi bir değişiklik, sistemdeki büyük güçlerin konumunu barış içinde değiştirebilmeye olanak sağlayacaktır. Çünkü mevcut kurumsallaşmış ve birbirine bağımlılık esaslı sistem, güvenlik ikileminin kendi kendine yardım etme esasının yerini alarak ortak güvenliği sağlamaya olanak tanır.⁵⁶ Örneğin, mevcut uluslararası sistemde Çin'in gücünün daha da arttığı, ABD ile askeri ve teknolojik açığın kapandığı durumda baskın gücün değişebileceği sistemik bir değişime tanıklık edebiliriz. İşbirliği mevcut uluslararası düzenin kaçınılmaz bir özelliği olduğundan, büyük güçler göreceli güç uğruna yıkıcı rekabete girmeyeceklerdir. Neoliberal kurumsalcılar için, güç dengesi kayması hegemonik savaşla son bulmaz. Basitçe

---

⁵⁶ Joseph S. Nye Jr., "Neorealism and Neoliberalism," **World Politics**, C. 40, No: 2, Ocak1988, s. 238, G. John Ikenberry, **After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars**, New Jersey, Princeton University Press, 2000, s. 5-29.

örneklendirecek olursak, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden ve özellikle soğuk savaşın bitiminden bu yana yaşanan değişim, 18., 19. Yüzyılın dünyasına veya 20. yüzyılın ilk yarısındaki Dünya'ya bir dönüş anlamına gelmemiştir. Bölgesel bütünleşmeler, DTÖ, UPF ve BM'de gibi ekonomik bağımlılığı arttıran kurumlar devletlere daha yüksek avantaj ve karşılıklı çıkar sağlamalarının yanında büyük güçlerin güç kullanımı durumunda karşılaştığı yüksek maliyetlerden de kaçınmasını sağlamaktadır. Üstelik, Joseph Nye'nin de belirttiği gibi, büyük güçler arasındaki ittifaklar gevşek, işlemler daha yüksek ve şu anda büyük güçler arasındaki ilişkilerin nükleer alanda adil derecede "öğrenmeyi" yansıttığı gerçeğiyle karşı karşıyayız.⁵⁷ Dolayısıyla, uluslararası sistemdeki hakim olanın yerini alması son yüzyıllardaki sistemik değişim modeliyle aynı olmayacaktır. Nye'nin işaret ettiği 'öğrenme' süreci, dünya siyasetindeki değişimin doğasını anlamak için çok etkilidir. Bu anlamda devletler sürekli öğrenen birimler olarak düşünülmelidir, dünya arenasındaki sabit varlıklar olarak değil. "Öğrenmeye hazır olma, bir oyuncunun alışkanlık havuzunun bir parçasıdır ve bu nedenle, belirli koşullar altında hareketlenmeye duyarlıdır... Böylece, öğrenmeye açık, değişime muktedirler."⁵⁸ Bu süreçte, belirli durumlarla karşılaşmak için devletler alışkanlıklarını ve davranışlarını değiştirme eğilimindedirler. Böylece, mevcut uluslararası sistemdeki büyük güçler, çok uluslu kurumlar ve rejimler içinde ilişkilerini, zuhur eden konuları ve çöküş durumlarını yönetmektedir. Uluslararası normların, kurumların ve rejimlerin geliştirilmesi devletin kararlarını değiştirir ve yarattıkları durum devletlerin geçmiş yüzyıllardaki aktörlerden farklı bir sistemde etkileşim kurmalarını sağlar. Başka bir deyişle, egemen devletler kendi kendileriyle ilgilenebilir ve her zaman güçlerini arttırmak için mücadele edebilirler. Ancak insanların (devlet adamları vb.) yıkıcı savaşlardan ve krizlerden ders alabildikleri de doğrudur.

Keohane ve takipçileri, bu bağlamda uluslararası ilişkiler konusunda kayda değer bir literatür oluşturmuşlardır. 'Değişim' onların çalışmalarında açıkça görülen temel bir argümandır; ancak yine de belirli tarihsel koşulların dayanıklılığını açıkça

---

⁵⁷ Joseph S. Nye Jr., "Nuclear Learning and U.S.-Soviet Security Regimes," **International Organization**, C. 41, No: 3, Yaz, s. 401, Joseph S. Nye Jr., "U.S.-Soviet Relations and Nuclear-Risk Reduction," **Political Science Quarterly**, C. 99, No: 3, Sonbahar 1984, s. 402.

⁵⁸ James N. Rosenau, "Before Cooperation: Hegemons, Regimes, and Habit-Driven Actors in World Politics," **International Organization**, C. 40, No: 4, Sonbahar 1986, s. 864.

belirtmemişlerdir. Başka bir deyişle, neoliberal kurumsalcılar, işbirliğinin ve anlaşmazlığın ortaya çıkması, güçlerin yükselmesi ve azalması gibi temel uluslararası meseleleri daha durumsal bir biçimde açıklamayı tercih etmektedirler. Onlar açıklamalarında belli bir durumu (II. Dünya Savaşı sonrası) merkeze alırlar. Tarihsel uluslararası sistemleri ve bunların içindeki değişim meselesini tartışmazlar ve 1945 sonrası düzenin dayanıklılığını tam olarak açıklamazlar.

Bütün bu teorilere yönelik, değişim problemini açıklama noktasında ‘tarihi’ göz ardı ettikleri veya yok saydıkları eleştirisi yapılabilir. Bu sınırlamayla ilgili olarak, tarihsel sosyolojinin eleştirileri çok etkilidir. Buna göre, çağdaş uluslararası ilişkiler teorisyenleri ‘*tarih*’i "teorilerini yeniden düşünmek, onların mevcut analizlerini sorgulamak ve böylece uluslararası ilişkiler araştırma gündemini yeniden yapılandırmak için bir araç olarak kullanma" noktasında yeterli girişimde bulunmazlar.⁵⁹ Çağdaş uluslararası ilişkilerdeki bu ahistorik (chronofetishism) ve asosyolojik (tempocentrism) durumlar üç yanılgıya neden olur ki, bu da teorisyenlerin değişim sorununu kapsamlı bir şekilde kuramsallaştırırken hataya düşmelerine yol açar. *Şeyleşme illüzyonu*: şimdiki zamanı geçmişten ayırır ve onu statik, özerk, kendiliğinden oluşmuş ve varolan varlık olarak görür. Günümüze böylesi bir bakış, tarihsel ve sosyo-zamansal bağlamı bulanıklaştırır. Bu sorunludur, çünkü tarihin statik ve tamamlanmış olduğunu ileri sürerek tarihsel çağların her zaman biçimlenme ve yeniden şekillendirme sürecinde olduğunu göz ardı etmektedirler. *Doğallık illüzyonu*: Bu mevcut sistemin doğal olduğunu söyleyen sorunlu bir varsayımdır. Bu anlayış sorunlu bir yanılgıya işaret eder; çünkü bu görüşün müdafileri mevcut sistemi inşa eden süreçleri hafife alır veya göz ardı ederler: sosyal güç, normlar ve kimlik / sosyal dışlanma süreçleri gibi.⁶⁰ Bu sorunlu yanılsamalarla ilgili olarak, Waltz'ın daha önce bahsettiğimiz varsayımları örnek verilebilir. *Değişmezlik illüzyonu*: ‘halihazırdaki’ bağımsızlığa veya yapısal değişime dirençli olan daha da sorunlu bir düşünceyi ihtiva etmektedir. Neorealizm ve

---

⁵⁹ John M. Hobson, “What’s at Stake in ‘bringing historical sociology *back* into international relations’? Transcending ‘chronofetishism’ and ‘tempocentrism’ in international relations,” **Historical Sociology of International Relations**, Ed. by. Stephen Hobden, John M. Hobson, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s. 5.

⁶⁰ A. e., S. 7.

liberalizm içinde cereyan eden bu yanlısamalar, teorisyenlerin mevcut dünya düzeni içinde yer alan dönüştürücü süreçleri inkar ettiklerini göstermektedir.⁶¹

Her halükârda, Hobson'a göre ahistorizm, bu teorilerde başka bir sorunla bağlantılıdır: asosyolojik (tempocentrism). Ahistorizm teorisyenleri "mevcut" doğal, kendiliğinden, özerk ve değişmez birimlere öncülük ederken, asosyolojizm "tarihin, mevcut (düzenlenmiş) sistemin aynı, sürekli öğretisine dayanan düzenli bir zamanla işaretlenmiş veya düzenlenmiş"⁶² olduğunu vurgularlar. Bu metodolojiye dayanılarak, teorisyenler tüm tarihsel sistemlerin cisimleşmiş ve doğallaştırılmış mevcutlarla aynı olduğunu varsaymaktadır. Başka bir deyişle, tüm sistemlerin aynı yapıya sahip olan benzeş bir hüviyet arz ettiğini belirtirler. Bu açıdan, çağdaş teorisyenler geçmişten günümüzdeki durumlara işaret eden olgulara bakmakta ve karşılaştırmalı bir araştırma metodu benimseyerek, geçmişin şimdiki zaman ile aynı olduğu kabulüne dayanan bir anlayış benimsemektedirler.⁶³ Böylece, örneğin, Waltz ve Mearsheimer gibi nealistler, uluslararası sistemin karakteristik (anarşi) dönüşümünü inkar ederek, sistemdeki sürekliliği vurgularlar. Onlara göre tarih tekrarlayıcıdır, ancak tek değişiklik aynı formdaki sistemde yükselen veya azalan güçlerin konumundaki değişimdir. Robert Gilpin de temposentrik bağlamda "insanlık dünyası sürekli değişim ve değişkenlik arz eden bir haldedir; ve yine de yeniden doğmuş bir Thucydides'in günümüzdeki acılarımızı açıklama noktasında birazcık zorlanacağını"⁶⁴ vurgulamaktadır. Anlaşılabilir bir şekilde Hobson, neoralistlerin ve neoliberal kurumsalcıların dünya siyaseti ve özellikle de değişim ve süreklilik konularında yaptıkları yorumlardaki zamansız ve sabit mantığın etkilerine eleştirel bir biçimde dikkat çekmektedir. Bu noktada birinci sorun, temposentrizm teorisyenlerinin tüm uluslararası sistemi aynı kabul etme eğilimleridir; "ancak tek bir uluslararası sistem değil, bir çok uluslararası sistemin olduğu gerçeğini göz ardı ederler."⁶⁵ Üstelik, temposentrizm yoluyla "teorisyenler, mevcut sistemin eşsizliğini

---

⁶¹ A. e., s. 7.

⁶² A. e., s. 9.

⁶³ A. e., s. 9.

⁶⁴ R. B. J. Walker, "Realism, Change, and International Political Theory," **International Studies Quarterly**, C. 31, No: 1, Mart 1987, s. 68.

⁶⁵ Hobson, a.g.e., s. 10.

tanımamakta ve aynı zamanda en temel veya yapısal özelliklerinden bazılarını gizlemektedirler.”⁶⁶

Özetle, uluslararası sistemdeki değişim sorununa ilgili olarak, tarihsel sosyoloji, çağdaş ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin tarihin yeri ve önemine ilişkin yetersiz ve eksik okumasını yaptıklarını açığa vurmaktadır. Bu anlayış, tarihin yeterince ciddiye alınmadığına dikkatleri çekmektedir. Ancak tarihsel sosyoloji bu teorilerin formülasyonunu ve değişimi kavramsallaştırma şekillerini bazı sosyal süreçlere atıfta bulunmaksızın eleştirmektedir. Buna göre aslında, onların sabit ve zamansız mantığı yapısal değişimi gizlemekte; mevcut düzende dönüştürücü süreçleri, tüm tarihsel çağlarda onları şekillendirme ve yeniden şekillendirme sürecine dair öncül dinamikler olduğuna dair mantığı da göz ardı etmektedirler.

Tarihsel sosyoloji teorileştirme sürecine dair dar bir anlayış sunuyor olmasına rağmen, çağdaş teorilerin eksikliklerine yaptığı vurgu ile teorisyenlerin teorik konfigürasyonlarını yeniden düşünmelerine ve teorik kavramlaştırmalarının bazı zayıf yönlerini yeniden gözden geçirmelerine yaptıkları katkı ile önemli bir çabaya işaret etmektedir. Ancak "dikey (örneğin, sistemik kuvvetler üzerindeki hegemonik düşüş ve kontrol) ve yatay (örneğin, Soğuk Savaştan yeni bir dünya düzenine geçiş) konularda ve sistemin boyutlarıyla ilgili çalışmalarda analitik bir değere sahip değildirler.”⁶⁷ Halbuki mevcut uluslararası siyasette değişim ve dönüşümün doğası dikkate alındığında iyi bir teorinin bu gibi konularda akademik ve politika oluşturma seviyelerinde yeterli analiz sunabilmeleri gerekir. Diğer bir deyişle, eleştirel teori olarak tarihsel sosyoloji belirli bir uluslararası sistemdeki 'değişim' anlayışımızı genişletmemektedir. Sonuç olarak bu anlayış, belli bir dünya düzeninde 'değişim' sorununa spesifik bir cevap verememekte çünkü hakim olan iktidar ilişkilerinden ziyade teorileştirme sürecine-değişim fenomeni gibi kavramlara odaklanmaktadır.

---

⁶⁶ A. e., s. 10.

⁶⁷ Thomas J. Volgy, Stacey Mayhall, "Status Inconsistency and International War: Exploring the Effects of Systemic Change," **International Studies Quarterly**, C. 39, No: 1, Mart 1995, s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN YÜKSELİŞİ İLE İLGİLİ BİRBİRİNE RAKİP AÇIKLAMALAR

A. Neorealizm (Savunmacı ve Saldırgan Realizm)

Yapısal realizm olarak da bilinen neorealizm, devletlerin uluslararası alanda iktidar için mücadele ettiği ve devletlerin uluslararası siyasetin ana oyuncularını olduğu konusunda klasik realizm ile aynı görüştedir. Neorealistlerin, iktidar mücadelesini, insanın doğasından ziyade, uluslararası sistemin yapısından kaynaklandığını düşünmelerinden dolayı yollarını klasik realizmden ayırır. Çevresel unsurların oyuncuların heveslerini ve davranışlarını biçimlendirmektedir. Devletlerin davranış ve tercihlerini oluşturan uluslararası sistemin harekete-geçirici kilit unsurları yeteneklerin dağılımı-görelili kazançlar-ve anarşik doğadır. Uluslararası düzen, devletlerin davranışları, onların muhtemel hareketleri ve geleceğin düzenini analiz etmek ve yorumlamak için bu iki unsur üzerine yoğunlaşmak gerekir. Klasik realistlerin aksine, neorealistler iç siyasete odaklanmazlar. Devletlerin iç özellikleri gibi birim düzeyindeki, ya da liderlerin psikolojik özellikleri gibi bireysel düzeydeki analiz uluslararası siyaseti belirlemez. Anarşi-küresel bir hükümetin eksikliği-sistemin değişmeyen gündelik unsurlarından birisi olması dolayısıyla, uluslararası sistemde devletleri göreceli yeteneklerle ilgilenmeye, belirsizlik ve çatışma oluşturmaya zorlar. Savunmacı realizmin en tanınmış bilim adamı olan Kenneth Waltz, ulusal ve uluslararası düzen arasındaki ayırt edilebilen bir durumu kullanmıştır:

“Diğer devletlerin arasında varlığını sürdüren devlet, sıklıkla söylendiği gibi, şiddet olaylarının kuluçkaya yatmış gölgesinde hareket eder. Bazı ülkeler, diledikleri zaman, güce başvurabilecekleri için, tüm diğer ülkeler bahsedilen şekilde hareket etmek için hazır durumda olmalıdır - ya da askeri açıdan daha etkin komşularının merhameti altında yaşamalıdır. Bu, sürekli olarak savaşın gündeme geleceği anlamında değil,

her devletin, kendisinin güç kullanıp-kullanmayacağına dair vereceği bir kararla, savaşın her an patlayabileceği anlamındadır.”¹

Bu belirsiz koşullar altında, devletlerin tüm çıkarları çerçevesinde, bir bütün olarak ve özellikle de güvenlik amaçları bakımından, işbirliğini sağlamak zordur. Buna karşılık, sistemin başlıca güçleri arasında süregelen rekabet, sistemin ayırt edici temel bir özelliğidir. Bu, belirli bir yere kadar, bu çalışmanın konusu ile ilgilidir, devletler çıkarlarını kendi yeteneklerine dayanarak sürdürdükleri için Uluslararası düzenlemeler sistemde işbirliği sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır.

"Kenneth Waltz "kendi-kendine yeten sistemlerin " tarafların işbirliği yapmalarını zorlaştırdığını... Kurallar, kurumlar ve işbirliği biçimlerinin hepsinin ... alan açısından belirli yerlerle sınırlı kaldığını ve yapılmadığı takdirde olabilecekleri durumlarından değiştirilerek düzeltilmiş olduğunu." ileri sürmektedir"²

Savunmacı neorealizm açısından devletler, bağımsız varlıklar olarak, yapabilecekleri çok çeşitli seçimlere sahiptirler. Uluslararası ilişkilerini, güç kullanılması da dahil olmak üzere sahip oldukları tüm araçları kullanarak oluştururlar. Buna bağlı olarak, devletlerin uluslararası düzenlemelere dahil olması veya amaçlarına ulaşmak için ortak çerçeve anlaşmaları yapmasının nedeni, bu şekilde hareket ederek kendi çıkarlarını ayrı tutarlar ve kararlarını kendi karşıtlarıyla ortaklaşa yaparlar. Arthur Stein'in söylediği gibi: "uluslararası arena içerisinde hala her şey mümkünse, rejimler, oyuncu seçimlerinin sınırlandırılmış olmasından değil, oyuncuların bağımsız karar vermektен kaçınmalarından doğmuştur."³

Yükselen bir Çin ve uluslararası düzenin geleceği, savunmacı neorealizmin bu teorik öngörülleri doğrultusunda yorumlanabilir. Büyük bir güç olarak Çin, kendi-kendine yetme sisteminde ileri adım atmalıdır. Çin'in küresel çıkarlarının genişlemesi durumunda, güvenliğini en üst düzeye çıkarmak için yeterli imkanları temin

---

¹ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, Massachusetts, Addison-Wesley, 1979, s. 102.

² Charles L. Glaser'den alıntılanan, "Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help," **International Security**, C. 19, No: 3, Kış 1994-1995, s. 50.

³ Arthur A. Stein, "Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World," **Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate**, Ed. by. David A. Baldwin, New York, Columbia University Press, 1993. s. 31.

etmelidir. Bir yandan sistem anarşik iken, diğ er yandan da Çin'in akranı askeri bakımdan bir dev iken, böyle bir sistem içerisinde Çin güvenliğini sağlayabilmek için, diğ er büyük güçlere ve özellikle ABD'ye karşı dengeyi kurmak ihtiyacını hissediyor. Kaderin cilvesidir ki, Çin'in güvenliğini en üst düzeye çıkarmak istemesi, diğ er büyük güçler tarafından kendileri ve güvenlikleri için olası bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, birbirlerini zapt etmek ve denge kurmak için kısır bir çekişme döngüsü içine hapsolmuşlardır. Daha önce belirtildiği gibi, geline nokta, uluslararası sistemde belirsizlik, güvensizlik ve olası bir çatışma ortamıdır.

Neorealizm, güç dengesi mantığı altında yatan dayanak noktasını resmeder. Birleşik Devletler askeri imkanlar açısından baskın bir duruma geldiği zaman, sistemin dengesini bozmuş olacağı oldukça açıktır ve Çin tarafından bu durum hoş görülemez veya en azından Çin bu meseleye duyarsız kalmayacaktır. Kenneth Waltz: "Dengesiz güç, her kim kullanırsa kullansın, başkaları için olası bir tehlikedir. Güçlü devlet, kendisini, barış, adalet ve dünyadaki refah uğruna hareket ettiğini düşünebilir, öte yandan Amerika Birleşik Devletleri ise aynen bu şekilde hareket etmektedir. Bununla birlikte, bu kavramlar, diğ erlerinin tercihleri ve çıkarları ile çelişebilecek şekilde güçlü olanın beğenisine göre tanımlanır [Çin]."⁴ Sistemdeki bu dengesizlik, küçük ve zayıf devletleri ABD'ye tepki verecek şekilde kışkırtmaz, zira Amerikan menfaatleri ile çatışacak büyük küresel çıkarlara sahip değ illerdir. Fakat Çin için durum farklıdır. Çin'in kendisi başlı başına bir kutuptur, küresel olarak karşılıklı ticari ilişkilere sahiptir, komşu devletlerle toprak anlaşmazlıkları bulunmaktadır ve Çin, nüfuz sahibi olduğu bir bölgede, yoğun Amerikan askeri varlığıyla sıkışmış durumdadır. Dahası, Birleşik Devletler, mallarının Çin'in ekonomik perspektifi için hayati önem taşıdığı bölgeleri denetim altında tutmaktadır. Bu nedenle, Çin'in tercihleri ve çıkarları Amerikan çıkarlarıyla çatışmaktadır. İlave olarak, Çin işbirlikçi bir yaklaşımı seçmeyecektir, çünkü belirsizlik ve güvensizlik dünyaya hakim olduğunda Çin baskın bir güç ile birlikte hile yapmaktan korkuyor ve Amerikan askeri imkanlarını kendi güvenliği için uzun vadeli bir tehdit olarak görüyor. Bunun yerine, Çin, güvenliğini en üst düzeye çıkarmak için rakipsiz güce karşı bir denge unsuru olmaya

---

⁴ Kenneth N. Waltz, "The Balance of Power and NATO Expansion," University of California, Berkeley Center for German and European Studies, Working paper 5.66, Mart 1998. s. 2.

çalışacaktır. İlk adım, askeri gücün artırılması yoluyla göreceli kazançlarının güçlendirilmesi ve ikinci adım ise ittifak oluşturma olacaktır. Çin, bu tür cesur girişimleri halihazırda başlattı. Takip eden sayfalarda, onun askeri alandaki son gelişimini gözden geçireceğiz, Çin'in askeri modernizasyonu, onu dünyada müstesna bir konuma getirdi. Çin, Orta Asya'daki Amerikan etkisini belirli sınırlar içinde tutmak için Rusya ile ittifak kurmak istiyor (Şanghai Örgütü gibi). Söz konusu önlemler, Amerikan tepkilerine veya Amerikan liderliğindeki ittifak tepkilerine neden olacaktır. Böylece, güvensizlik, güvenlik ikilemi ve olası çatışma döngüsü, Çin'in yükselişi sürecinde uluslararası düzeni etkileyen nitelikler olacaktır.

Çin'in yükselişi döneminde savunmacı realizmin üstlendiği baskın durum, uluslararası sistem içinde belirsizlik ve güvensizliktir. Fakat teori açısından, uluslararası sistemin, Çin ile diğer büyük güçler arasında mutlaka büyük bir savaşa neden olmasını gerektirmemektedir. Uluslararası tehdit (bir araya getirilmiş çeşitli güçler, saldırıya yönelik askeri imkanlar, coğrafi yakınlık ve algılanan saldırgan niyetlerin bir bileşimi) düzeyinde artış; kutuplara ayrılma; hücum ile savunma arasındaki dengede hücum silahları ve teknolojileri lehinde artış eğilimi; gibi koşullar altında uluslararası sistem, Çin'in ve diğer denk rakiplerinin saldırgan bir dış politikaya yönelmeleri için teşvik edecektir.⁵

Realizm paradigmasının üçüncü kuşağı, Profesör John Mearsheimer'in *Büyük Güçler Siyasetlerinin Trajedisi* aracılığıyla bilinen saldırgan realizmdir. Mearsheimer'in saldırgan realizminin beş ana varsayımı - uluslararası sistemin anarşik olduğu; bu büyük güçlerin birbirlerine zarar vermelerini veya yok etmelerini sağlayan saldırgan askeri imkanlara sahip oldukları; devletlerin, özellikle başkalarına karşı kuvvet kullanmada karşıtlarının niyetlerinin ne olduğu konusunda kesin olamamaları; büyük güçlerin ana hedefinin, anarşik bir küresel düzende varlıklarını sürdürmek olduğu; ve büyük güçlerin, sistemdeki kendi eylemlerinin ve diğer devletlerin eylemlerinin masraflarını hesaba katan akli başında oyuncular oldukları⁶ ; göz önüne alındığında, Mearsheimer'in saldırgan realizmi, görünüşe göre, klasik realizm ile savunmacı

⁵ Jeffrey W. Taliaferro, "Power Politics and the Balance of Risk: Hypotheses on Great Power Intervention in the Periphery," *Political Psychology*, C. 25, No: 2, Mart 2004, s. 179.

⁶ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York, W.W. Norton & Company, 2001, s. 16-17.

realizmin bir sentezi durumundadır. Büyük güçlerin "nispi güçlerini en üst düzeye çıkaracağı"⁷ iddiasında bulunan Mearsheimer, Morgenthau'nun "devletlerin, insanın başkalarına egemen olma doğal dürtüsünden kaynaklanan ve hiç-bitmeyen bir iktidar mücadelesi sürdürdüğü varsayımına yaklaşmıştır."⁸ Mearsheimer, Morgenthau ile devletlerin her zaman daha fazla güç için mücadele ettiği konusunda mutabık kalmıştır, fakat, bu, sonuç olarak insanlığın doğasından ziyade, bu arzuyu oluşturan uluslararası sistemin anarşik yapısıdır. Bu yaklaşım, Mearsheimer'ı Kenneth Waltz'ın yapısal realizmine yaklaştırmaktadır. Her ikisi de yapısal nedenlerin devletleri, güvenlik önlemlerine teşvik ettiğine katılıyor. Fakat fark, devletlerin ulaşmaya çalıştıkları güç miktarındadır. Waltz için: "Devletlerin ilk kaygısı gücü en üst düzeye çıkarmak değil, sistemdeki konumlarını muhafaza etmektir."⁹ Devletlerin ana hedefi, gücü muhafaza ederek ancak artırmayarak, güç dengesini korumak, artan güç için belki dengeyi yeniden sağlamaktır. Saldırgan realizm bu yaklaşımı reddeder. Bunun yerine, anarşik düzenin, diğerlerinin niyetlerine güvenemedikleri için devletlerin sistemdeki nispi kazançlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışmalarına neden olduğunu, ve güçlerini artırmayı durduramadıklarını iddia etmektedir. Kısacası, savunmacı realistler için devletlerin nihai hedefi güvenliği en üst düzeye çıkarmaktır, ancak saldırgan realistler için ise, nispi gücü en üst düzeye çıkarmaktır.

Bu ana varsayımlara bakıldığında, saldırgan realizm, uluslararası sistemin büyük güç-merkezli olduğunu iddia etmektedir. Küresel güç dağılımı bu devletler tarafından şekillendirildiğinden, dolayısıyla, küçük güçlere kıyasla yapı üzerinde daha fazla etki yapabilirler. Hiç tükenmeyen güç arayışı, bu sistemin belirgin temel özelliğidir. Devletlerin anarşi ortamında yaşamaları ve karşıtlarının saldırgan niyetlerinden çekinmeleri dolayısıyla, öncelikli hedefleri güvenliklerini sağlamak ve varlıklarını sürdürmektir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla, her zaman kendi güçlerini ve özellikle askeri güçlerini en üst düzeye çıkarmak için mücadele ederler.

Teori, devletlerin, diğerlerinin niyetlerinin en kötüsünü nazar-ı dikkate almaları gerektiğini ileri sürmektedir. Devletler güvenlik ortamlarını değerlendirirken,

---

⁷ A. e.

⁸ Glenn H. Snyder'den alıntılanan, "Mearsheimer's World: Offensive Realism and the Struggle for Security," **International Security**, C. 27, No: 1 Yaz 2002, s. 151.

⁹ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, s. 126.

başkalarının kendileri için bir tehdit oluşturması ihtimalini göz önüne almalıdırlar.¹⁰ Bu bakımdan, uluslararası sistemdeki korkunun, başkalarının niyetleriyle ilgili belirsizliğin bir fonksiyonu olduğu varsayılmaktadır. Saldırgan realistler için devletler, belirsizliği azaltarak veya diğer barışçı yolları kullanarak birbirlerine olan korkularını hafifletemezler. Fareed Zakaria ve Mearsheimer'in önerdiği en iyi çözüm, olası rakiplerin saldırı imkanlarına odaklanmaktır.¹¹

Saldırgan realizm, iktidar mücadelesinin son aşaması hegemonyayı değerlendirir. Bütün büyük güçler, güçlerini mümkün olduğunca en üst düzeye çıkarmak isterler. Hedef, sistemde bir numara olmaktır. Teorinin ortaya koyduğu bu gibi durumlarda, sistemdeki statüko hiçbir zaman devam etmeyecektir.

Saldırgan realizm, uluslararası sistemin anarşik olması ve bir anlaşmanın tüm taraflarının taahhütlerini yerine getireceklerinin ve işbirliğinden eşit fayda sağlama garantisinin olmaması dolayısıyla büyük güçlerin politikalarındaki işbirlikçi yaklaşımları akılcı ve mantıklı bir seçenek olarak görmüyor. İşbirliğini sağlayacak düzenlemeler tesis edebilirler, ancak, bunun, barış zamanında da devam edip etmeyeceği konusunda bir güvence bulunmamaktadır. Dikkate değer bir örnek, İkinci Dünya Savaşı sırasında Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği arasında kurulan işbirliğidir; savaştan bir gün sonra ve ortak tehdit kaldırıldığında, gerçekçi politikaya geçerek rekabete başladılar.

“İki faktör işbirliği için engel teşkil etmektedir: nispi kazançlar hakkındaki düşünceler ve hile ile ilgili endişeler. Sonuçta, büyük güçler temel olarak, birbirlerini gerçek, ya da en azından, olası düşman olarak gördükleri, rekabetçi bir dünyada yaşarlar ve bu nedenle, maliyetleri diğerleri tarafından karşılanacak şekilde güç kazanmaya çalışırlar.”¹²

Yükselen güçlerin uluslararası sistemin en üst noktasına giden yolu nasıl açtıkları ve yönettikleri ve egemen güçlerin bu meydan okuyan devletlerin arzularına nasıl tepki

---

¹⁰ Shiping Tang, “Fear in International Politics: Two Positions,” **International Studies Review**, C. 10, No: 3, Eylül 2008, s. 455.

¹¹ Mearsheimer, a.g.e., s. 45, 120, Fareed Zakaria, **From Wealth to Power: The Unusual Origins of Americas World Role**, Princeton, Princeton University Press, 1998, s. 20.

¹² Mearsheimer, a.g.e., s. 28.

gösterdiğini tahmin etmek için saldırgan realizm ilk başlarda, yükselen güçlerin bölgesel hegemonya tesis edeceğini, daha sonra süregelmekte olan statükoyu zorlamaya başlayacağını, ve küresel hegemonyalarını güçlendirmek için sonunda sistem kurallarını bükerek sistemde kendi düzenlemelerini kurmaya çalışacağını ileri sürer. Mearsheimer, iddialarını desteklemek için özellikle yükselen Amerika örneği ile ilgili tarihi kayıtlar sunmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda Birleşik Devletler, denk rakiplerinin Batı Yarıküre üzerindeki nüfuzlarını ortadan kaldırdı ve bölgeye egemen oldu, daha sonra küresel hegemonya mücadelesine başladı ve şimdi bir statüko gücüdür.¹³ Bu, kim olursa olsun, yükselmekte olan herhangi bir büyük gücün kaderidir, bu nedenle, küresel düzende her an dramatik değişiklikler beklenmelidir.

"En güçlü devletler, kendi bölgelerinde hegemonya kurmaya ve rakip bir büyük gücün başka bir bölgeye egemen olmamasını sağlamaya gayret ederler. Her büyük gücün nihai hedefi, dünya gücündeki payını en üst düzeye çıkarmak ve sonunda sisteme hâkim olmaktır."¹⁴

Yükselen güçler için, mevcut küresel düzenin, giderek artmakta olan kendi uluslararası çıkarlarını kısıtlayan ve sistemdeki baskın güçlerin avantajı için çalışan bir engel olarak görülür. "Bu nedenle, hassas dengeleri bozmaya ve küresel düzeni istikrarsız hale getirmeye meyillidirler."¹⁵

Mearsheimer açık bir biçimde, Çin'in ortaya çıkışının en iyi görüldüğü Doğu Asya'yı işaret ediyor. Soğuk Savaşın son on yılından bu yana, bölgede, dramatik bir dönüşüm başlamış ve devam etmekteydi. Bölge dışından, yeni bir fırsat, zenginlik ve güç merkezi olarak görünmektedir. Bu büyük etkinliğinin dinamizmi ve merkezi, 1978 yılındaki Deng Xiaoping'in reformları ile ilgili geliştirilmiş açılım çerçevesinde bölgesel ülkelerle modern ilişkilerini başlatan Çin'dir. İstatistiklere dayanarak bugün için bölge ekonomisinin istikrarı, söz konusu ülkelerle onların büyük iş ortağı olan Çin, arasındaki ilişkilere bağlıdır.

---

¹³ A. e., s. 23.

¹⁴ Zbigniew Brzezinski, John J. Mearsheimer, "Clash of The Titans," **Foreign Policy**, C. 84, No: 146, Ocak-Şubat 2005, s. 46.

¹⁵ Shaun Breslin, "China's Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power," **Political Studies Association**, C. 30, No: 1, Kasım 2010, s. 53.

*"Asya'nın başlıca büyük ekonomileri, Çin ile olan ticari ilişkilerindeki muhteşem bir büyümenin keyfini yaşadılar. Örneğin, 1993'ten 2003'e kadar, Çin'in Tayvan ile gerçekleşen ticareti beş kat arttı. Güney Kore ile yedi kattan daha fazla arttı. Malezya ile on bir kat arttı. Hindistan ile gerçekleşen çarpım katsayısı on ikiye yükseldi."*¹⁶

Asya Finansal Krizi (1997-8) sırasında ve ABD ile IMF tarafından dayatılan çözümlerin getirdiği zararlı etkilerden sonra, ASEAN ülkeleri Çin'e müracaat ettiler. Çin'in sağladığı yardım ile krizi atlattıktan sonra, Çin'in yükselişine, yeni bir bakış açısından bakmaya başladılar. Martin Jacques'ın söylediği gibi: "Doğu Asya, Çin'in yükselişi tarafından yapılandırılıyor. Bölgenin gündemi Pekin'de belirleniyor."¹⁷ Mesele saldırgan realizm çerçevesinde ele alındığında, yükselen Çin'in Doğu Asya'da yarattığı bu büyük ticaret ve finansal dengesizlik, ve bölgesel ülkelerin en büyük ticaret ortağı olarak ABD'nin yerini alması ile Çin, Amerika'yı Doğu Asya'nın ekonomik diplomasiden dışlamış, ya da, en azından, Amerika'nın tamamen kendine dayalı ekonomik rolünü büyük ölçüde azaltmıştı.

Çin'in bölgedeki ekonomik üstünlüğü, saldırgan realistlerin karamsar oldukları yegane nispi kazanç değildir, aslında, Çin'in yükselişi konusuyla ilgili endişelenilecek çok daha fazla şey bulunmaktadır. Amerikan hegemonyasını tehdit eden siyasi ve askeri faktörler ciddiyetle ele alınması gereken faktörlerdir. Ekonomik açıdan büyümesine dayanarak Çin, nüfuz bölgesini Doğu Asya'dan Orta Asya'ya genişletmeye çalışıyor. Şanghay Örgütü (Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ı da içine alan), sadece Doğu Asya'ya yönelik değil, aynı zamanda, Orta Asya'nın da Çin'in arka bahçesi olması için Çin girişimiyle 1994 yılında kurulan çok taraflı bir düzenlemedir. Açıklanan amaçlarına rağmen, organizasyonun nihai amacı, Çin'in sınırları çevresindeki Amerikan varlığını ve nüfuzunu sınırlandırmaktır.

Çin'in yakın tarihteki askeri yapılanması, onun yükselişi ile ilgili saldırgan realistlerin yorumuna sadık kaldığının önemli bir göstergesidir. Bölgesel ve küresel

---

¹⁶ Jeffrey A. Bader, "China's Role in East Asia: Now and the Future," Brookings, Eylül 6, 2005. <https://www.brookings.edu/on-the-record/chinas-role-in-east-asia-now-and-the-future/>

¹⁷ Martin Jacques, **When China Rules The World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World**, 2nd ed, London, Penguin Books, 2012, s. 343.

hassasiyet nedeniyle Çin hükümeti askeri harcamaları konusunda şeffaf davranmasa da, her yıl güvenilir araştırma merkezleri askeri harcamalarını tahmin etmektedir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI), 2015 yılında Çin'in askeri harcamalarının 214 milyar dolar olduğunu tahmin etmiştir. 2009 yılı (113 milyar dolar) ile karşılaştırıldığında, Çin'in askeri harcamalarında dramatik bir artış gözlenir.¹⁸ Askeri harcama açısından ABD'den sonra ikinci en büyük ülke (2015 yılında 596 milyar dolar) olsa da, artış oranına bakıldığında Çin, dünyanın birincisidir. 2014 yılında ülke ekonomisi yavaşlamış durumdayken bile, askeri harcamalar yine de iki basamaklı bir artış kaydetti. O yılki Ulusal Halk Kongresi'nde Başbakan Li Keqiang bir önceki yıla göre %10,1 mertebesinde bir artış olduğunu bildirdi. Çinli uzmanlara göre, en büyük kısmı, hava kuvvetleri ve özellikle donanmanın modernizasyonu ve genişletilmesi için harcandı.¹⁹ Saldırgan realizm bakış açısına göre, Çin'in askeri harcamalarındaki dramatik artış, küresel hegemonya elde etme hazırlığı anlamına geliyor. Teorik olarak, yükselen güç egemen küresel hegemonyadan memnun değildir ve kendi küresel kurallarını elde etmek için sürekli çaba sarf etmektedir. Böylece, Çin donanmasının modernizasyonu, statüko ve küresel barış için belirgin bir bildirim oluşturuyor. Ülke, ABD'yi bölgeden uzaklaştırmak ve deniz aşırı bir varlık oluşturmak ve muhafaza etmek için stratejik amaçlarla yeni uçak gemileri inşa ediyor.

ABD'nin egemen olduğu küresel düzenin istikrarı bozmak için ve Amerika'yı bölgeden dışarı atmak için, Çin, yapılandığı askeri birikimine güveniyor ve halihazırda oluşturduğu bölgesel ekonomik hegemonyası, konumunu güçlendiriyor. Devam eden askeri modernleşme ile Çin belirsiz bir gelecek çiziyor. Açıkçası, değişimleri hayata geçiren bu devlet, askeri bir süper güç olmak üzeredir. Diğer taraftan, küresel hegemonyayı elinde bulunduran statükoyu (mevcut durumu) korumaya çalışıyor; zira, durumun kendi lehine olduğu barizdir. Değişimci ve

---

¹⁸ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): "SIPRI Yearbook 2016: Armaments, Disarmament and International Security," Kasım 1, 2016.

<https://www.sipri.org/yearbook/2016>

¹⁹ Ohara Bonji, "What Does China Want? Understanding Beijing's Foreign Policy," The Tokyo Foundation, Mayıs 27, 2015. <http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2015/what-does-china-want>

rahatsız edici Çin'i sınırlı bir alanda tutmak için var olan tüm gücünü kullanacaktır. Böyle bir çıkar çatışmasında, yıkıcı bir uluslararası çatışma kaçınılmazdır.

Mearsheimer'ın öngörüsüne göre, olası savaş iki ülke arasında olmayacaktır. Bölgedeki ülkeler, müdahaleci ve rahatsız edici bir Çin'in ortaya çıkmasından endişeleniyorlar. Genişlemeye çalışan Çin'i caydırmak için hepsi ABD ile müttefik olacaktır. Mearsheimer:

"Ancak, Birleşik Devletler, Çin'in bölgesel hegemonya kazanmasını önlemek amacıyla her türlü muazzam çareye başvuracaktır. Hindistan, Japonya, Singapur, Güney Kore, Rusya ve Vietnam da dahil olmak üzere Pekin'in çoğu komşusu Çin'i sınırlar içinde tutmak için Birleşik Devletler'e katılacaktır. Sonuç, hatırı sayılır bir savaş olasılığı olan yoğun bir güvenlik rekabetine dönüşecektir."²⁰

Her halükarda, nispi kazanç (dünyanın en büyük askeri gücü) Amerika'nın lehinedir, ancak, Mearsheimer, Çin'in ekonomik büyümesinin günümüzde hızla devam etmesi durumunda, anarşik yapıdaki uluslararası sistem içinde varlığını sürdürebilmek için, Çin'in sağladığı kazancı daha fazla askeri güç için harcayacağını tahmin etmektedir. Ayrıca, Pekin tarafından yönlendirilen bir dünya düzeni kurmak. Büyük ve çağdaş bir orduya sahip olan Çin, komşuları ve egemen gücü ile olan ilişkisinde saldırgan bir tavır takınabilecek kadar güçlü olacaktır. Çünkü saldırgan davranış, büyük güçlerin, anarşik yapıdaki uluslararası sistemde yaşayan en üst öncelikleri açısından doğal özellikleridir. Kısacası, saldırgan realizme göre, Çin yükselen bir güç olarak gücünü iki amaçla en üst düzeye çıkarır: anarşi altında güvenlik sağlamak ve Çin'in küresel hegemonyası oluşturmak. Buna karşılık, Çin'in gücünü en üst düzeye çıkarması, hırslı Çin'i sınırlı bir alan içine hapsetmek isteyen Amerika'nın yönlendirdiği müttefiklerin ortaya çıkmasına neden olur, ve sonuç kaçınılmaz bir savaştır, ve Mearsheimer bunu, büyük güçlerin politikasının trajedisi olarak adlandırmaktadır.

---

²⁰ John J. Mearsheimer, "Can China Rise Peacefully?," The National Interest, Ekim 25, 2014. <http://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?>

1. Teorideki Sınırlamalar

Savunmacı yapısal realizm, genel olarak uluslararası sisteme ve özellikle Çin örnek vakasına uygulanamayan bazı kuramsal (teorik) ve gözlemsel (deneysel) sınırlamalara sahiptir. Öncelikle, Çin'in yükselişini değerlendirmek için güç dengesi mantığı yetersiz kalmaktadır. Gücün dağıtımında kendi lehine olmak üzere dengeyi bozan Birleşik Devletler ise, böyle bir durumda, ABD'ye karşı dengeyi yeniden sağlamak için diğer büyük güçlerin Çin'e katılması gerekir. Aksine, Avrupa'daki büyük güçlerin çoğu, Japonya ve Hindistan ABD ile stratejik ilişkilere sahiptir ve hatta bu süper güçle olan bağlarını güçlendirmeye gayret etmektedir. Mevcut durumdaki güç dengesizliğinin varlığından ziyade Çin hakkında daha çok endişe duymaktadırlar. İkinci olarak, genel olarak sistemik teorilerin ve özellikle de, yapısal realizmin, ajanların işlevselliğine zarar verdiğini iddia ediyorum. Yapısal realizm, devletlerin çevresel faktörlere karşı tepki göstermelerini öngörür. Çevresel unsurlar devletin tercihlerini ve politikalarını şekillendirir. Ancak bu yanlış bir önermedir. Sistemik faktörler, devletlerin karar vermede ölçtüğü yegane tek unsurdur. Ulusal ve bireysel faktörler, sistemik faktörler kadar önemlidir. Örneğin, bazı küçük fakat zengin Norveç, İsveç, Danimarka, Belçika gibi Avrupa ülkeleri ve Malezya gibi Asya ülkelerinin durumlarına bakın. Neorealizm, uluslararası sisteme belirsizlik ve güvensizliğin hâkim olduğu ve devletlerin bu unsurları göz önüne alarak uluslararası ilişkilerini şekillendirdikleri konusunda haklı ise o zaman, söz konusu devletler büyük ortaklarının onları sürekli destekleyeceğine güvenmemeli ve hesaba katmamalı ve güvenliklerini en üst düzeye çıkarmak için gelişmiş ekonomilerini kullanarak silahlarını her zaman arttırmalıdır. Ama gerçek şu ki, sahip oldukları zenginlikler, kuvvetli bir ordu ve nükleer cephaneliklere sahip olmaları için gerekli imkanı sağlamasına rağmen, onlar, ekonomik zenginlik ve refah olarak belirledikleri ulusal önceliklerine göre hareket ediyorlar ve silah yarışına pek girmiyorlar. Üçüncü olarak, neorealizmin sıfır toplamlı rekabet nedeni, Çin ile ABD arasında bir işbirliği olasılığını reddetmektedir. Bu temel kuramsal neden ve karmaşık nitelikteki karşılıklı-bağımlılık dolayısıyla, uluslararası kurumlar, Çin, Amerika Birleşik Devletleri veya başka bir büyük güç arasındaki güvenlik rekabetini bir koz olarak kullanmazlar. Bu, savı destekleyici nedenle ilgili üç problem görüyorum: 1) Birleşik

Devletler devletler-arası işbirliğinden emin olmasaydı, Soğuk Savaş sona erdiğinde, gerçekten (uluslararası sistemde) tek kutbun kaldığı ve Çin'in rakibine kıyasla çok daha zayıf olduğu bu dönemde Çin'i belirli sınırlar içine kapatabilirdi; 2) birisi şunu öne sürebilir: eğer, karşılıklı bağımlılık ve uluslararası kurumlar işbirliğini teşvik etmiyorsa, nasıl oluyor da bu büyük güçler barışçıl ilişkiler sürdürüyorlar ve en azından birbirleriyle bir savaşa girmiyorlar; ve 3) neorealizm, Çin ile Amerika Birleşik Devletlerinin arasında muhtemel bir savaş mümkün olduğunda dünya düzeninde ne gibi değişiklikler olacağı sorusuna ikna edici bir şekilde yanıtlamıyor. Her iki tarafın da askeri harcamalardaki artışları, onları bir savaşa sokar, son on yıllık dönemde meydana geldi ve her iki taraf da silahlandı. Dahası, askeri imkanlar Amerikanın lehindeyse, ve Çin, Amerikan çıkarları için potansiyel bir tehdit olarak görülüyorsa, ve ikisi arasında ortak bir çıkar mevcut değilse, o zaman, Birleşik Devletler mantıksal olarak bugün, Amerikan gücüne karşı ihtiyaç duyduğu dengeyi tesis etmeden önce Çin'e asimetrik bir savaş açmalıdır. Özetle, savunmacı realizm yükselen Çin'i tanımlamakta ve uluslararası sistemin geleceğini öngörmekte yetersiz kalıyor. Onun yapısal unsurları aşırı vurgulaması, iktidar dağılımının koşulluluğunu göz ardı etmesi ve işbirliğini aşırı basitleştirilmesi, teorinin, 21. yüzyıldaki uluslararası düzeni yorumlamadaki gücünü sınırlayan başlıca engellerdir.

Ayrıca, saldırgan realizm de, uluslararası ilişkileri açıklama konusunda ciddi sınırlamalara sahiptir. Kendisi, büyük güçler-merkezli bir teoridir. Bununla birlikte, Mearsheimer'ın uluslararası sistem araştırmasında odaklandığı konu büyük güçler arasındaki ilişkidir ancak bu oyuncuların açık, kapsamlı ve ikna edici bir tanımını asla vermez. Bir devletin büyük güç olarak nitelendirilmesi için ne kadar güce sahip olması gerekir sorusuna yanıt olarak Mearsheimer, sadece, muhtemel güç (nüfusun büyüklüğü ve zenginliğinin seviyesi) ve gerçek güç (ordu, hava ve deniz kuvvetleri), nükleer silahlar ve devasa endüstriyel sektör gibi bazı göstergeleri belirtmiştir. Ancak, bu belirsizdir. Bir devlet, büyük güç olarak nitelendirilmek için hepsine sahip olmalı mıdır? Yanıt evet ise, o zaman kaç tane nükleer silah? Ne kadar nüfus? Kaç tane uçak ve askeri personel? ve bunun gibi.

Saldırgan realizm, ülkenin iç dinamizmine ve devletin uluslararası ilişkileri üzerindeki etkisine dikkat etmez. Bunun yerine, uluslararası sistemin anarşik

durumunu abartmaktadır. İsrail lobilerinin Amerikan dış politikasındaki rolüne bir bakın. İsrail, kendi ordusunu tam anlamıyla modernize ediyor; Ortadoğu'daki diğer herhangi bir devletten daha büyük endüstriyel kapasitelere sahiptir, nükleer silahlara ve zengin ekonomiye sahiptir, yerleşim meselesinde Amerikan arzusunun aksine hareket etmektedir. Ancak tüm bunlar için ABD, onu, bölgedeki Amerikan hegemonyasına karşı rakip ya da mevcut durumu değiştirmeye çalışan (revizyonist) bir devlet olarak görmüyor; hatta tarihte görülen en güçlü stratejik ittifakı yapmışlardır. Kuşkusuz, ABD hükümetinin içerisindeki İsrail yanlısı lobi gruplarının bu ilişkide temel bir rolü vardır. Bu, tüm devletler için de genelleştirilebilir. Bütün devletler kendi iç dinamiklerinden farklı derecelerde etkilenmektedir. Nitekim, büyük güç politikaları, sistem tarafından üretilen güvenlik korkusu ve, büyük güç liderlerinin hırsları ve yaklaşımları gibi, dahili faktörler tarafından etkilenmektedir. Diyelim ki 2015'te geri döndük ve Donald Trump'ın ABD başkanı olduğunu hayal edelim. İran rejimi ile İran'ın nükleer programı hakkında görüşme yapmayı kabul edecek miydi? Ve Trump İran'ın yıkıcı bir güç olduğunu düşündüğü için İran Nükleer Anlaşması yürürlükte olur muydu? Güvenlikle ilgili korkuları bir yana bırakırsak, Trump'ın ihtirası ve mantığı, ve İsrail lobilerinin onun üzerindeki etkisi dikkate alındığında, Trump'ın böyle bir anlaşma yapacağına inanmak oldukça zordur. Böylece, sistemik-olmayan faktörler de büyük güç politikalarında sonuç belirleyici olarak hesaba katılmalıdır.

Mearsheimer'ın büyük güçleri, maksimize-edicilerdir (en üst seviyeye taşıyanlar). Birbirlerine asla güvenemezler. Dahası, birbirlerinden korkarlar. Böylece, kendi-kendine yetme sistemi altında devletler saldırgan güçlerini en üst düzeye çıkarırlar. Ancak, Mearsheimer'in, karşılıklı bağımlılık koşulları altında büyük güçlerin büyük ölçekli meselelerde birbirleriyle işbirliği yaptığı şu anda yaşanan gerçek durumla ilgili bir yanıtı yoktur. Mearsheimer, saldırgan realizm varsayımlarına dayanarak, çatışma ve savaşın kısır bir döngüsü öngörüyor, ancak Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa'daki büyük güçler arasındaki stratejik ittifakı açıklayamıyor. Bu ittifak, Soğuk Savaş döneminin ihtiyaç duyulan koşulları ve ortak çıkarlar nedeniyle taktiksel bir yaklaşımsa, bu ittifak, Sovyetler Birliği çöktüğünden beri hala neden

devam ediyor? Devletlerin, saldırgan realisme göre, birbirlerine güvenmemelerine rağmen, Batı'nın büyük güçleri işbirliği içeren bir gündemi nasıl düzenliyorlar?

Saldırgan realizm, uluslararası sistemde statükoyu tanımamaktadır, çünkü bütün devletler güç maksimize-edici ve revizyonisttirler (değişimci). Hegemonya, büyük güçlerin peşinde oldukları en yüksek seviyedir ve bu noktada daha fazla güç için mücadeleyi bırakacaklardır. Ancak bu çelişki oluşturan bir nedendir. Çünkü: Bir hegemon olmak için gerekli güç miktarının belli olmadığı ve bütün büyük güçlerin daha fazla güç için mücadele ettiği bir durumda, rakipler hala nispi kazançlarını en üst düzeye çıkarırken neden bir süper güç daha fazla güç aramaktan vazgeçmelidir? Ya hegemon daha fazla güç için mücadeleyi durdurur ve statükoyu korur ya da nispi kazancı en üst düzeye çıkarmaya devam eder ve daha sonraki durumda hegemon da revizyonist olur.

Mearsheimer, saldırgan realizm varsayımlarını desteklemek için tarihe güvenir. Özellikle, örnek vaka olarak Amerikan'ın durumunu seçer. Yükselen Amerika, bölgesel hegemonyasını şekillendirirken, Avrupa'nın büyük güçlerini Batı Yarıküre'den dışarı çıkardı. Mearsheimer, bu deneyimi tarihteki diğer yükselen güçler için genelleştirir. Çin'in yükselişini öngören Mearsheimer şunu belirtiyor:

*"Giderek güçlü bir hale gelen Çin, muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa Büyük Güçlerini Batı Yarıküre'den çıkardığı şekilde Amerika'yı Asya'dan çıkarmaya çalışacaktır. Çin'in, kendine uyarladığı Monroe Doktrini ile ortaya çıkmasını beklemeliyiz."*²¹

Ancak bu, savı destekleyici zayıf bir argümandır. Mearsheimer, bugünün Çin'i ile on dokuzuncu yüzyılın Amerika'sı arasındaki benzerlikleri mantıksal olarak açıklayamaz. Farklı tarihi kayıtlara sahip olmalarına rağmen, Amerikan deneyimi, Çin deneyimine kadar nasıl genişletilebilir? Eğer yükselen diğer güçlerin tarihi kayıtları Çin'in geleceğini tahmin etmek için yeterli ise, o zaman, şablonun, neden Amerika-öncesi veya Amerika-sonrası güçler olmaması gerekir? Alastair Johnston, bu kadar tuhaf ve benzeşen argümanları doğru şekilde eleştiriyor:

---

²¹ John J. Mearsheimer, "China's Unpeaceful Rise," **Current History**, C. 105, No: 690, Nisan 2006, s. 160, John J. Mearsheimer, "The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia," **The Chinese Journal of International Politics**, C. 3, No: 4, Kış 2010, s. 381-396.

"Bunlar gibi savı destekleyici benzeşen argümanlar, odaklanmak için, olasılıkla önemli sayılacak farklılıkları göz ardı ederken, benzerlikleri gelişigüzel bir şekilde toplayıp seçme eğilimindedirler"²²

Ayrıca, geleceği etkileyebilecek eğilimleri türetmek amacıyla geçmişini incelemenin doğru olduğu iddia edilebilir. Tarih, bize gelecek hakkındaki yararlı bilgiler sunması dolayısıyla, paha biçilmezdir. Ancak, geçmişin, tam ve kusursuz olarak, asla tekrarlamaması da doğrudur. Amerikan yükselişinin 19. yüzyıla ait döneminden alınan örnekler, 21. yüzyıl eğilimleri için mükemmel ve güvenilir kılavuzlar değildir.

Öte yandan eğer Mearsheimer Amerika ile Çin arasında iyi bir karşılaştırma yapmışsa, o zaman uluslararası sistemin geleceği konusunda çok fazla endişelenmesine gerek yoktur. Çünkü, Batı Yarıküre'de bölgesel hegemonyayı şekillendirdikten hemen sonra Birleşik Devletler, tecritçi (soyutlamacı) bir dış politika seçti ve dünyanın başka yerlerine müdahale etmemeyi tercih etti. ABD, ancak ulusal çıkarları saldırgan Almanya ve Japonya tarafından tehdit edildiğinde, tecritçi politikasından vazgeçti. Mearsheimer, Çin'in durumunu açıklamak ve yorumlamak amacıyla kendi argümanlarını destekleyemeyen diğer ipuçlarını terk ederek, Amerikan örneğinden bazı tarihi kayıtları topladı.

Çin ile ilgili olarak, bugünkü genişlemesi göz önüne alındığında, saldırgan realizm, Çin ile ABD arasındaki kaçınılmaz bir savaş öngörüyor. Buna göre, bir nükleer savaşa girme korkusu bile, bu büyük güçleri savaşı başlatmaya ikna edemez. Çünkü, nükleer silahların tarihi göstermiştir ki, nükleer devletler savaşı, nükleer silahların üstünlüğüne değil kendi kara gücünün üstünlüğüne güvenerek, başlatmıştır. Akılcı liderler, karşılıklı tahribata karşı dikkatli davranır ve bundan kaçınırlar. İddiasını desteklemek için Mearsheimer, 1999 yılındaki Hindistan-Pakistan savaşının tarihi kanıtı olarak sunar. Her iki taraf da nükleer silahlara sahip olmakla birlikte, geleneksel bir savaşa girer, ancak nükleer savaşa girmezler.²³ Bu argümandan doğrudan elde edilen hemen gerçek, Çin ile ABD, arasında çıkacak bir savaş durumunda, onlar, kara kuvvetlerinden medet umacaklardır. Mearsheimer şunu ifade

²² Alastair Iain Johnston, "Is China a Status Quo Power?," **International Security**, C. 27, No: 4, İlkbahar 2003, s. 28.

²³ Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, s. 49.

eder: “Nükleer çağda, nükleer silahlar kuşkusuz büyük güç savaşını daha az olası hale getirirse de, kara kuvvetleri arasında kurulacak denge, askeri gücün merkezindeki bileşen olarak kalacaktır.”²⁴

Mearsheimer'ın argümanı, gerçeğin aşırı derecede basitleştirilmesidir. İlk olarak, Çin ve ABD, bekalarını ve varlıklarını tehdit eden büyük bir savaşa girdiyse, neden nükleer silahlarını kullanmaktan kaçınmak zorundalar? İkinci olarak, tarihsel kayıtlar, büyük güçlerin nükleer silahları kullanma konusunda mantıklı davrandıklarını göstermiştir. En azından, böyle bir davranış, 1960'lı yıllardaki Küba Füze Krizinde açıkça görülmüştü. Şu iddia edilebilir: Mearsheimer, Çin'in geleceğini tarihsel kayıtlara (Amerika'nın yükselişi) dayanarak yorumluyorsa, o zaman, Küba Füze Krizinin de şu andaki gerçekler için genelleştirmesi neden yapılamasın.

Saldırgan realizm, sürekli bir güvenlik rekabeti içinde olan dünyada yüksek işbirliği olasılığını reddeder. Güvenlik rekabetinin hüküm sürdüğü dünyada, devletler kurumları, kendilerinin güvenliğini sağlayamayan bağımsız kuruluşlar olarak görmez. Bu nedenle kurumlar, özellikle de devletlerin hassas menfaatleri doğrultusunda, uluslararası gündem-belirleyen:“Kurumların devlet davranışı üzerinde çok az etkisi vardır ve bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dünyada istikrarın sağlanması için çok az vaatte bulunmaktadır.”²⁵

Bu tartışmaya açık bir argümandır. Büyük güçler akıllı oyuncular; Bu nedenle, kararlarını kendi en iyi çıkarları doğrultusunda alırlar. Aralarındaki işbirliğini teşvik ve tesis etmek için bir araya gelerek kurumlar kurarlar. Eğer birbirlerinin niyetlerinin iyi olduğuna güvenmezlerse neden bir araya gelip bu saçma işi yaparak ulusal kaynaklarını harcamak zorunda kalsınlar? Devletlerin ve özellikle de büyük devletlerin akılcılığı aldıkları kararlarla gerçek olur. Diğer taraftan, saldırgan realizmin önemli bir yanlış görüşü de kurumların işlevselliği ile ilgilidir. Her durumda olmasa da, birçok durumda, kuruluşlar ve kurumlar uluslararası sistemde barış ve gelişmeyi teşvik etmişlerdir. Bu iddiayı desteklemek için AB ve NATO'dan çok daha fazla kanıtımız var-çünkü Mearsheimer'a göre, AB, NATO ve CSCE,

---

²⁴ A. e., s. 50.

²⁵ John J. Mearsheimer, “The False Promise of Institutionalism,” **International Security**, C. 19, No: 3, Kış 1994, s. 7.

Avrupa'nın ayrıcalıklı bir tecrübesidir ve diğer bölgelere genelleştirilemez²⁶ - ASEAN ve ARF, Doğu ve Güneydoğu Asya'da güvenlik ve ticaretin gelişmesini kolaylaştıran diğer önemli bölgesel düzenleme modelleridir.

Mearsheimer kurumları uluslararası ilişkilerin marjinal bir parçası olarak gördüğü zaman, açık bir biçimde, kurumun güvenlik ile ilgili etkin rolünü reddetmekte ve ekonomik ve çevresel konulardaki rolünü en aza indirmektedir. Fakat teorik olarak, bu yanlış bir anlayıştır, çünkü kurumsalcılık Mearsheimer'in iddia ettiği gibi konuları bölmez. Nitekim, neoliberal kurumsalcılık, uluslararası sistemin anarşik durumunu reddetmez; böylece, uluslararası kurumlar aracılığıyla işbirliğini önermesi durumunda, bu teorideki güvenlik kavramından vazgeçilemez. Anarşi ortamında işbirliği arar, mantıksal olarak kurumların çatışmayı nasıl engellediğini açıklar. Güvenlik konularında kurumların tarafsız rolü hakkındaki Mearsheimer'in tartışmalı görüşünün, onun anarşi anlayışından kaynaklandığını ileri sürmek mümkündür. Anarşinin, herkesin, herkese karşı savaş hali olduğunu savunuyor gibi görünüyor. Dolayısıyla, anarşik sistem hakkındaki anlayışı, özellikle güvenlik meselelerindeki işbirliği için alan bırakmaz; zira böyle bir sistemde devletler kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarından üstün tutarlar ve ilişkilerindeki baskın korkuyu hiçbir zaman aşamazlar.

konstrüktivist görüşten Alexander Wendt, anarşi hakkındaki bu anlayışa haklı olarak karşı çıkıyor. Dolayısıyla, "diğer oyuncular da dahil olmak üzere, insanların nesnelere, onların kendileri için sahip oldukları anlamlarına göre davrandıkları"²⁷ için anarşi çelişkili veya işbirlikçi olabilir, öyleyse, anarşinin etkileri, devletlerin ona ilıştirdikleri öznelere arası anlamlara bağlıdır. Tarihin gidişatı boyunca devletlerin kimlikler ve çıkarlarla ilgili anlayışlarının değişmesi, daha önceleri çatışma yaşadıkları konularda, birbirleriyle işbirliği yapmaları için onlara bir imkan sağlayacaktır. Sonuç olarak, konstrüktivistlerin argümanları kurumsalcılarla aynı

---

²⁶ A. e., s. 6.

²⁷ Alexander Wendt, "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics," **International Organization**, C. 46, No: 2, İlkbahar 1992, s. 396.

sonuca varır: "devletler anarşik durumlarından dolayı nispi güç hakkında sürekli endişe etmeye ve trajik çatışmalara maruz kalmaya mahkum olmuyorlar."²⁸

Uygulamada, eğer kurumlar devletlerin davranışlarını etkilemiyorsa veya devletler kurumsal işbirliğinden kazanç sağlamayı düşünmüyorsa, o zaman Çin, Washington tarafından yönlendirilen kurumlara katılma veya kurumlardaki payını artırma konusunda gönülsüz olmalıdır; aksine Çin, büyük bir hevesle Dünya Bankası, IMF ve DTÖ oylarından daha fazla payı istiyor-bu bölümün sonunda ayrıntılarıyla tartışacağız. Dahası, ABD Çin'i meydan okuyan bir güç olarak görseydi, o zaman, onu, söz konusu kurumlardan mutlaka çıkarmalı veya Çin'in bu kurumlardaki payını artırmasına karşı çıkmalıydı, ki ABD ise bunun tam tersini yapmaktadır. Bu gerçekler Mearsheimer'a hitap etmiyor.

Mearsheimer'ın saldırgan realizmi teorik olarak çelişkilerden muzdariptir. Bir taraftan, teori, devletlerin diğer devletlerin niyetleri konusunda kötümser olduğunu iddia ediyor. Diğer taraftan, uluslararası kurumlar, devletler için açık bir şekilde güven ve bilgi araçlarını sunduklarında, ise saldırgan realizm onlardan vazgeçiyor. Neoliberal kurumsalcı bu çelişkiyi şöyle yanıtlıyor:

*"Eğer daha fazla bilgi temin edilebilirse, faydayı neredeyse en üst düzeye çıkaran politikaları izlemek mümkün olabilir. Kautilya'dan, bilginin (istihbarat) önemini vurgulama üzerine gerçekçi yazarlar; kurumlar yararlı bilgiler sağlayabilirlerse; Realistler bunları önemli olarak görmelidirler. Kurumsalcı teorinin mantığı, realistlerin tanımladığı gibi, güvenlik sorunları için doğrudan uygulanabilir ."*²⁹

Bununla birlikte, saldırgan realizmin, yükselen Çin için uygun bir açıklama sağlayamayacağı sonucuna vardım. Çağdaş uluslararası ilişkileri ve, küreselleşme, karşılıklı-bağımlılık ve kurumların giderek artan önemi gibi, dünya siyasetinin gerçeklerini aşırı basitleştirmektedir. Aynı şekilde, saldırgan realizm Çin ile ABD arasındaki çatışma riskini abartıyor; oysa, her iki taraf da, sadece ticarete değil, aynı

---

²⁸ Dale C. Copeland, "The Constructivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay," **International Security**, C. 25, No: 2, Sonbahar 2000, s. 188.

²⁹ Robert O. Keohane, Lisa L. Martin, "The Promise of Institutional Theory," **International Security**, C. 20, No: 1, Yaz 1995, s. 44.

zamanda Kuzey Kore ve İran'ın nükleer programı gibi uluslararası güvenliği kısıtlayabilecek faktörler de bile, çok geniş kapsamlı işbirliği yapıyor.

B. Liberalizm (Demokratik Barış Teorisi)

Liberalizm, uluslararası ilişkileri, realizmin dayandığı güvenlik ve askeri meselelerden ziyade ticaret, demokrasi ve uluslararası örgütlere dayalı olarak açıklamaya ve analiz etmeye kalkışan başka bir yaygın uluslararası ilişkiler teorisidir.

Immanuel Kant'ın sacayağı (üçken) varsayımlarına dayanan liberaller barışçıl bir dünyanın inşası konusunda büyük ölçüde iyimser davranıyorlar. Temel olarak insanın doğasının iyi olduğuna ve bu belirleyici özelliğin uluslararası sisteme kadar genişletilebileceğine inanırlar. Gerçekten de, Kant uluslararası sistemin anarşik olduğu konusunda Hobbes'ın karamsarlığı ile hemfikirdir, ancak, güvenlik ikileminin üstesinden gelmek ve egemen devletlerin oluşturduğu bir barışsever konfederasyonu kurmak için yeterli araçlarının olduğuna inanır: “Demokratik hükümet, uluslararası hukuk, örgütler ve karşılıklı ekonomik bağımlılık, barışseverler birliğinin temel taşıdır.”³⁰

Liberalizmin uluslararası ilişkilere yaklaşımın en iyi şekilde anlamak için, onun üç alanını birbirinden ayırmak daha iyi olur: politik liberalizm (liberal demokratik barış teorisi), ekonomik liberalizm (uluslararası ticaret ve karşılıklı bağımlılık) ve kurumsal liberalizm. Burada, Çin'in yükselişi için liberal demokratik barış teorisine müracaat ediyoruz. Diğer iki alan neoliberal kurumsallık başlığı altında irdelenecektir.

Cumhuriyet hükümetleri barışçıl ilişkileri tercih ediyor. Mutlak monarşilerin saldırgan çıkarları ehlileştirildiğinde ve cumhuriyet hükümetleri bireysel hakları korumak için gayret ettiklerinde, savaşı vatandaşın refahı için zararlı ve felaket olarak telakki ederler. Liberal hükümetler, felaket getirecek bir savaşı önlemek için, kendi aralarında ‘barışsever birlik’ imkanlarını kullanarak barışı tesis ederler.

---

³⁰ Bruce Russett, “Liberalism,” **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, 2nd ed, Ed. by. Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford, Oxford University Press, 2010, s. 96.

Barışsever birliği, savaşları önleyen ve giderek genişleyen ulusların kendi aralarında yapılan bir antlaşma ile düzenlenir. Çağdaş cumhuriyet devletlerinin birbirlerinin farklılıklarını ve anlamazlığa neden olan meselelerini güç ve şiddet kullanmaktan ziyade uzlaşma ve görüşme yoluyla hallettikleri inkar edilemez.

1. Teorideki Sınırlamalar

Liberalizm, uluslararası ilişkileri ve özellikle de bu araştırmanın konusunu açıklama konusunda büyük güce sahiptir. Bilhassa ekonomik liberalizm bu başarıda daha büyük paya sahiptir. Ancak, sınırlamalarını ve açıklama gücünü sorgulayan politik boyutu (demokratik barış) teorik ve pratik olarak eleştirilmektedir. Liberal demokratik barış teorisi, cumhuriyet devletlerinin sayısını artırarak, uluslar arası potansiyel çatışmaların azalacağını, çünkü demokrasilerin daha barışsever (pasifist) olduğunu savunuyor. Demokratik devletlerin vatandaşları dış müdahaleciliğe karşıdır, çünkü, refahlarına öncelik verirler ve çatışmanın kendilerine zarar vereceğini bilirler. Ancak bu, barışseverliğin (pasifizm) oldukça basit bir açıklamasıdır. Bu hipotezin aksini destekleyici birçok argüman bulunmaktadır. Uyuşmazlığa neden olan çıkarların, işbirliği ve barışçıl yollarla halledilmesi, demokratik devletler için karşılıklı alışlagelmiş yaygın bir tutum ve yabancı olmayan bir davranıştır. Gerçekler, demokratik olmayan devletlerin, özellikle de demokratik olmayan büyük güçlerin diğer diktatörler ve otorite yanlısı hükümetlerle işbirliği yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Önümüzdeki yıllarda Çin-Rusya ve Çin-Kuzey Kore arasında bölgesel bir çatışma olasılığını destekleyen yeterli kanıt yoktur.

Demokratik devletlerde vatandaşların bir savaş başlatmaya isteksiz olduklarını iddia eden fikir, en azından, yirmi birinci yüzyılda savaşlar ile ilgili gerçekleştirilen istatistiklerle değiştirildi. Gallup ve Pew Research Center tarafından Irak'taki Amerikan işgalinden günler önce yapılan kamuoyu yoklamaları, önemli bir örnektir. Buna göre, Amerikan vatandaşlarının% 72'si savaşı destekledi. Tabiiyle, bu, bir demokrasiler arasındaki savaş değil, ancak Amerikan vatandaşları için pahalı bir savaştı. Mantıklı düşünen vatandaşlar olarak, savaşın ulusal kaynaklarını emeceğini ve kayıplara maruz kalacaklarını biliyorlardı. Bütün bunlar için, Bush'un yapmak

istediği işi onayladılar ve işgali desteklediler. Liberal demokratik barış teorisi, bu demokratik ulusun savaşın başlangıcından önce refahını ve güvenliğini neden dikkate almadığı sorusuna ikna edici bir şekilde cevap vermiyor.

Neorealistler iki nedenden ötürü, yönetim biçimi olarak, demokrasinin teşvik edilmesinin barışçıl bir dünyayı garanti edemeyeceğini savunuyorlar: birincisi, Mearsheimer'ın belirttiğine göre, tarihsel kayıtlar, demokrasilerin de çatışmalar açısından neredeyse otoriter devletlerinki kadar paya sahip olduğunu gösteriyor. İkincisi, bir devlet demokratik hale geldiğinde daima demokratik kalacağına dair bir garanti yoktur. Buna iyi bir örnek, savaş döneminde Almanya'daki Weimar Cumhuriyeti'dir. Demokratik bir devletti, ancak 1933 yılında Hitler bu gücü ele geçirdi ve demokrasiyi rafa kaldırdı. Demokratik devletlerin asla devrimci değişiklikler yapmayacağı ve sonsuza kadar demokratik kalacaklarına inanırsak bu doğru bir anlayış değildir.

Bununla birlikte, demokratik barış teorisi Çin'in yükselişini açıklamak için uygun değildir. Öncelikle, Çin demokratik bir devlet değildir. Teorinin, demokratik devletlerarasındaki işbirliği ve dostane ilişkileri öngörmesi dolayısıyla, otoriter bir Çin ile liberal demokratik batı devletleri arasındaki ilişkileri öngörmekten yoksundur. İkincisi, Çin'in büyümesi henüz ekonomik ve askeri güç ile sınırlı kalması dolayısıyla, bireysel hak ve özgürlük konusunda dikkate değer bir reform söz konusu değildir. Dahası, Çin'deki tek partili sistem, birkaç on yıl boyunca yönetimde kalacak gibi görünüyor. Dolayısıyla, Çin'in gelecek on yıllarda demokratikleşmesi konusunda iyimser olmak için bir neden mevcut değildir. Üçüncü olarak, Irak'taki Amerikan savaşı, demokratik ülkelerdeki hükümetlerin kamuoyunu savaşa gitmek üzere etkin bir şekilde kontrol edebildiklerini göstermiştir. Demokratik barış teorisinin argümanlarının aksini, Amerika'da seçilmiş liderler ve seçkinler sınıfının, savaşı başlatabilmek için kendi uluslarıyla diğerleri arasındaki ihtilafı abartabileceği göstermiştir. Sonuç olarak, demokratik kurumlara sahip olmak dış politikada barışçıl yaklaşımları garanti etmez. Gerçekten de, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki devletlerin son yıllarda olduğu gibi Çin ile bir savaş başlatmak için kamuoyunu kontrol etmeyeceğine dair bir güven duygusu yoktur.

C. Konstrüktivizm (İnşacılık)

Konstrüktivizm uluslararası ilişkilerde hemen hemen yeni bir teoridir. Soğuk Savaş sonrasında konstrüktivizm hakkında ciddi literatürler ortaya çıktı. Uluslararası ilişkiler konusundaki yaygın teorilerle arasında geniş farklılıklar vardır. Önceki teorilerden çoğu dünya siyaseti ile ilgili stratejik yorumlar sunarken, konstrüktivizm, normlar, kültür, tarih, fikirler ve kimlikler içeren dünya siyaseti için sosyolojik bir yaklaşıma sahiptir. Konstrüktivizm alanında tanınmış bir bilim adamı olan Alexander Wendt, dünya düzenini analiz ederken, kültür ve düşüncelerin önemli rolünü işin içine dahil eder. Mamafih, uluslararası sistemin açıklanmasında maddi gücün önemini göz ardı etmiyor; ancak fikirlerin sistemdeki en büyük itici güç olduğunu savunuyor. Wendt'e göre, devletler, yapısal içerik, stratejik uygulama ve sistemik süreçler aracılığıyla çıkarları paylaşıyor ve aralarındaki ilişkileri şekillendiriyor. Kısaca: "devletler, karşılıklı-etkileşim yoluyla, ortak kimlikler ve çıkarlar oluşturabilir"³¹

Devletler, uluslararası sistemde kendi algı ve anlayışlarına dayalı olarak gözlem yapıyor ve hareket ediyorlar. A Devleti, B Devletini, B Devleti kabul etsin veya etmesin, tehditkar veya iyiliksever bir devlet olarak görebilir. Ted Hopf, devletlerin dış dünyaya karşı kimlik rolünü ve tutumunu aşağıda güzelce ortaya koyuyor:

*"Bir devletin kimliği, onun tercihlerini ve bunun sonucunda ortaya çıkacak eylemlerini ifade eder ... Burada dikkat çeken önemli gözlem, kimlik üreticisinin, bunun başkaları için nihai olarak ne anlama geldiğinin, kontrolünde olmamasıdır... Örneğin, Soğuk Savaş döneminde, Yugoslavya ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri Sovyetler Birliği'ni çoğunlukla Rusya (Sovyetler Birliği bu kimlikle anılmamak için çok çaba sarf etmesine rağmen) olarak anlamıştır."*³²

Konstrüktivizmin, yalnızca aktörlerin, uluslararası sistem düzeyinde davranışlarının arkasındaki itici güç olarak, normlarına ve kimliklerine odaklanmak değil, aynı zamanda dünya politikasında topluluk tarafından norm yayılmasının rolünü hesaba katma eğiliminde olduğunu vurgulamak önemlidir. Buna sosyalleşme süreci denir.

³¹ Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 384.

³² Ted Hopf, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory," **International Security**, C. 23, No: 1, Yaz 1998, s. 157.

Jeffrey Checkel'e göre, sosyalleşme, bir oyuncunun /devletin farklı kurallar ve normlar ile yeni bir birlik içine dahil olduğu bir süreçtir. Sosyalleşme, oyuncu söz konusu kuralları ve normları içselleştirdiğinde ve hiç aksatmaksızın onlara uygun olarak hareket ettiğinde başarılı sayılır.³³ Checkel, bu süreç içerisinde, devletin davranışının, bir "sonuç mantığı"ndan ziyade "uygunluk mantığı" tarafından harekete geçirildiğine dikkat çekiyor.³⁴

Teori, anarşinin, devletleri güvenlik konusunda sürdürülebilir rekabete zorladığını belirten temel neorealist argümanına karşı çıkar. Bunun yerine, bir sistemin barışçıl veya çatışmacı olduğunu, iktidar ve anarşiden ziyade ortak kültürün bir işlevi olduğunu ileri sürmektedir. Paylaşılan kültür, söylemsel sosyal uygulamalar yoluyla oluşturulmuştur. Oluşturulan kültürün esnek ve değiştirilebilir olması dolayısıyla, anarşinin belirleyici mantığını tahmin etmek çok zordur. Gerçekten, farklı kültürel anlamlardan türetilmiştir.³⁵ Yapının bükülmez, sağlam ve dirençli olduğu farz edilmez. Devletler bunu, süreç içerisinde yeniden biçimlendirebilir; çünkü her oyuncunun benlik anlayışı (çıkarlar ve kimlik) diğerinin diplomatik davranışlarını oluşturur. Ve yeni davranışlar aracılığıyla, başkalarına karşı çıkarlar ve kimlikler oluşturabilirler; ondan sonra anarşiyi değiştirmek için barışçı yollar oluşturabilirler.³⁶ Şu sorulabilir: eğer oyuncular, uluslararası sistem hakkında farklı algılara sahipse, o zaman, anarşi birden fazla yapıyla uyumlu olabilir mi? Wendt, önceki kurumlara dayanarak, son iki bin yıllık uluslararası ilişkilerde - "anarşinin üç kültürü" olarak adlandırdığı - birbirinden farklı üç anarşi modeli tespit eder. 1) Hobbes'çu kültür: diğeri, düşman olarak tanımlanır. Diğeri, kendisine karşı sınırsız derecede şiddet ve tehdit uygulayacak düşmandır. On yedinci yüzyıla kadar uluslararası meselelere egemen olan bu sistemde Wendt'e göre, herkesin, herkese karşı savaşı veya gerçek bir kendi-kendine yetme sisteminin mantığının belirleyici nitelikleri tanımlanır; 2) Locke'çu kültürü: Bu kültürde, devletler birbirlerini düşman olarak değil, ancak rakip olarak görüyor. Başka bir deyişle, devletler çıkarlarını geliştirmek için şiddet kullanabilir, ancak birbirlerinin yaşama hakkını kabul ettikleri için, birbirlerini

---

³³ Jeffrey T. Checkel, "International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework," **International Organization**, C. 59, No: 4, Ekim 2005, s. 804.

³⁴ A. e.

³⁵ Copeland, a.g.e., s. 188.

³⁶ A. e.

ortadan kaldırmayı amaçlamazlar. Wendt, 1648'deki Vestfalya Anlaşmasından bu yana, modern devlet sisteminin belirgin özelliğinin Locke kültürü tarafından tanımlandığı belirtmiştir; ve 3) Kant'çı kültür: Bu yapı içindeki devletler dost rolü oynamaktadır. Bu rol iki kuralla tanımlanır: Oyuncular, uyuşmazlıkları çözmek için şiddet ve zorlama kullanmazlar ve güvenlik tehditleri ortaklaşa ele alınır. Wendt, son zamanlardaki demokrasiler arasındaki ilişkilerde bu kültürü gözlemliyor.³⁷

Bu kültür ve norm geçişlerini göz önüne alırsak, konstrüktivizm, devletleri katı ve değişmez olmaktan ziyade sosyal oyuncular olarak görür. Kalıcı nitelikte kimlik ve çıkarlara sahip değildirler. Karşıtlarıyla karşılıklı-etkileşim, kültürler ve ideolojiler dünyasındaki sosyalleşme, ve dahili ve harici yapılar tarafından yapılan telkinler aracılığıyla, onların kimlikleri ve çıkarlarında değişim olabilir. Konstrüktivistler, uluslararası ilişkilerin düşünsel açıklamasını şu şekilde sonuçlandırdılar: "Norm gelişiminin, uluslararası ilişkileri daha parlak bir geleceğe yönelttiği varsayılıyor. Uluslararası ilişkiler, en azından bu bakımlardan, tam olarak yenilikçidir".³⁸

Bu inanç, birçok konstrüktivistin Çin'in uluslararası sistem içinde barışçıl yollarla gelişmesi konusunda iyimser olmalarını sağlıyor. Normların ve düşüncelerin sosyalleşmesi mantığı, yükselen güçlerin baskın normları dolaylı olarak içselleştirmesini gerektirir. Böylece Çin, liberal evrensel normları ve düşünceleri içselleştirmek ve dış politika yaklaşımlarını kendi içinde şekillendirmek için ikna edilecektir. Çin, geri çevirmekten ziyade uluslararası toplulukta kalmayı tercih edecektir. Konstrüktivistler olarak, Çin'in yükselişi göz önüne alındığında, Çin ile Birleşik Devletlerarasındaki olası çatışmanın, her iki taraftaki politika tasarımcılarının formüle edeceği tehdit ve düşman konusunda aşırı hassas davranmanın bir sonucu olacağına inanılabilir. Diğer taraftan nasıl algılandıkları ve anlaşıldıkları, politikaların gerçeklerini yansıtmamaktadır. Amerikalılar Çin'in tüm eylemlerini karanlık ve kusurlu olarak görmekle birlikte, Çin giderek uluslararası topluluk ile bütünleşmekte ve şu anda bir statüko gücü gibi görünmektedir. Alastair Johnston, Çin'in memnuniyetsizlik seviyesinin algılanışlarının ve Çin'in revizyonist

---

³⁷ Wendt, a.g.e., s. 258-299.

³⁸ Bernd Bucher, "The false promise of constructivist optimism," University of Turin, Ocak 9, 2013. http://turin.sgir.eu/uploads/Bucher-Bucher_The_false_promise_of_constructivist_optimism.pdf.

hedefinin ABD tarafından algılanışlarının nasıl güvenlik ikilemi yarattığını açıklamaktadır: "Çin ve ABD'nin algılamaları, güvenlik ikilemi dinamiklerini tam olarak besleyebilir, çünkü her iki taraftaki liderler de bu dinamiklerin varlığını görmezden gelme veya göz ardı etme eğilimindedirler."³⁹

Çin'in ASEAN ve ARF gibi bölgesel kurumların yapısı içine dahil olması, Çin'in, komşuları arasındaki çatışma riskini azaltan topluluk içinde sosyalleşmesinin işareti olarak görülmektedir. David Kang gibi konstrüktivist bilim adamlarına göre, bölge devletleri yükselmekte olan Çin'e karşı denge oluşturmaktan ziyade uyum sağlamışlardır. Çin'e karşı denge oluşturma amaçlı ortak bir girişim mevcut değildir, ve kimliklerin ve çıkarların karışımından kaynaklanmaktadır. David Kang'a göre 'kimlik', Doğu Asya ülkelerinin Çin'i düşman olarak yorumlamamasına neden olan önemli bir özelliktir. Bu devletler egemenlik ve iç meselelere müdahale edilmeme konusunda Çin ile geniş bir ortak görüş ve ilkeler paylaşıyorlar. Ayrıca, Güneydoğu Asya ülkeleri, Çin ile oldukça derin tarihi, etnik, dini ve kültürel bağlara sahiptir.⁴⁰

1. Teorideki Sınırlamalar

Konstrüktivizm, uluslararası ilişkilerin açıklanması konusunda bazı büyük sorunlarla ilişkilendirilmiştir. Burada, Çin'in yükselişi ile ilgili teorinin bazı sorunlu bakış açılarını irdeliyorum.

Konstrüktivizm, sıradan uluslararası sistem üyeleri gibi yükselen dolaylı olarak ilgilenir. Konstrüktivistler, büyük güçlerin de, küçük devletler ile aynı çıkar ve ihtiyaçlara sahip olduklarını düşünüyor. Büyük güçlerin iddialı hedeflerini ve yaratıcı gücünü görmezden gelirler ve devletleri, davranış biçimlerini, gerçeklerin değil, fakat egemen normların ve ideolojilerin sosyalleştirip biçimlendirdiği çok basit ve pasif varlıklar olarak yorumlarlar. En azından tarihsel olarak bu yanlış bir vaat. Geçmişteki pek çok yükselen güç hakim olan ideolojiyi parçalarına ayırdı ve kendi düzenlerini oluşturdu. Amerikan yükselişi, çok bilinen bir örnek vakadır.

---

³⁹ Johnston, a.g.e., s. 55.

⁴⁰ David Kang, **China rising: peace, power, and order in East Asia**, New York, Columbia University Press, 2007, s. 7, Lincoln Hines, "China, the ARF, and the South China Sea: Is China Being Socialized?," **International Affairs Review**, C. 21, No: 2, İlkbahar 2013, s. 6.

Dolayısıyla, Çin egemen normlarla sosyalleşmeye zorlanmaz. Özellikle Konfüçyüs kültürüyle Çin, batının konumundan çok daha farklı bir konumdadır, hatta, Samuel Huntington'un araştırmasına göre, bir Konfüçyüs Çini ile liberal bir Hıristiyan batı arasında medeniyetler çatışması olabileceği düşünülmektedir.

Konstrüktivistler, şaşırtıcı bir şekilde, Çin'in egemen normları içselleştirip karşıt yaklaşımdan vazgeçtiğinde, dış politikasında daha barışçıl bir yaklaşım tarzı sergileyeceğini tartışıyorlar. Fakat, hakim olan uluslararası normların bir süper güç olan Çin'i, barışçıl bir biçimde hareket etmeye nasıl götüreceği çok belirsizdir. Büyük bir gücü bir statüko devleti olarak kabul etmek için yürürlükteki egeme normların ve düşüncelerin içselleştirilmesi yeterli ölçütse, o zaman, küresel egemen ve sosyalleşmiş güç olarak Birleşik Devletler, Bush yönetimi dönemindeki (kötülük eksen) ifadesi çerçevesinde saldırgan bir dış politika tercih etmeyecekti. Açıkçası, devletler küresel normları, değerleri ve düşünceleri kabul ettikleri zaman bile, uygun olmayan bir dış politikayı haklı çıkarmak için kendileri tarafından yeni gerekçeler yaratabilirler. Dolayısıyla, bir yandan iktidar yapısı ile diğer taraftan küresel normlar ve fikir arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır.

Konstrüktivistler, dostluk ve işbirliği açısından Çin-Amerikan ilişkisinin istikbalini tahmin ediyorlar. Buna bağlı olarak, en azından, yirmi birinci yüzyılın başından bu yana her iki devletinde birbirleri ile ilgili algılarında değişiklikler oldu. Çin'in emperyalist Amerika algısı, büyük bir güç olarak Çin'e saygı duyan Amerika algısına dönüştü. ABD ziyareti sırasında Çin lideri Jiang Zemin'in konuşmasındaki, 'uluslararası meseleleri ele alabilmek için güçlü ve dostane bir ilişki' geliştirmesi gereken iki büyük ülke şeklindeki ifadesine dikkat çektiler.⁴¹ Diğer taraftan Amerikalılar, bakış açılarını, gelişmemiş ve tehditkar olan Çin'den, ABD'yle dostça bağlara sahip büyük bir ulus olan Çin olarak değiştirdi, örneğin, Başkan Bush 2002 ve ayrıca 2008 yıllarında Pekin'e yaptığı ziyaret sırasında Çin'i, "Amerika ile güçlü bir ilişki içinde olan ve Amerika ile uzun bir geçmişi paylaşan harika bir tarihe sahip büyük ulus"⁴² olarak nitelendirdi. Bu nedenle, konstrüktivistler, her iki ülkenin gerek

⁴¹ Ramon Pacheco Pardo, "Guided by identities? A constructivist approach to Sino-American relations," *Estudos internacionais*, C. 2, No: 1, Haziran 2014, s. 53.

⁴² A. e., s. 48.

kendisi gerekse diğeri ile ilgili imajların değişmesi, onları çatışmadan ziyade işbirliği yapmaya ikna ettiği sonucunu çıkarıyor. Fakat bu sonuç tartışmaya açık ve gerçeklerin çok basitleştirilmesidir. Her iki tarafın liderleri konuşabilseler de, stratejik gerçekler ve ihtiyaçlar nedeniyle gerçek niyetlerini gizleyebilir. ABD, halihazırda dünyada yeterli derecede işin içine dahil olmuş durumda ve Doğu Asya'da Çin ile yeni bir cephe açma niyeti taşımıyor, ve Çin, Amerika'nın yıkıcı askeri gücüne kıyasla kendi gücünün sınırlarının bilincindedir.

D. Gücü Geçişi Teorisi

Gücü geçişi teorisi, dünya siyasetine etkili bir yaklaşımdır. Uluslararası ilişkilerin dinamizmi hakkında, düzen değişikliklerinin ve yükselen gclerin yorumlanmasına uygulanabilecek etkili yapısal argümanlara sahiptir. Gücü geçişi teorisinin dünya siyaseti üzerinde bağımsız bir etkiye sahip olduğunu dşnmeme rağmen, çoğunlukla ana akım realizm ile ilişkili olduğu dşnlyor. Dolayısıyla, teori çoğunlukla marjinalleştirilmiştir ya da realizm başlığı altında ele alınmıştır. Burada bahsedilen önceki teorilerde olduğu gibi, bu teoriyi gözden geçiriyor, onun yorumlama modelini Çin'in yükselişine uyguluyor ve nihai olarak teoriyi ve mevcut uluslararası olayları, özellikle de bu araştırma kapsamındaki konuyu, neden en iyi Şekilde açıklayamadığını irdeliyorum.

Gücü geçişi teorisi, A.F.K Organski (1958) tarafından kendisinin *Dünya Siyaseti* kitabında tanıtıldı. Teori, uluslararası sistem konusunda c temel varsayıma sahiptir. Öncelikle, uluslararası düzen, ülkenin iç siyasi sistemi gibi hiyerarşik bir biçimde örgütlenmiştir. Beş oyuncuya (egemen gücü, büyücü gcler, orta gcler, kcc gcler ve koloniler) sahiptir. Tüm oyuncular, sistem üzerindeki kendi nüfuzlarını ve etkilerini, ve aralarında bir gücü dağılımı sistemi olduğu gerçeğini kabul ederler. İkinci olarak, uluslararası sisteme hakim olan kurallar, ülkenin sistemine hakim olan ulusal kurallara benzerler. Uluslararası arenadaki gücü ve kıt kaynaklar üzerinde sürdürülen rekabet, ulusal sistemdeki siyasi gruplar arasındaki iktidar için sürdürülen rekabetin aynısıdır. cnc olarak, ulusların birincil amacı, gclerini en st düzeye çıkarmak değil, net kazancı en st düzeye çıkarmaktır. Sistemde iki tür rekabet mevcuttur: barışçıl rekabet; uluslar, çatışmadan elde edilen net kazancı, sağlayacağı

yaralardan daha az olduğunu düşünürlerse, söz konusudur, ve barışçıl-olmayan rekabet; sağlanacak yararların daha fazla olması durumunda söz konusudur.⁴³ Buradaki net kazanç, liberallerin, realistlerin nispi kazançlarına karşı savundukları mutlak kazanç gibi görünüyor.

İlk bakışta, güç geçiş teorisinin, realizm öğretisinin bir türüymüş gibi görünmesine ve özellikle sistemik yaklaşımının onun hakkında yanlış bir algı yaratıyor olmasına rağmen, varsayımlarının dikkatlice değerlendirilmesi, realizm akımı ile arasındaki farklılıkları görmemiz için imkan sağlar. Öncelikle güç geçiş teorisi, realizmden farklı olarak, uluslararası sistemin anarşik değil, hiyerarşik düzenine inanmaktadır. İkinci olarak, güç, dünya siyasetinin yorumlanmasında güç geçiş teorisinin tek önemli odağı değildir; teori, kendisini, statükoyu önemli ve merkezi bir algı olarak değerlendirmeye iten uluslararası siyasette (memnuniyet ve memnuniyetsizliği) en iyi şekilde açıklamıştır. Üçüncü olarak, realistler için, güç denkliği, sistemde kararlılığa neden olurken-gücün dengelenmesini sağlar-, güç geçiş teorisyenleri için ise, yükselen güç ile baskın güç arasındaki daralan açıklık, egemenlik savaşına neden olur. Nitekim, Çin'in yükselişinin kuramsal olarak irdelenmesinde güç geçiş teorisini seçme sebebim, statükoya ilişkin güçlü görüşleridir - ancak, daha sonra teorisinin neden yükselen Çin'i yorumlamak için yetersiz olduğunu inceleyeceğim. Lemke kısaca, güç geçiş teorisinin bu kendine özgün özelliğini diğer sistemik teorilerden ayırır:

*"Güç geçiş teorisi, her ülkenin uluslararası sistemin veya statükonun işleyişiyle ilgili memnuniyetini göz önünde bulundurur. Statüko, uluslararası sistem üyelerinin karşılıklı diplomatik, ekonomik ve askeri etkileşimlerinin genel şablonunun yararlı bir özetidir."*⁴⁴

Güç geçişi hakkında konuşmak aslında savaş ve barış konularıyla ilgilenmek demektir. Bazı tatmin olmamış (memnuniyetsiz) güçlerin sistem düzenini bozmak ve

---

⁴³ A.F.K. Organski, Jack Kugler, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation," **Handbook of War**, Ed. by. Manus I. Midlarsky, Boston, Unwin Hyman ER, 1989, s. 171-194.

⁴⁴ Douglas Lemke, "The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War," **Journal of Peace Research**, C. 34, No: 1, Şubat 1997, s. 24.

bir numaralı en büyük güç haline gelmek için nasıl hareket ettikleri konusunda tartışma vardır. Özellikle, güç geçişi hakkındaki tartışma, memnuniyetsizlik ile savaş arasındaki ilişkinin tartışılmasıdır.

Güç geçiş teorisinin bakış açısından, uluslararası sistem içinde büyük güçlerin, gücün dağıtımından duydukları memnuniyet derecesi, sistemdeki barışı ve çatışmayı belirleyen en iyi ölçütlerdir. Büyük güçlerin tamamının sistemdeki paylarından memnun olması durumunda, egemen bir gücün liderliğinde sistemin varlığını sürdürmesini destekleyecekler, aksi durumda ise, memnun-olmayan güç(ler) ile egemen güç arasındaki savaş olasılığı artacaktır. Güç geçiş teorisyenleri için amaçlanan durum, kuşkusuz, büyük güçlerin yanı sıra sistemin istikrarını garantileyecek olan egemen gücün oluşturduğu koalisyonudur.

"Güç geçişi yaklaşımında ittifaklar, kısa vadede kolayca değiştirilemeyecek uluslararası düzeni desteklemek için oluşturulan istikrarlı ve güvenilir araçlar olarak dikkate alınır."⁴⁵

Önemli olan soru, büyük güçlerin memnuniyet derecesinin nasıl ölçüleceğidir? Ve bu oyuncular, uluslararası sistemdeki güç dağılımından sağlayacakları fayda payından ne zaman memnun kalacaklardır? Güç geçiş teorisyenleri, hemen hemen tüm büyük güçlerin, çoğunlukla statüko ile tatmin olduklarını, çünkü, onların, sistem kurallarının oluşturulması sırasında katılımcı olma veya mutabakatta yer alma şansına sahip olduklarını düşünürler.⁴⁶ Böylece, büyük güçlerin genel kapsamlı bir memnuniyetinin sistemin bir kuralı olduğu sonucuna vardılar: "Bir kural olarak, büyük güçlerin çoğu, uluslararası düzenin çalışma biçiminden memnundur".⁴⁷ Büyük güçlerin, sistem kurallarıyla olan uyumu ile onların, egemen güce olan bağlılıklarının durumu, statükonun sürdürüleceğinin veya sistemin değiştirileceğinin göstergesi olacaktır. Ancak bu o kadar da basit değildir, çünkü dünya siyasetindeki gücün taşıdığı dinamizmden ötürü, egemen güç ve bazı büyük güçler arasındaki güç oranında bir değişim olması mümkündür. Burada, güç geçiş teorisi, büyük güçlerin GSMH'sına dayanan sistemin istikrarını ölçer. Büyük bir gücün GSMH'sı egemen

⁴⁵ Organski, Kugler, a. g. e., s. 173.

⁴⁶ A.F.K. Organski, **World Politics**, 2nd ed, New York, Knopf, 1968, s. 331.

⁴⁷ Organski, Kugler, a. e., s. 175.

gücünkünden %80'inden daha düşükse, egemen güce meydan okuma olasılığı hala düşüktür. Bunun aksine, eğer büyük güç(ler)in GSMH'sı egemen gücününün %80'ine ulaşırsa, güçler arasında eşitlik olduğu düşünülür.⁴⁸ Söz konusu gücü, tatmin olmamış ve nihai olarak statüko için bir tehdit oluşturma potansiyeli olarak düşünmek için bu ilk harekettir. Meydan okuyan güç, GSMH'da egemen gücü aşarsa, o zaman, sistemdeki potansiyel değişimin gerçekleşmesi muhtemeldir. Sonuç olarak, uluslararası sistemde geçişleri tespit eden, güç geçiş teorisinin iki temel kavramı *denklik* (parite) ve *geçiş* (devirme)'dir. Sistemin büyük güçleri karşıt olarak gözüküyorsa veya egemen gücü aşarsa, o zaman, onun memnuniyet derecesi gözlenir ve sistemin bir güç geçişiyle karşı karşıya olup olmadığı öngörülebilir. Güç geçiş teorisyenleri geçişleri şu şekilde tanımlıyor: “dünya siyasetinde, bir devletin (veya devletler grubunun), baskın maddi güç olarak, başka bir devletin (veya başka devletler grubunun) yerini aldığı anlar.”⁴⁹

Bununla birlikte, egemen güce en yakın büyük güç olarak Çin'in yükselişi çağında uluslararası sistemi tanımlamak için onun güç göstergelerini dikkate almalıyız - GSMH ve askeri birikimi. Sistemdeki potansiyel değişikliği belirleyen büyük bir gücün GSMH'dır, ancak, söz konusu gücün bir meydan okuyucu mu yoksa, sistemi güç kullanarak değiştirecek veya bu değişikliği barış içinde gerçekleştirecek ezici kuvvete sahip bir oyuncu mu olduğunu bize söyleyecek olan onun askeri birikimidir.

Güç geçiş teorisi, askeri harcamalardaki olağanüstü büyümeyi, mevcut süregelmekte olan statükoyu değiştirme kararlılığının bir işareti olarak görüyor.⁵⁰ Askeri modernizasyon ve harcamalar kendi başlarına, büyük bir gücün sisteme meydan okuyucu olarak değerlendirilmesine yol açmaz, ancak, söz konusu etkin güç, hiyerarşik sistemdeki uluslararası güç dağılımından duyduğu hoşnutsuzluğun işaretlerini gösteriyorsa, o zaman, uluslararası güç piramidinin çatlamış ve egemen gücün, büyük güçlerin mutabakatını kaybetmiş olduğu sonucunu kesinlikle çıkarabiliriz. Meydan okuyan etkin gücün, hiyerarşik küresel düzene yapılan tehdit

⁴⁸ A.F.K. Organski, Jack Kugler, **The War Ledger**, Chicago, The University of Chicago Press, 1981, s. 49.

⁴⁹ Peter Harris, “Problems with Power-Transition Theory: Beyond the Vanishing Disparities Thesis,” **Asian Security**, C. 10, No: 3, Aralık 2014, s. 241.

⁵⁰ Yves-Heng Lim, “How (Dis)Satisfied is China? A power transition theory perspective,” **Journal of Contemporary China**, C. 24, No: 92, Eylül 2015, s. 287.

tarafından belirlenen ne miktarda bir askeri harcamaya ve nasıl donatılmış askeri bir kuvvete sahip olmalıdır? “Douglas Lemke ve Suzanne Werner, meydan okuyanın askeri harcamalarının, statükonun en üst düzey savunucusu ve yararlanıcısı olan egemen devlet ile karşılaştırılması gerektiğini ileri sürer.”⁵¹ Büyük gücün, egemen güç kadar güçlü bir ordu kurmaya çalıştığına dair yeterli işaretler mevcutsa, egemen gücü devirip kendi düzenini oluşturmaya karar verecek kadar hırslı olarak nitelendirilir.

Yukarıda belirtildiği üzere (SIPRI)'ye göre Çin'in 2015 yılındaki askeri harcamaları 214 milyar dolara ulaştı ve 2009'dan beri ikiye katlandı (113 milyar dolar). Bu miktar, Çin'in kara kuvvetleri, uçaklar ve donanmasını modernize etmek için kullanılıyor, buna karşın, nükleer cephanelikleri hakkında resmi ve kesin bir rapor mevcut değil. Çin'in askeri harcamalarının bölgesel ve küresel seviyedeki etkisi ayrıntılı açıklanabilir. Küresel ölçekte Çin'in askeri birikimi, aradaki güç açığını azalttı. Birleşik Devletler'de, (SIPRI)'ye göre hala (2015 yılında 596 milyar dolar) tahsis edilmesine rağmen, son yıllarda askeri bütçesini katlayarak artırmamıştır. Çin, bölgesel ölçekte, askeri birikim açısından komşularının hepsini geride bırakmıştır.

*“Çin ve Japon askeri harcamaları arasındaki oran 1991 yılında 0.4 iken, 2004 yılında parite kabaca 2.7'ye, 2012 yılında ... Doğu Asya'da Çin'in bölgesel askeri harcamalardaki payı 1991 yılında %18 iken 2012 yılında % 54'e yükselerek üçe katlandı - bu durum, muhtemelen Çin'i bölgesel olası bir egemen konumuna sokuyor.”*⁵²

Çin ordusunun modernizasyonu ve giderek artan askeri harcamaları, Çin'in, komşu ülkelerle sınır anlaşmazlıkları yaşadığı, Tayvan'ın bağımsızlığını reddettiği ve yapay adalarda etkin askeri üsler inşa ettiği bir zamanda ortaya çıktı. Tayvan'a sağlanan Amerikan desteğinden, Tayvan Boğazı'ndaki Amerikan varlığından ve Çin ile komşuları arasındaki toprak anlaşmazlıklarında Amerika'nın müdahalesinden hiç memnun değildir. Bu anlamda, Çin, genel olarak mevcut küresel düzenden ve özel olarak da, Birleşik Devletlerinin Güney Kore ve Japonya'da hala hatırı sayılır bir askeri varlığa sahip olduğu bölgedeki düzenden hoşnut değildir. Sonuç olarak, güç geçiş teorisi penceresinden bakıldığında, Çin, durumdan (statüko) memnun olmayan

---

⁵¹ A. e.

⁵² A. e., s. 289.

bir meydan okuyucudur. ABD ile aralarındaki güç farkını daraltmakta ve kendine özgün bir küresel düzenin inşasını başlatmaya karardır. Bu durum, büyük bir küresel savaşla sonuçlanacak Çin-Amerikan uyuşmazlığının bir ön belirtisidir.

1. Teorideki Sınırlamalar

Güç geçiş teorisi, Çin'in yakın tarihteki askeri birikimini revizyonizmin bir işareti olarak nitelendiriyor. Buna göre, artmakta olan askeri harcamalar Çin'in memnuniyetsizliğini göstermektedir. Fakat, görünüşe göre, bu yanlış bir genellemedir. Bu olağan dışı askeri birikimin, komşu ülkelerin Birleşik Devletleri ile koalisyon oluşturmaya karşı caydırıcı bir amacı olabilir. Çin, Birleşik Devletlerin sınırları etrafında güçlü bir şekilde var olması konusunda çok kötümser ve güvenilir bir müttefik olmadan kendisini yalnız hissediyor. Böyle bir durumda Çin'den başka herhangi bir büyük güç, kendi güvenliğini ve bölgedeki konumunu muhafaza etmek için kendi öz kaynaklarına ve özellikle de askeri gücüne güvenir. Kısacası, askeri güç tahmini, güç geçiş teorisinin sandığı gibi, mutlaka revizyonizm olarak tercüme edilemez.

Uluslararası hiyerarşik sistemde güç kullanmak suretiyle bir güç geçiş (güç devri) fikri yeterli tarihi desteğe sahip değildir. Memnuniyetsiz durumdaki büyük güç, yıkıcı bir küresel savaş başlatabilir, ancak savaşın devam etmesi için, maliyetini kendi üstlenmesi de gerekebilir. Yirminci yüzyılda, mevcut durumdan memnun olmayan Almanya ve Japonya, uluslararası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek için insanlık tarihinin en yıkıcı küresel savaşını başlattı. Bir güç devri gerçekleşti, ancak bundan yeni bir güç yararlandı (Amerika Birleşik Devletleri); onların, bu hegemonya savaşındaki payları tarihi harcamaydı. Çin, iddialı ve durumdan memnun-olmayan büyük bir güç olabilir, ancak şunları hatırlayan ve dikkate alan tarihi bir belleğe sahiptir: savaşın masrafları eşi menendi görülmeyecek derecede olacak ve Almanya ve Japonya'nın tecrübe ettiği gibi sadece kendi ulusal kaynaklarını yok edecektir. Dolayısıyla, küresel bir savaşta egemen güç ile memnuniyetsiz büyük güç arasındaki güç denklığı hep aynı kalmaz.

Güç geçiş teorisine göre, meydan-okuyan güç ile egemen güç arasındaki güç boşluğunun kapanarak daralması nedeniyle meydan okuyan güç memnuniyetsiz bir oyuncu olarak görülür ve statükoyu bozmaya çalışır. Aksine, aradaki güç farkı ortadan kalkınca, egemen gücün, pazarlıktaki ayrıcalıklarını muhafaza etmek ve statükoyu korumak için, hatta, önleyici bir savaş başlatarak, yükselen meydan-okuyucuyu sınırlar içinde tutmaya çalışması daha muhtemeldir. Çin ile ilgili örnek durumda, Steve Chan'ın iddia ettiği gibi "yükselen ama yine de zayıf bir devlet, önleyici savaşın hedefi olmamak için, düşen bir hegemonu kışkırtmaktan kaçınmaya meyillidir"⁵³, Çin, kendisinin Doğu Asya jeopolitik alanındaki potansiyelinin daha güçlü olmasını ve Amerika'nın saldırgan politikasını önlemek için, Birleşik Devletler ile işbirliği politikasını seçecektir.

Bununla birlikte, güç geçiş teorisi, özellikle çatışma ve statüko meselelerinde, uluslararası ilişkilerin en başarılı yapısal kuramlarından birisidir. Ancak, uluslararası sistemde Çin'in yükselişi durumunda olduğu gibi mevcut uluslararası sorunları ayrıntılı olarak açıklama konusunda ciddi sınırlamalara sahiptir. Büyük güçler arasındaki uluslararası çatışmaya ilişkin üç şartın-nispi güç denkliliği (paritesi), güç geçişi ve statükodan memnun olmama-yer aldığı teorinin ilk kavramsal temeli, yıkıcı bir savaş potansiyelini elinde bulunduran büyük güçler arasında ortaya çıkan çok geniş çeşitlilikteki sorunları göz ardı ediyor. Büyük güçlerin potansiyel savaşı üzerinde durmasına rağmen, Çin-Amerikan ilişkileri gibi mevcut küresel siyasetin yorumlanması sırasında değerlendirilecek caydırıcılık mantığı, uluslararası kurumların yapıcı rolü, karşılıklı-bağımlılık ve diğer birçok meseleyi devre dışı bırakıyor ve görmezden geliyor. ediyor. Son zamanlarda, teoriyi geliştirmek için geniş araştırma programları - teoriye deneysel destek sağlamak amacıyla demokratik barış, kurumlar, nükleer caydırıcılık vb. gibi çok değişik ve birbirinde farklı konuları işin içine dahil etmeye çalışsan, özellikle, Ronald L. Tammen, Jacek Kugler, Douglas Lemke'nin araştırma raporu, 2011, olmasına rağmen, teorinin belirli sınırlarını karartarak belirsiz hale getirmiş ve başlangıçta kabul ettiği varsayımlar arasındaki uzlaşma ve tutarlılığı zayıflatmıştır, oysa iyi bir teorinin, özel olması ve bariz

---

⁵³ Steve Chan, "Exploring Puzzles in Power-Transition Theory: Implications for Sino-American Relations," *Security Studies*, C. 13, No: 3, s. 105.

sınırlara sahip olması gerekir. Sonuç olarak, güç geçiş teorisinin, birtakım önemli ve incelikli yaklaşımları olmasına rağmen, onun, bu araştırma kapsamında ele alınan meseleyi tanımlamak için yetersiz kaldığını iddia ediyorum, çünkü, büyük güçler ile egemen güç arasındaki işbirliği için gerekli araçlar, bugünküne kıyasla yapıcı rolünü kanıtlamadığı zaman, onun orijinal ve kabul edilmiş hali eski dünyaya aittir. Ayrıca, Mearsheimer'ın saldırgan realizmi gibi, güç geçiş teorisinin de, yükselen güçleri, tüm kazanımlarını riske atan ve her ne pahasına olursa olsun düzeni değiştirmek isteyen kumarbazlar gibi açıkladığı, kehanette bulunduğu ve yorumladığını iddia ediyorum.

E. Neoliberal Kurumsalcılık

Neoliberal kurumsalcılık, çağdaş uluslararası ilişkiler ile ilgili egemen teorilerinden birisidir. Teorinin öğretisi olarak hazırlanması ilk olarak 1970'lerde Robert Keohane ve Joseph Nye'nin çalışması olan *Güç ve Karşılıklı Bağımlılık* ile başladı. Realizme karşı bir alternatif oluşturmak amacıyla karmaşık bir karşılıklı-bağımlılık fikrini geliştirdiler. Keohane ve Nye, bir yandan klasik realizm varsayımlarını sorgularken, diğer yandan belirgin üç özelliğe dayalı karmaşık bir karşılıklı-bağımlılık kavramı oluşturdular: 1. *çok kanallılık*, yüz yüze görüşmeler, telekomünikasyon, çok uluslu şirketler vasıtasıyla... vb. aracılığıyla hükümet ve sivil toplum oyuncuları arasında bağlantı ve etkileşim sağlayan; 2. *tüm konulara eşit derecede dikkat*, güvenlik konularının önceliğini reddeden; ve son olarak 3. *Karmaşık bir karşılıklı-bağımlılık hakim olduğunda*, askeri güç kullanımı azalır.⁵⁴ Karmaşık nitelikli karşılıklı-bağımlılık, realisme karşı bazı rakip argümanlar ileri sürmüştü, ancak yine de, dünya siyasetinin karmaşıklığını yorumlayabilen bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak anılacak ilk fikirdi. Özellikle fikir, görünüşe göre, Soğuk Savaş döneminde hararetle tartışılan konuları kuramlaştıracak kavramsal yetenekten yoksundu. Uluslararası ilişkileri yorumlama konusundaki etkinliği ve yeterliliği, 1980'li yıllar ve 1990'lı yılların başında neo realistler ile neoliberaler arasındaki neo-neo olarak bilinen

---

⁵⁴ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye Jr., **Power and Interdependence**, 3rd ed, Harrisonburg, R.R. Donnelly & Sons Company, 2001, s. 7.

tartışma esnasında kanıtlanmıştı. Bu dönem içerisinde teori, ana akım dünya siyaseti teorileri ile rekabet eden bir teori olarak ortaya çıkmış ve temel varsayımlarını ve argümanlarını temin etmiştir.

Neoliberal kurumsalcılık, devletlerin uluslararası siyasetin ana oyuncularını olduğunu ve uluslararası sistemin anarşik olduğunu ifade eden neorealizmin iki temel varsayımını kabul eder. Fakat, neoliberal kurumsalcılığı neorealizmden ayıran şey şunlardır: 1. Anarşik sistem koşullarında devletler, nispi kazançlar yerine işbirliği yoluyla mutlak kazançlar elde etmek istemektedirler; ve 2. Teori, rekabet ortamında uluslararası kurumlar ve rejimler aracılığıyla, uluslar arasında işbirliğini sağlama ihtimalinin yüksek olduğunu vurgulamaktadır.

Neoliberal kurumsalcılık, uluslararası sistemde çatışmanın olabileceği ihtimalini reddetmez. Devletlerin, anlaşmazlığa neden olan faydalar sağlaması ve kendi kendine yeten bir sistemde yaşaması nedeniyle, onlar için askeri birikim ve güç kullanımı, bir müdahale seçeneği olarak kalır, ancak, Nye ve Keohane'nin dört şart ile işaret ettiği gibi: "nükleer çatışmaya dönüşme riski, fakir ve zayıf ülkelerdeki insanlar tarafından gösterilen direniş, ekonomik hedeflerin başarılması konusunda belirsiz ve muhtemelen olumsuz etkiler ve savaşa karşı ulusal görüş"⁵⁵ göz önüne alındığında, kuvvet kullanma maliyetinin daha yüksek olduğu bir dünyada, büyük güçlerin askeri güce başvurmalarının zor olduğunu varsayar. Ulusal hedeflere ulaşmak için kuvvet kullanmak çoğunlukla devletlerin geçmişte sahip oldukları yegane seçenektir, fakat, "yirminci yüzyılda başarılan belirli tarihsel gelişmeler, uluslararası işbirliğini şimdi, geçmişte olduğundan daha kolay hale getirdi".⁵⁶ Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve diğer pek çok uluslararası ve bölgesel kurumlar ve uluslararası rejimler gibi uluslararası kurumların sayısının ve yeterliliğinin artırılması, karşılıklı bağımlılık, anarşik sistem altında artan işbirliğine sahip ve istikrarın korunmasını sağlayan etkin güçler olarak telakki edilirler. Kısacası, neoliberal kurumsalcılık, deneysel olarak devletlerin küresel siyasetin ana oyuncularını olduğunu kabul etmesine rağmen,

---

⁵⁵ A. e., s. 199.

⁵⁶ Jennifer Sterling Folker, "Neoliberalism," **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, 2nd ed, Ed. by. Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford, Oxford University Press, 2010, s. 117.

uygulamada, devletler, güçlü kurumlar, gayri resmi kurumların önemli rollerini (rejimler) ihtiva eden yeni bir küresel güç yapısını tasavvur etmektedir. Küreselleşen bir dünyada, devletler işbirliğine ihtiyacında oldukları zaman, söz konusu işbirliğini gerçekleştirecek, düzenlemelere ihtiyaç duyarlar. Devletlerin, kurumlar kurmak, rejimler oluşturmak ve sözleşmeler yapmak için harekete geçtikleri başlangıç noktası budur. Keohane şöyle ifade ediyor: "İşbirliği kendiliğinden oluşmaz, planlama ve pazarlık gerektirir".⁵⁷

Mutlak kazanç nispi kazançtan daha çok önemlidir. Devletler, muhataplarının niyet ve politikalarından haberdar olmamasına rağmen, başkalarının beklentilerini ve tercihlerini nazarı dikkate aldıklarında, geniş bir işbirliği seçeneğine sahip olacaklardır. Bu anlamda devletler işbirliği yoluyla mutlak kazanç elde etmeye çalışmaktadırlar. Keohane'in iddia ettiği gibi "Bir hükümetin ortakları, hükümet tarafından fiilen izlenen politikaların, kendi hedeflerini gerçekleştirmeyi kolaylaştıran araçlar olarak telakki eder",⁵⁸ devletler uluslararası ilişkilerinde bir karşılık beklerler. Devletler, muhataplarının yardımsever bir niyet taşıdıklarını öğrendiği zaman, düşmanca politikalar izlemek için mantıklı bir neden olmayacaktır. Buradaki önemli soru, bir devletin, uyguladığı dostane politikalarının, karşı taraftan da aynı şekilde yanıtlanıp-yanıtlanmayacağına ne zaman karar vereceğidir. Soru, anarşik bir ortamdaki korku ve belirsizlikle ilgilidir. Neoliberal kurumsalcılar, uluslararası kurumların ve rejimlerin dünya siyasetinin düşmanca yönlerini hafiflettiğini ve devletlerarası işbirliğini güçlendirdiğini iddia eder. Nitekim, devletlerarasındaki bilgilerin eksikliği yüzünden, başkalarının niyetleri hakkında kötümserlik hakim oluyor. Devletler çok taraflı kurumlar oluşturduklarında, birlikte çalışmak için çerçeve ve gündem üzerinde anlaşma sağlarlar, aynı şekilde, birbirlerini anlamak konusunda birbirlerini teşvik ederler. Bu, bilgi eksikliği riskini azaltır.

---

⁵⁷ Robert O. Keohane, **International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory**, Boulder, San Francisco & London, Westview, 1989, s. 11.

⁵⁸ Robert O. Keohane, **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy**, Princeton, Princeton University Press, 1984, s. 51.

“Uluslararası kurumlar, uluslararası gündemi belirlemeye, koalisyon oluşumunda hızlandırıcı görevi yapmaya ve zayıf devletlerin siyasi girişimler ve bağlantılar kurma alanları olarak yardımcı olurlar.”⁵⁹

Liderler ile devlet temsilcileri arasında kurumlar içerisinde yapılan bir dizi temaslar, birbirlerinden edindikleri bilgiyi artırmaya, ve hatta, ortak çıkarlarını koalisyon oluşumu içinde birleştirmeye yönlendiriyor. Kurumlarda gerçekleştirilen temaslar aracılığıyla, liderler ve temsilciler, birbirine bağımlı bir dünyada işbirliği yaparak faydalar elde edebileceklerini öğrenirler. Bu anlayış, ortak amaçlara ulaşmaya yardım edecek olan kalıcı kurumlar kurmalarına yol açar. Devletlerin, kurumların kendi çıkarları için önemli bir rol oynadığını nasıl öğrendiğini anlamak için, Keohane ve Martin kurumların sahip olduğu daha geniş bir takım faydalar gösterir:

“Kurumlar bilgi sağlayabilir, işlem maliyetlerini düşürebilir, taahhütleri daha güvenilir hale getirebilir, işbirliği yapmak için odak noktalarını oluşturabilir ve genel olarak mütakabiliyet işlemlerini kolaylaştırabilir.”⁶⁰

Kurumsalcılık bakış açısından bakıldığında, *uluslararası rejimler* uluslararası dinamikleri şekillendiren diğer temel güçlerdir. Uluslararası rejimlerin çok farklı noktaları ve tanımları bulunmaktadır, ancak, bu araştırmada, gerçekçi bilim adamı Stephen Krasner'in en etkili tanımı kabul edilmektedir. Bunun nedeni; Krasner'in rejimler teorisinin, görünüşe göre kurumsallığa daha çok yaklaşmasıdır. Buna göre, "rejimler, çevresinde uluslararası ilişkilerin belirli bir alanında oyuncuların beklentilerinin birbirine yaklaştığı, açık veya üstü örtülü bir takım ilkeler, normlar, kurallar ve karar alma usulleridir".⁶¹ Devletler, bir konu alanında, söz konusu alanla ilgili davranışlarını standartlaştırmak ve avantajlarından yararlanmak amacıyla, belirli inançları kabul ederler ve bunları davranış kuralları olarak getirirler. Rejimler, uluslararası para rejimi ve nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşması gibi, genellikle devletlerarasında anlaşmalar ve sözleşmeler şeklinde ortaya çıkar. Rejimlerin üstlendikleri rolleri tanımlamak için Arthur Stein, anarşinin bağımsız karar vermenin bir sonucu olduğunu, ancak, ortak menfaatlerin veya ortak

⁵⁹ Keohane, Nye, a. g. e., s. 30, Joseph S. Nye Jr., David A. Welch, **Explaining Conflict and Cooperation: Tools and Techniques of the Trade**, 9th ed, Pearson Education Limited, 2014, s. 72.

⁶⁰ Keohane, Martin, a. g. e., s. 42.

⁶¹ Stephen D. Krasner, "Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables," **International Organization**, C. 36, No: 2, İlkbahar 1982, s. 186.

hoşnutsuzlukların ikilemelerini gidermek için, egemen devletlerin ortak kararlar için süreçler geliştirmeye eğilim gösterdiklerini iddia eder. Egemen devletlerin akılcı yaklaşımları onları rejimler tasarlamaya yönlendirir.⁶² Nitekim, uluslararası sistem, rejimler oluşturarak, söz konusu rejimlerin anarşik durumu hafiflettikleri ve egemen devletlerin, kararlar ve davranışların koordinasyonuna ihtiyaç duyan rejimler yoluyla, ortak çıkarlarını izleyebildikleri bir döneme girerler. Fakat, yükselen Çin'i hep büyük bir güç olarak ele aldık, öyleyse akla gelen önemli soru şudur: Çin, neden diğerleri tarafından kurulan rejimler içerisinde hareket etmek zorunda olsun? Öte yandan, Çin, büyük bir güç olarak, küçük devletlerinkinden farklı ihtiyaçlara ve faydalara sahiptir, Çin uluslararası rejimleri kucaklamak için onları nasıl faydalı bulabilir? Çin, küresel hakimiyet arıyor olsa kendinin küresel üstünlüğünü kurallara-dayalı bir düzende görebileceğini iddia ediyorum. Normların ve kuralların olmadığı koşullarda dünya düzeni işlemez, yıkıcı güçler Çin'in büyümesini etkiler ve onun, uluslararası sistem üzerindeki denetimini zayıflatır. Böylece, Çin hakim olan kurallarda değişikliklere kalkışabilir, fakat hiçbir zaman onu ortadan kaldırmayabilir. Teorik olarak, Daniel Drezner'in iddiasına bakılırsa, büyük güçler uluslararası rejimleri benimsemeyi tercih ederler, çünkü:

“Birincisi, kurumsal çoğalma, önceden inşa edilmiş odak noktalarının gücünü sulandıra-bilir. Rejimin karmaşıklığı, kaçınılmaz olarak, kuralların ve beklentilerin etrafında birleşebileceği olası odak noktalarının sayısını artırır; Bununla birlikte, odak noktaları, doğası gereği, nadir olmalıdır. İkincisi, çelişkili görevler ile yasal görevlerin örtüşmesi durumu, tüm oyuncuların yasal yükümlülük hissini zayıflatabilir. Son olarak; küresel egemenlik yapılarının artan karmaşıklığı, tüm oyuncular için uygunluk işlem masraflarını artırmaktadır.”⁶³

Dünya siyaseti gerçeklerinin, kurumların ve rejimin, kurumsalcıların iddia ettiğinden daha fazla işbirliği sağlamadaki rolü hakkında karmaşık sorular sunduğu ileri sürülebilir. Kurumsalcıların aksine, neorealist eleştirmenler için, uluslararası kurumlar aracılığıyla işbirliğinin başarılması çok zordur çünkü, birinci olarak,

---

⁶² Arthur A. Stein, “Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World,” **Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate**, Ed. by. David A. Baldwin, New York, Columbia University Press, 1993, s. 53.

⁶³ Daniel W. Drezner, “The Power and Peril of International Regime Complexity,” **Symposium**, C. 7, No: 1, Mart 2009, s. 66.

anarşik sistemde "kendini güvende hissetmeyen devletler, kazancın nasıl bölüneceğini sormalıdırlar?. Onlar, 'her ikimiz de kazanacak mıyız?' yerine, 'kim daha fazla kazanacak?' sorusunu sormalıdırlar."⁶⁴ Böyle bir durumda, nispi kazançlar önemlidir çünkü, verilen sözlerin ve anlaşmaların merkezi bir hükümet tarafından mecbur tutulmadığı Anarşik bir sistemde devletler, kapasitelerini her zaman potansiyel saldırganlar olarak düşünülen diğerleriyle karşılaştırmakla ilgilenirler. Böyle bir dünyada, devletler, kurum aracılığıyla gerçekleştirilmiş olsa bile işbirliği imkânı konusunda kötümser davranırlar; çünkü kurumlar, üyelerin saldırgan davranışlar sergilemeyeceğini garanti edemezler. Bu nedenle devletler, her zaman muhataplarının kapasitelerini değerlendirirler ve uluslararası sistemdeki kazançlarına önem verirler. Joseph Grieco, kısaca, devletlerin tüm ilişkilerdeki önemli hedefin, en yüksek münferit kazanç ya da sonucu elde etmek olmadığını özetlemektedir. Bunun yerine, devletlerin tüm ilişkilerde gözlemlenen temel endişe ve ana hedef, diğerlerinin nispi imkanlarının artmasını önlemektir.⁶⁵ İkincisi, kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilen işbirliği de dahil olmak üzere herhangi bir işbirliği düzenlemesinde 'hileye' maruz kalma korkusu, devletlerin birbirlerine güvenmelerini önlemektedir. Diğer tarafın daha fazla kazanabileceğini düşünerek birbirleriyle işbirliği yapmaktan kaçınırlar. Grieco, hile ile ilgili daha derin bir problemi belirtiyor: bir devlet, kurumlar kapsamındaki işbirliğinin bedavacılık durumları yaratabileceğinden ve bugünün güçlü bir ortağının, işbirliğinin avantajlarını kullanarak yarının düşmanı haline gelebileceğinden korkabilir.⁶⁶

Bu eleştiriler, uluslararası ilişkilerdeki nispi kazançları ve anarşiyi abartmaktadır. Devletlerin, zorunlu olarak, anarşinin düşmanca koşulları altında yaşadıklarını ve bunu yapmaya mahkum olduklarını farz ediyorlar. Bu determinizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin ortak çıkarlar elde etmek için işbirliği yapmalarını teşvik eden durum şartlılığını göz ardı etmektedir. Dahası, bu eleştiriler aynı zamanda, devletleri, girişim stratejileri ve karşılıklı eylem planları oluşturamayacak statik varlıklar olarak görmektedir-düşmanca bir durumun hafifletilmesi amacına

---

⁶⁴ Waltz, a. g. e., s. 105.

⁶⁵ Joseph M. Grieco, "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism," **International Organization**, C. 42, No: 3, Yaz 1988, s. 498.

⁶⁶ A. e.

yönelik kapsamlı ve güçlü kurum ve rejimlerin kurulması gibi. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO, IMF, Dünya Bankası, ASEAN ve birçok uluslararası rejime baktığımızda, II. Dünya Savaşı sonrası, büyük güçler, yirminci yüzyılda hakimiyeti ele alan düzende, işbirliğini kolaylaştıracak kurumlar ve rejimler yoluyla birlikte hareket etmeleri gerektiği konusunda fikir birliğine vardılar. Bu, devletlerin, anarşik sistemde farklı tercih ve önceliklere sahip olmasına rağmen, işbirliği yoluyla ortak kazançlarını elde edebilmek için yeterli mantığa sahip olduklarını gösteren işbirliğine yönelik düzenlemenin önemli bir modeliydi.

Hile sorunu, görünüşe göre, kurumsal düzenlemenin içerisinde olmaktan ziyade dışındadır. Devletler, ayrıca, nispi kazançlarla da ilgilenebilirler, çünkü muhatapları gizli olarak kapasitelerini, imkanlarını artırabilirler - özellikle askeri güçlerini - fakat, görünüşte, stratejik imkanları hakkında yanlış rakamlar verebilirler. Dünyadaki silahlanma yarışının riskini artırabilir. Fakat kurumlar gerçek yeteneklerini ortaya koymak ve güvenlik ikilemi riskini azaltmak için en azından bu ayrıcalığa sahipler. Bu anlamda, kurumsalcılar, kurumlar tarafından sağlanan kazançların dağıtım hakkındaki değerli bilgilerin, özellikle realistlerin göreceli kazanç mantığı konusunda haklı olması durumunda, önemli olduğunu iddia ederler. Kurumlar, askeri harcamalar ve ittifak üyelerinin imkanları gibi önemli bilgileri ifşa ederek devletlerarasında sağlanacak işbirliğini kolaylaştırabilir.⁶⁷ Unutmamamız gereken şey, dünya savaşlarının başlıca nedeninin, savaş öncesi dönemde büyük güçlerin gizli bir diplomasi uygulamasıydı. Günümüzde uluslararası ve bölgesel kurumların çoğu, uluslararası güvenliğin tahrip olmaması için gizli stratejik devlet programlarını ele geçirmek ve haydut devletlere yaptırımlar uygulamak konusunda kendi etkinliklerini kanıtlamışlardır. Örneğin, Kuzey Kore'nin Nükleer Programı, bu konuda, gündemde olan dava olarak değerlendirilebilir. Nükleer programına karşı yaptırımlar uygulanmamış olsaydı, bugün bu meydan-okuyucunun Uzakdoğu güvenliğini ciddi şekilde bozabileceği konusunda hiç kimse şüphe etmiyor.

Neoliberal kurumsalcıya bir diğer saldırı, saldırgan realizmten gelmektedir. Saldırgan realizm, işbirliği sağlamada kurumların ve rejimlerin etkinliğini temel

---

⁶⁷ Keohane, Martin, a. g. e., s. 45-46.

olarak reddeder; çünkü bu kuruluşlar üye ülkelerin kararlarından bağımsız hareket edemezler.⁶⁸ Mearsheimer daha da ileri gidiyor ve NATO'yu “dünya savaşını önleyebilecek Soğuk Savaş döneminin önemli bir kurumu olarak” örnek gösteriyor.⁶⁹ Klasik realistler gibi “güç dengesinin savaşı açıklayan bağımsız bir değişken ve kurumların yalnızca sürece müdahil olan bir değişken” olduğunu iddia ediyor.⁷⁰ Buna göre:

“NATO, temelde Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın iki kutuplu güç dağılımının bir tezahürüdür, ve kitadaki istikrarın devam ettirilmesinin anahtarı NATO'nun kendisi değil, söz konusu güçler dengesidir.”⁷¹

Uluslararası kurumların, egemen devletler tarafından, oluşturulduğu konusunda Mearsheimer haklıdır. Ancak, bu egemen, çıkarıcı devletlerin bu kuruluşları tesadüfen oluşturmadıklarını veya bir araya getirmediikleri gerçeğini, göz ardı etmektedir. Devletler, hedeflere başkalarıyla ulaşmak istediklerinde kurumlar kurarlar, aksi halde başarısız olurlar. Arthur Stein'in vurguladığı gibi, devletler uluslararası ilişkilerinde özerk ve çıkarıcı bir biçimde hareket etmenin sorun yaratabileceğinin farkındadırlar. Bundan dolayı, uluslararası kurumları, bir dizi kaygıyla karşılamak amacıyla kurmayı tercih ederler.⁷²

Mearsheimer, şaşırtıcı şekilde argümanında, devletlerarasındaki işbirliğinin sağlanmasında kurumların etkinliklerini kabul etmiştir. Keohane ve Martin, Mearsheimer'ın uluslararası kurumlar hakkındaki çelişkili konumunu ve mantıksal açmazlarını akıllıca çekip çıkardılar. Kurumların ve rejimlerin rolünü tamamen reddetmesine rağmen, şunları söylüyor: "NATO, ... III. Dünya Savaşı'nın önlenmesinde rol oynamış... Batı'nın Soğuk Savaş kazanmasına yardımcı olmuş... bir kurumdur".⁷³ Bu tür eleştirmenler, geçmişteki devlet-merkezli düzene nazaran daha güçlü oyunculara sahip yeni küresel yapı hakkında kayıtsızdırlar. Sorun, onların

---

⁶⁸ Mearsheimer, a. e., s. 13.

⁶⁹ A. e.

⁷⁰ A. e.

⁷¹ A. e., s. 10.

⁷² Arthur A. Stein, “Neoliberal Institutionalism,” **Oxford Handbook on International Relations**, Ed. by. Christian Reus Smit, Duncan Snidal, New York, Oxford University Press, 2008, s. 22.

⁷³ Keohane, Martin, a. g. e., s. 42.

yanlış senkronizasyonda yatmaktadır. Mevcut gerçeklerin reddedilmesi, realizmin eski varsayımlarına dayanmaktadır.

Ayrıca, karşılıklı ekonomik bağımlılık devletleri işbirliğine katılmaya zorlar. Karşılıklı-bağımlılığın olduğu bir dünyada işbirliği, tüm taraflar için mutlak kazanç getirir. Dünya düzenindeki herhangi bir bozulmanın kaçınılmaz sonucu olarak kendi çıkarlarına zarar verecek ve gelişmeyi durduracak bir vizyon oluşturur. Karşılıklı-bağımlılığın olduğu bir dünyada, devletler, kendi ulusal çıkarları ve ihtiyaçlarına dayalı kararlar alacak kadar bencil olamazlar, çünkü bu tür kararlar diğerleri tarafından misillemeye maruz kalacaktır. Bu kapsamda, bazı nicel araştırmaların bulgularına göre, karşılıklı ekonomik bağımlılığın olduğu durumda, iki ulus birbirleriyle yoğun şekilde ticaret yapıyorsa, (birbirlerine karşı) güç kullanımı ve askeri çatışma olasılığı daha azdır.⁷⁴

Keohane ve Nye, dünya siyasetindeki karşılıklı-bağımlılığı, farklı ülkeler veya farklı ülkelerdeki oyuncular arasında vuku bulan karşılıklı etkiler ile karakterize edilen durumlar şeklinde tanımlarlar.⁷⁵ Karşılıklı bağımlılığın iki temel unsuru hassasiyet ve savunmasızlıktır. Karşılıklı-bağımlılığın olduğu bir dünyada, devletler, dünyanın geri kalanıyla olan ilişkilerini bu iki boyutu göz önüne alarak yürütürler. Hassasiyet, devletlerin, kendilerini etkileyecek veya maliyet getirecek harici değişimlere karşı verdikleri tepkiyi ifade eder, ve savunmasızlık, politikalar ve çıkarlardaki harici değişikliklerin getirdiği maliyetleri ifade eder. Sistemin ve içinde meydana gelen değişiklikleri sürekli gözden geçirerek, oyuncular değişikliklere (hassasiyet) tepki verebilmek için maliyetlerini (savunmasızlık) ayırır ve politika çerçevesi içerisinde uygun kararlar alırlar. Devletlerin ekonomik ilişkilerini açıklamak için karşılıklı-bağımlılık yaygın şekilde kullanılsa da, onun mantığı, oyuncuların siyasi ve güvenlik bağlarına kadar genişletilebilir.

Bununla birlikte, neoliberal kurumsalcıların iddialarına göre, güçlü uluslararası kurumların, rejimlerin ve karmaşık bir karşılıklı-bağımsızlığın varlığı yükselen güçlerin arasındaki olası çatışmayı hafifletir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından

---

⁷⁴ Erich Weede, "The Capitalist Peace and the Rise of China: Establishing Global Harmony by Economic Interdependence," **International Interactions**, C. 36, No: 2, Mayıs 2010, s. 206.

⁷⁵ Keohane, Nye, a. g. e., s. 7.

itibaren, küresel ve bölgesel kurumlar ve rejimler nicel ve etkinlik bakımından giderek artan bir biçimde gelişti ve oyuncuların etkileşimlerindeki karşılıklı bağımlılığın çarpıcı etkileri yaygın bir şekilde kabul gördü. Liberal düzenin dinamizmi yükselen güçlerin arasındaki çatışmayı azaltır ve onları sistem içinde uyumlu hale getirir. Büyük güçler, mantıklı oyuncular olarak, birlikte çalışmayı ve karşılıklı kazançlarını tehlikeye atacak tehditleri ortadan kaldırmayı tercih eder. Kurumsal düzenlemeler ve karşılıklı bağımlılık aracılığıyla, uyuşmazlıkları ve anlaşmazlık yaratan çıkarların üstesinden gelebilirler. Liberal birisi, bu temel üzerine kurulan yükselen bir Çin'den endişe duymamalıdır. Bununla birlikte, söz konusu ülke küresel gücün dağılımını (çoğunlukla ekonomik büyümesinde görülen) derinlemesine değiştirmektedir, ancak, Amerikan gerilemesi durumunda bile, Çin küresel kurallar ve kurumlarda, kendi lehine, devrimci bir değişiklik yapmaya teşebbüs etmeyecektir. Basitçe bu, egemenlik için ABD ile Çin arasında savaş olmayacağı anlamına geliyor. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD tarafından oluşturulan liberal dünya düzeni, hemen hemen tüm devletleri bir araya getiren ve dünya ekonomisinin tüm büyük ortakları için finansal akışın istikrarını garanti altına alan kanalları ve karşılıklı bağımlılığı ihtiva ediyor. John Ikenberry şu sonuca varıyor:

“Belirleyici faktör, uluslararası düzenin kendisinin karakteridir - çünkü, yükselen bir devletin söz konusu düzene karşı çıkmak ile onunla kaynaşmak arasındaki seçimini biçimlendiren uluslararası düzenin doğasıdır.”⁷⁶

Realistlerin (= saldırgan realistler) tarihsel benzerlikleri yanıltıcı gözüküyor. Durumu, açıklamanın önemli bir parçası olarak *koşulu* dikkate almazlar. Dolayısıyla, Amerikanın yükseliş tecrübesi, bu kapsamda, tek başına yükselen Çin'i açıklamakta yardımcı olamaz. Yükselen Amerika, Çin'in şu anda karşı karşıya bulunduğu küresel düzenle yüz yüze değildi. Amerika öncesindeki sistemin lideri, kendi etrafında küresel fikir birliği sağlayamayan bir imparatorluk gücü idi. Yumuşak güç ve geniş çapta makul küresel kurumlar ve ittifakları değil baskıyı kullanıyordu.

---

⁷⁶ G. John Ikenberry, “The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?,” **Foreign Affairs**, C. 87, No: 1, Ocak- Şubat 2008, s. 4.

Mevcut dünya düzeni kendine özgün doğasıyla, Çin'in küresel çıkarlarını, kendi içine dahil edilirken, izlemesine müsaade eder. Ikenberry'ye göre, II. Dünya Savaşı sonrası küresel düzeni kendinden öncekilerden ayıran üç temel özelliği bulunmaktadır: normlar ve açık pazar konularında ayrımcılığa maruz kalmamak, koalisyona-dayalı nitelikteki liderlik yaklaşımı, ve egemen devletlere saygının yanı sıra güçlü kurumlar.⁷⁷ Dünya siyaseti tarihinde, büyük güçlerin -müttefikler ile düşmanlar-tümünün dahil olduğu yegane sistem. Egemen sistemin sağladığı mutlak avantajı, yıkıcı nükleer savaş tehlikesini ve kendi egemenlik ihtirasına karşı muhtemel müşterek tepkiyi nazar-ı dikkate alırsa, Çin işbirliği yapmayı ve liberal sistemle kaynaşmayı seçecektir.

Liberal düzenin yapısı ve özellikle karşılıklı ekonomik bağımlılık mantığı Çin'in statüko devleti olarak kalması için baskı oluşturuyor. İster bölgesel yayılcılık isterse değişen küresel normlar ve kuruma dayalı olsun revizyonist bir dış politika, Çin'in, güçlü bir ekonomik gelişme sağlamasını engelleyecektir. Çinli liderler böylesine hassas bir dış politikanın farkındadırlar. Bu nedenle yeterli askeri güce sahip olmakla birlikte; Tayvan'ı zorlamaya cesaret edemez. Çin, saldırgan bir dış politikayı benimserse, bunun, küresel olarak karşılıklı ekonomik bağımlılıktan kaynaklanan geniş kapsamlı bedelleri olacaktır. Taylor Favrel'in belirttiği gibi, en azından bir nesli kapsayan ekonomik refah yok olacaktı ... yükselişini kolaylaştıran uluslararası bir düzeni kullanmaktan yoksun bırakılacaklardı.⁷⁸ Dünya düzeninin bozulması ya da bölgesel yayılcılığın ödeteceği bedeller sadece ekonomik maliyetlerle sınırlı kalmayacaktı. Sonuçta, diplomatik ve politik bedeller daha da kötü olurdu. Çin'in dış politikasında gözlemlenecek herhangi bir yayılcılık işareti, komşularını Çin'i zapt etmesi için Birleşik Devletlerle olan bağlarını derinleştirmeye teşvik edecektir. Ülke, etrafı düşmanlarla kuşatılmış ve kıpırdayamaz hale gelirdi. Büyük güçlerin akılcı davranma mantığına dayanarak, Çinli liderler, bölgesel toprak fetihleri uğruna uzun vadeli çıkarlarından fedakarlık etmemeyi tercih edeceklerdir. Sonuç olarak, yükselen Çin'in geleceği, bir statüko gücü olarak resmedilebilir.

---

⁷⁷ A. e., s. 5.

⁷⁸ M. Taylor Fravel, "International Relations Theory and China's Rise: Assessing China's Potential for Territorial Expansion," **International Studies Review**, C. 12, No: 4, Aralık 2010, s. 525.

Liberal küresel düzenle kaynaşmış büyük bir güç, onun sağladığı avantajlardan yararlanır ve sistemdeki payını arttırmaya çalışır. Sistemi parçalamak, taciz etmek yerine içerisinde kalmayı tercih edecektir.

Çin büyük bir güç olarak, döneminin gerçeklerine dayanan akılcı bir tavır sergilemelidir. Bu kurumlarda üyeliğe kabul edilen Çin, davranışlarını belirli koşullar altında yerine getirmeyi ve uluslararası gündemini bu anlaşmalara uygun olarak hazırlamayı kabul etmiştir. Çin ekonomisinin uluslararası hale gelmesi, dış dünyadan yalıtılmamıştır. Çin ve dünyanın geri kalanı arasındaki karşılıklı etkileşimlerle biçimlenmiştir. Kabul edilen küresel anlaşmalar ve rejimler temel alınarak düzenlenmiştir. Çin, dünyayla olan ekonomik bağlarını yalnızca devlet-devlete düzenlemedi, aksine, en etkin bağlar bölgesel kurumlarda (ASEAN gibi) veya Çin ile kurumlar-Çin-AB arasında düzenlenmiştir. Örgütlü düzenlemeler, prensipler ve devletlerarası görüşmelerin olmadığı koşullarda, Çin'in ekonomi makinelerini harekete geçirecek herhangi bir şey olmayacaktır. Küreselleşen ve birbirine bağımlı bir dünyada, başıbozukluk ve kalıcı kurumların ve rejimlerin mevcut olmayışı, ticaret, güvenlik meseleleri ve benzeri konularda müzakerelerin ve sözleşmelerin gerçekleştirilmesini, temel olarak imkânsız kılmaktadır. Çin bunun farkındadır. Üstelik Çin, tek taraflı hareket etmek ve güç kullanmak suretiyle, tüm dünyayı, kendisiyle ticaret yapar ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılar hale getiremeyeceğini kavıyor. Sadece şüpheli bir askeri harekât değil, aynı zamanda Çin'in taahhütlerini yerine getirememesi bile, sadece Birleşik Devletlerini değil aynı zamanda topluca tepki vermek üzere komşularını da kışkırtacaktır ve muhtemelen, Çin'i zapturapt altına almak için hepsi Birleşik Devletlerle ittifaka gideceklerdir. Çin'in kurumsal taahhütlerine bağlı kalması, ve akılcı ve sorumlu bir duruş sergilemesi durumunda dünya, yükselen Çin'in uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olmak konusunda çaba sarf ettiğine ikna olacaktır.

Çin'in işbirliğine yönelik dış politikasını anlamak için kullanılacak anahtar, Çin-ABD ticaret ilişkisine odaklanmaktır; giderek artan oranda Asya ekonomik bölgeselciliğine katılım ve Çin'in Tayvan'a ilişkin politikasında değişimdir.

Yeni Binyıl'ın başlangıcından beri Çin, bölgesel kaynaşma, müdahil-olma doğrultusunda coşkıy-la ilerliyor. Bununla ilgili en dikkat çekici örnek, Güneydoğu Asya ekonomi kurumu (ASEAN)'a katılımıdır. “2003 yılı Ekim ayında Çin, resmi olarak ASEAN'ın Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'na katıldı ve bunu gerçekleştiren ASEAN-olmayan ilk devletti.”⁷⁹ Çin hala bazı ASEAN üyeleri ve Japonya ile bölgesel anlaşmazlıklar yaşasa da, toprak anlaşmazlıklarını, bölgesel kurumlar aracılığıyla ve komşularla müzakereler çerçevesinde çözmeyi tercih ediyor.

“Çin, karasal sınırlarındaki anlaşmazlıkları gidermek için sadece tartışmalı alanlar konusunda taviz vermeyi kabul etmekle kalmadı, aynı zamanda, ucu, on dokuzuncu yüzyılda, Qing hanedanı tarafından devredilen herhangi bir "kayıp" topraklara kadar uzanabilecek, olası hak-taleplerinden de vazgeçti. Örneğin 1990'lı yıllarda Çin, Kazakistan ile 1994 yılında yaptığı sınır anlaşması gibi, komşularıyla olan toprak anlaşmazlıklarında 11 kez uzlaşma sağladı.”⁸⁰

Bölgedeki toprak anlaşmazlıklarına dair anlaşmalar, neoliberalizm tarafından uluslararası ilişkilerde çok değerli olduğu düşünölen, çoklu-kanallar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Çin temsilcileri ve liderleri ile komşu ölkeler arasında bir dizi temaslar gerçekleştirilmesine rağmen, birbirlerini anlamaları ve mutabakat sağlamaları teşvik edildi, ve bölgede düzen oluşturmayı sağlayacak en kolay yolun işbirlikçi davranış olduğu tespit edildi. Ayrıca, ASEAN, bir çalışma platformu olarak, anlaşmazlıklarını halletmek ve bölgeyi, dünya zenginliği ve ekonomisinin dinamizmi haline dönüştürmek için imkan sağlıyor.

“Toplantıların amacı, bölgedeki barış, istikrar ve refahı güvence altına almak amacıyla yönelik, artan işbirliği ve ortaklaşa çalışma fırsatları aracılığıyla karşılıklı-etkileşimleri geliştirmek ve yakın ilişkileri teşvik etmek, dolayısıyla karşılıklı anlayış, güven, iyi komşuluk ve dostane ilişkilerin geliştirilmesini desteklemektir.”⁸¹

Çin, ASEAN'a resmen katıldığından bu yana, dostane bir tavır takınmaya ve komşuları ile çatışma ve toprak anlaşmazlıkları ile ilgilenmek yerine, bölgesel

---

⁷⁹ Qianqian LIU, “China’s Rise and Regional Strategy: Power, Interdependence and Identity,” **Journal of Cambridge Studies**, C. 5, No: 4, 2010, s. 83.

⁸⁰ Fravel, a. g. e., s. 510.

⁸¹ Mindaugas Norkevičius, “Regional Institutionalism in Southeast Asia,” **Societal Studies**, C. 6, No: 1, Mart 2014, s. 109.

istikrar ve refaha odaklanmaya çalıştı. Gerçekten de, uzun ve zorlu görüşmelerin ardından Çin, ASEAN'ın - şimdi ASEAN artı Japonya, Çin ve Güney Kore - hedefleri doğrultusunda hareket edeceğine inandırdı ve güvence verdi. Bu gelişme, bölgesel kurumların Çin'in dünyayla ilgili görüşünü ılımlı hale getirebileceğini ve ortaklık öncesinde sürdürdüğü saldırgan dış politikasını hafifletebileceğini açıkça göstermektedir. Pearson'ın sözleriyle, kurumsal ortaklık Çin'i başarılı bir şekilde düzene dahil etti ve onu "oyunu, kurallarına göre oynamaya"⁸² teşvik etti. Çin'in jeopolitik konumunda Hobbes'çu bir düzen, ilk aşamada, ekonomik büyümesini akamete uğratar ve uzun vadede Çin'i tecrit eder.

Çin'in barışçıl bir yükseliş stratejisi izleyip-izlemeyeceğini belirleyecek olan önemli bir faktör de Çin-Amerikan ilişkileridir. Tarihsel kayıtlara dikkat çeken Mearsheimer gibi neoliberal kurumsalcılık eleştirmenleri, statükoya meydan okuyan ve nihayetinde egemen güçle savaşa giren, yıkıcı bir Çin yükselişini öngörüyor. Neoliberal bir kurumsalcı gibi bakıldığında, Çin ile ABD arasında potansiyel savaşın olması muhtemel değildir. Mevcut küresel düzenin gerçekleri, Çin'i, uluslararası sistemden daha fazla yararlanabilmek için Birleşik Devletler ile akılcı ve ihtiyatlı davranmaya teşvik etmektedir. Bu tartışmaya, kurumlar, rejimler ve karmaşık karşılıklı-bağımlılık fikirleri hakimdir.

Çin, şu anda ikinci büyük ekonomi ve Amerika Birleşik Devletleri ile en büyük ticaret ortağıdır. Taraflardan herhangi birindeki bir dramatik değişiklik, diğer tarafa zarar verebilir veya onun büyümesini azaltabilir. Her ikisi de bu karşılıklı bağımlılığın farkındadırlar. Fakat hala, bazı olaylar aralarında diplomatik ve ekonomik gerginliğe neden oluyor. Örneğin, 2016 yılı Mayıs ayında, Çin savaş uçakları, ABD EP-3 uçağına yakın uçtu ve Birleşik Devletler bunu, 'tehlikeli bir yol kesme' olarak nitelendirdi. Günler sonra, ABD Deniz Kuvvetleri, Güney Çin Denizi'nde bir tatbikat gerçekleştirdi.⁸³ Olaya stratejik açıdan bakmak, onları sıfır-

---

⁸² Pearson, Margaret M.: **China's New Business Elite: The Political Consequences of Economic Reform**, Los Angeles, University of California Press, 1999, s. 207.

⁸³ Franz-Stefan Gady, "China-US Strategic and Economic Dialogue: Time to Move Beyond the South China Sea?," The Diplomat, Haziran 8, 2016. <https://thediplomat.com/2016/06/china-us-strategic-and-economic-dialogue-time-to-move-beyond-the-south-china-sea/>

toplamlı bir dinamiğe götürecektir, ancak, onların sorunu çözmeye kullanacakları yöntem, uluslararası ilişkilerindeki işbirlikçi yaklaşım seviyesinin göstergesidir. Pekin'deki olaydan günler sonra gerçekleştirilen, yıllık-düzenlenen Strateji ve Ekonomi Diyalogunun (S&ED) sekizinci turu gerilimi gerginliği azalttı ve hemen akabinde, her iki taraf da karşılıklı işbirliğinin önemini vurguladı.⁸⁴ Ayrıca, Doğu Asya'daki düzenin korunmasının, her iki tarafın ortak çıkarları için gerekli olduğunu da vurgulamalıyız. Bölgede istikrarlı bir düzen, nispi gerileme dönemindeki ABD'nin bölgesel bir istikrarsızlık başlatmasına izin vermez, ve istikrarlı bir bölge, Çin'in küresel ticaretini ve diplomatik nüfuzunu güvence altına alır. Bu yüzden ki, her iki ülke de Kuzey Kore'nin sorun yaratan nükleer programı üzerinde yakın işbirliği yapıyor.

Tüm belirtiler, büyük güçler arasında kuvvet ve jeopolitik çatışma döneminin değiştiğine işaret ediyor. Geçmişin aksine, büyük güçler şimdi farklılıkları ve gerilimleri aşmak için emsali olmayan barışçı araçlardan yararlanmaktadırlar. Güç kullanmanın zorlukları, onları bir arada yaşamının farkına varmaya ikna ediyor ve çoklu-kanallar, uluslararası ve bölgesel kurumlar ve rejimler onlara, ortak hedeflerini gerçekleştirmek ve tartışmalı konular hakkında bir kez daha konuşmak için eşsiz bir fırsat veriyor. Çin-Amerikan ilişkilerinin gidişatı, bu sonuçlar göz önüne alınarak tahmin edilebilir. Son yıllarda her iki tarafın da sergilediği davranışlar bu argümanın doğruluğunu açıkça göstermektedir. Başkan Obama'nın 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi, gücün, uluslararası sistemde, daha fazla yayılmasını kabul ediyor: "farklı uluslar daha fazla nüfuz kullanıyorlar ve dünyanın her bölgesindeki yükselen güçler giderek ... savunuyor."⁸⁵ Öte yandan Çin de, Birleşik Devletler ile olan ilişkisinde işbirlikçi bir tutum sergiledi. Mayıs 2016 olaylarından kısa süre sonra Çin, arzusunu şu şekilde ilan etti:

---

⁸⁴ A. e.

⁸⁵ Bkz.: U.S. National Security Strategy Archive: "National Security Strategy," Mayıs 27, 2010, s. 43. <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>

*“İletişim ve karşılıklı güveni güçlendirmek, anlaşmazlıkları yönetmek ve denetim altında tutmak, işbirliğini genişletmek ve Çin ile Birleşik Devletlerarasındaki yeni bir tür büyük-ülke ilişkisini ilerletmek”.*⁸⁶

Bu noktada, şu iki soru üzerinde tartışmalıyız: Birincisi, Çin bir statüko gücü olarak kalacak mı? ve, liberallerin iddia ettiği gibi, Amerikan dünya düzenine derinlemesine uyum sağlayacak mı? İkincisi, neoliberal kurumsalcılığı nazar-ı dikkate aldığımızda, insanoğlunun, bir gün, belirgin niteliği savaştan ziyade işbirliği olan bir dünyada yaşayabileceğini umut etmeli miyiz?

Çin'in, güç payını artırmak amacıyla uluslararası sistemde değişiklikler yapmaya pek kalkışma-yacağı, zira, liberal düzeni bozmayacağı veya, ABD başta olmak üzere, diğer büyük güçlerle savaşa girmeyeceğini iddia ediyorum. Bu argüman için dört neden sunuyorum: birincisi, Çin'in, şu an için, küresel bir güç değil, daha ziyade kıtasal bir güç olduğu yaygın olarak anlaşılıyor. Bazı Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde, Pakistan'da, Afrika'da ve bazı Latin Amerika ülkelerinde diplomatik nüfuzu sınırlıdır. Bununla birlikte, bölgedeki Japonya, Hindistan ve küçük devletlerle arasında bölgesel ihtilaflar var. Böyle bir durumda, Çin'in büyük bir müttefiki olmadan yalnız yola devam etmesi çok zordur. İkincisi, Çin'in yükselişi temel olarak ekonomik büyümesindedir ve Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya, Hindistan, Güney Kore ve ASEAN ülkeleri gibi büyük kapitalist pazarlarla ticaret yapmaktadır. Söz konusu ülkeler, liberal düzeni, gelişimleri ve refahlarının belkemiği olarak görüyor. Çin'in kendisine ait bir ekonomi modeli ve uluslararası ticareti olmadığından, liberal düzenin bozulması, uluslararası sistemi, ekonomisini ve dünya ile olan ticari bağlantılarını yerle bir eden benzeri görülmemiş çalkantıya sürükleyecektir. Üçüncüsü, güç geçiş teorisinin Çin'in memnuniyetsiz bir güç olduğuna dair iddiasını kabul ediyorum, fakat bunun uluslararası bir savaşa yol açacağı yönünde vardıkları sonucun yanlış olduğunu söylüyorum. Mearsheimer'ın saldırgan realizmindeki gibi bu argüman, hatalı tarihi benzetmeler içerisinde yer alır. Yirmi birinci yüzyılda sürdürülen uluslararası ilişkilerin dinamiklerini tanımlamakta başarısız olurlar. Artık, ulusal hedeflere ulaşmak için baskı ve gücün kullanıldığı imparatorluklar çağında yaşamıyoruz, bunun yerine, ikna etme ve kabul edilebilir ulusal bir duruş sergileme,

---

⁸⁶ Gady, a. g.e.

büyük güçler için küresel çıkarlarını koruma veya artırma fırsatı sağlar. 1960'lı ve 1970'li yıllarda, Birleşik Devletleri tarafından Vietnam'da kuvvet kullanma, Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, 2003 yılında Amerikanın Irak'ı işgali dünyamızda ulusal çıkarlar sağlamak için güç kullanmanın sınırlamalarını göstermiştir. Bu nedenle büyük güçler, akılcı oyuncular olarak akılcı seçimler yapmayı tercih ederler. Çin, kendi gücünün sınırlamalarını ve güç kullanmadaki sınırlamalarını bilir; uluslararası rejimler ve uluslararası ve bölgesel düzenlemeler gibi barışçıl araçları kullanarak ekonomik rekabetini, güvenlik ihtiyaçlarını ve jeopolitik anlaşmazlıklarını yönetmeye devam edecektir. Çin, rejimlere ve kurumlara dahil olmanın, bağımsız kararlar vermede engel teşkil etmesini anlıyor, bununla beraber, bu düzenlemelere üye olmanın, uluslararası düzenin istikrarını garanti ettiği, ve diğer taraftan Çin'e, dünya toplumunun sorumlu bir üyesi imajı sağladığı, bunun yanı sıra, Çin'in yumuşak gücünü, bir üstünlük bileşeni olarak tanıttığı da doğrudur. Örneğin Alastair Johnston, Çin'in DTÖ'ye girişini şöyle anlatıyor:

“Çin'in DTÖ'ye girmesi, Çin'in mevcut serbest ticaret rejimini resmi olarak benimsediğinin en açık sinyaldir. Kuşkusuz ihlaller olacaktır, ancak Çin'in bu konuda uluslararası ayrıntılı bir incelemeden kaçması çok zor olacaktır. Çin, muhtemelen DTÖ kurallarındaki boşlukların çoğunu, gerektiğinde siyasi açıdan önemli ekonomik seçim bölgelerini korumak için kullanacaktır.”⁸⁷

Bu nedenle, Çin'in memnuniyetsizliğinin bu büyük güç ile egemen güç arasında savaşa yol açmayacağını iddia ediyorum. Çin, Amerika Birleşik Devletleri ile aralarındaki uyuşmazlıklarını ve hatta stratejik ihtiyaçlarını ikili toplantılar, uluslararası kurumlar ve mütekabiliyet ilkesi yoluyla çözmeye devam edecektir. Sonra, Çin Amerikan dünyası düzeni içinde benliğini tamamen kaybetmeyecektir. Liberallerin bu argümanını reddediyorum. Yükselen büyük güçler kendi çıkarlarını, akılcı ve doğru bir şekilde hesaplamışlardır ve yeni küresel çıkarlarını güvence altına almak için beraberlerinde kendi gündemlerini de getiriyorlar. Çin yükselişini, yukarıda bahsettiğimiz gibi, kuralları ve standartlarını başkalarının yazdığı bir dünya içerisinde gerçekleştirmiştir, Çin söz konusu düzenin tamamını olmasa da, bazı kısımlarını büyümesi ve çıkarları için yararlı bulmaktadır. Statükonun, bir takım

---

⁸⁷ Johnston, a.g.e., s. 15.

haksız kuralları ve gerçeklerinden memnun olmayabilir; Dünya Ticaret Örgütü'ndeki göze çarpmayan rolünden şikayet etmiş veya Tayvan'ın statüsünden memnun olmadığını belirtmiştir. Dahası, Çin, büyük stratejisinin bir parçası olarak son zamanlarda, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi başlıca küresel kuruluşların yeniden yapılandırılması çağrısında bulundu ve hatta, uluslararası ödemelerde geçerli (rezerv) para birimi olarak ABD dolarının yerine uluslar üstü yeni bir para biriminin getirilmesi hakkında konuşmak üzere ana ticaret ortaklarını davet etti.⁸⁸ Bunlar, Çin'in Batının liberal kurumlarından memnun olmadığını gösteren belirgin işaretlerdir. Global kurumlarda, gücün küresel olarak dağıtılmasında yeni konumunu yansıtabilen uygun bir rol arayışı içindedir. Öte yandan, görünen o ki, Batı ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Çin'in yeni konumunu ve dış politikada sergilediği yeni tutumunu tanımıştır. Washington tarafından denetlenen mimarinin, yükselen yeni güçlerin çağında, dünyanın gerçeklerine tepki göstermediğini fark ettiler. Örneğin, G8 zirvesinin işlevlerini, dünyanın gerçeklerini, özellikle de dev Çin'in yükselişini yansıtabilecek daha geniş bir kuruma - G20 - getirmeyi isteksiz olarak kabul etti. 2010 yılında, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri, Çin'in Dünya Bankası'ndaki oylama payını yüzde 2,77'den yüzde 4,42'ye çıkarmayı kabul etti.⁸⁹ Bu argümandan çıkarılan üç önemli sonuç şunlardır: 1) Çin, uluslararası sistemde istikrar peşindedir. Bu amaca, gerekli davranış kalıplarını standart hale getiren uluslararası kurumlar ve rejimler içerisinde yapıcı bir tutumla yer alarak ulaşılabilir. Çin, bu nedenle, bu kurumlar içerisinde hareket etmek istiyor; 2) Çin, kendine güvenen yükselen bir güç olarak, kendi ulusal çıkarlarını, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşik Devletler ve müttefikleri tarafından inşa edilen küresel hakimiyetin ilgili kurumlarında görmek istemektedir. Çin, söz konusu kurumlarda çevrilen dolaplar konusunda şüphe duymakta ve şikayet etmektedir, çünkü, bir taraftan Amerika Birleşik Devletleri bu Washington tarafından denetlenen kurumlardan daha fazla kazanç elde ediyor, diğer taraftan ise, 2003 yılında Amerikanın Irak'ı işgali gibi bazı Amerikan eylemleri, uluslararası normlara ve kurallara aykırı olarak değerlendiriliyor. Teorik olarak bu şüphe, Wight'ın işaret ettiği şeydir: "Büyük

⁸⁸ Baohui Zhang, "Chinese Foreign Policy in Transition: Trends and Implications," **Journal of Current Chinese Affairs**, C. 39, No: 2, 2010, s. 40.

⁸⁹ Bkz.: Reuters, "China gains clout in World Bank vote shift," Nisan 25, 2010. <http://www.reuters.com/article/us-worldbank-idUSTRE63O1RQ20100425>

Güçler yasaları uygulamaya koyarlar, ama kendilerini muaf tutarlar".⁹⁰ Çin, liberal düzeni alaşağı edecek gibi görünmese de, içerisindeki kendine düşecek paydan yararlanmak istiyor. Bu nedenle, diğer büyük güçler ve egemen güç ile konuşmalar ve görüşmeler yoluyla bu kurumların yeniden biçimlendirilmesini talep etmektedir; ve 3) Çin'in yükselişi gerçekleşirken, Amerikan gücünde düşüş başlamıştır. Joseph Nye, bunun nispi bir düşüş olduğunu iddia etse de (Amerika Birleşik Devletleri çöküşte değildir, ortaya başka büyük güçler çıkmaktadır),⁹¹ yükselen Çin'in sisteme meydan okur hale gelmesinden önce bu devri denetim altında tutmak ve aynı zamanda kendi kaçınılmaz düşüşünü de engellemek amacıyla Birleşik Devletler, Çin ile küresel egemenlik açısından ortaklığını geliştirme konusunda kendisini baskı altında hissetmektedir.

Sonuç olarak, Çin'in yükselişi, Amerikan dünya düzeninde oldukça önemli bir değişimdir. Her yükselen ve egemen güçlerin, rollerini yerine getirmede bazı sınırlamaları mevcuttur. Çin küresel ekonomik gücü kendi lehine değiştirme isteyebilir, ancak, Birleşik Devletler ile arasında gerek diplomatik gerekse askeri açıdan ciddi ölçüde farklar bulunmaktadır. ABD hala gezegendeki en güçlü askeri ve diplomatik ülke olmasına rağmen, kendi ekonomik gücü ile Çin'in ekonomik gücü arasındaki uçurum giderek daralmaktadır. Bunun ötesinde, her ikisi de, nükleer silahlar, karşılıklı-bağımlılık ve terörizm tehlikelerinin bulunduğu bir dönemde, aralarındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin değerini anlıyorlar. Bu nedenle, ortak kazançlar elde etmek amacıyla işbirliği yapıyorlar, zira, ortak çıkarlarını tehdit eden uyuşmazlıklar, tehlikeler ve ayrıca, çevresel zorlukların (örneğin, çevresel tehditler) etkin bir biçimde halledilmesi gerekmektedir. Çin, Kuzey Kore ile ilgili nükleer sorununu çözmek için işbirliği yapıyor, İran' meselesinde de aynısını yaptı, yıllık olarak düzenlenen Çin-ABD Strateji ve Ekonomi Diyalogu, hem askeri hem de ekonomik konulardaki karşılıklı ilişkilerini müzakere etmek üzere tasarlanmıştır. Birleşik Devletler, çevre, ekonomi ve güvenlik konularıyla ilgili küresel meselelerin G8 yerine, daha geniş kapsamlı bir G20 Zirvesinde tartışılmasını kabul etti, Çin,

---

⁹⁰ Clark Ian'dan alıntılanan, "China and the United States: a succession of hegemonies?," **International Affairs**, C. 87, No: 1, Ocak 2011, s. 16.

⁹¹ Joseph S. Nye Jr., **Is The American Century Over?**, Cambridge, Polity, 2015, s. 22.

DTÖ, Dünya Bankası ve IMF'de uygun miktarda bir paya sahip olmak istedi, ve bu, ABD tarafından memnuniyetle karşılandı. Benim iddiama göre, yükselen bir güç olarak Çin, sonuçta, küresel nüfuzunu artırmaya ve güç dağılımındaki kendi gerçek konumunu görmeye devam edecektir, bununla beraber, kendi başına yeni bir dünya düzeni kurmaya kalkışacak kadar ileri gitmeyecektir. Çin, hazıra konuyor ve Amerika güdümündeki sistemin hazırlayıp sunduğu fırsatlardan yararlanıyor. Ne var ki, yeni bir egemen küresel düzen kurulduğu zaman, şunların yerine getirilmesi gerekir: küresel bir polis olarak hareket etmek, yeni ortaya çıkan küresel tehditlere karşı koymak, dünya çapında kurumlar kurmak, en çalkantılı alanlarda askeri açıdan müdahaleye hazır durumda olmak, mantıklı bir siyasi ve ekonomik sisteme (yumuşak güç) ve gezegendeki söz dinlemeyen ve haydut devletlere karşı inandırıcı bir caydırıcılıkta korkunç bir askeri güce sahip olmak. Çin, bu imkanlardan yoksun olduğu için mantıken mevcut düzenin korunmasına yardımcı olacaktır, bununla beraber, doğaldır ki, görüşmeler ve uygulamalar yoluyla Amerikanın onun yeni konumunu tanıması ve düzenlenecek yeni bir mimari çerçevede birlikte çalışması için çaba sarf edecektir.

Bütün bu kanıtlar, neoliberal kurumsalcılığa ait bileşenlerin uluslararası sistemi ve özellikle de Çin'in yükselişini yorumlamak için yeterli etkinliğe sahip olduğunu doğruluyor. Teori, uluslararası sistem içinde değişmeyen türde işbirlikçi ilişkiler öngörebilmek için determinist bir yaklaşıma sahip olmasa da, mevcut araçlara ve gerçeklere dayalı olarak iyimser türde uluslararası ilişkiler öngörür.

Bu araştırmanın kuramsal çerçevesi olarak neoliberal kurumsalcılık ele alınmıştır, ancak, seçilmiş olması, söz konusu teorinin bazı önemli zayıflıklarının göz ardı edileceği anlamına gelmeyecektir. Öncelikle, görünüşe göre, neoliberal kurumsalcılık, uluslararası siyasette iktidar dinamiklerini ciddiye almakta yetersiz kalıyor. Devletlerin davranışlarını savaştan, barışa ve istikrara dönüştürmekle ilgili kurum rollerine odaklanması, kendisini, gücün rolünü ve devletler için taşıdığı önemi hesaba katma konusunda, biraz, ilgisiz hale getiriyor. Kurumsalcılar, misilleme (mütekabiliyet) esasına dayalı olarak faaliyet gösteren uluslararası kurumların, kalıcı

barışın⁹² önemli unsurları olmasını umut ediyorlar, fakat yeni binyılın başından beri güç, savaş ve çatışmayla ilgili sorunların değişen boyutu bu iddiadan şüphe etmek için ciddi bir nedendir. Örneğin, 11 Eylül sonrası George Bush döneminde Amerika, ulusal çıkarlarının söz konusu olduğu durumlarda büyük güçlerin, kurumsal taahhütlerini görmezden gelebileceğini ve tek taraflı hareket edebileceğini göstermiştir. Bu gibi durumlarda, kurumlar yoluyla işbirliğini sağlamak daha zor olacaktır.⁹³ İkincisi, karşılıklı ekonomik bağımlılık mantığının gerçekçi politikanın çok gerisinde kaldığı iddia edilebilir. Karşılıklı ekonomik bağımlılık, tek başına, büyük güçler arasında kalıcı barışı garanti altına alabiliyorsa, o zaman, Çin askeri harcamalarını niçin her yıl büyük ölçüde artırmalıdır (2015 yılında SIPRI'ye göre 214 milyar \$ 'a ulaşmıştır)? Bu istatistiksel verilerin arkasındaki gerçek, güvenlik konusundaki ciddi kaygılar olmalıdır, yoksa, akıllı bir oyuncu olarak büyük güçler, ulusal kaynaklarını tanımlanamayan hedefler için harcamazlar. Dünya askeri gücündeki nispi kazancını artırmaya çalışmakta olan bir Çin'in uzun vadeli hedefleri hakkında şüphe duyanlara, teorinin, ikna edici bir yanıtı bulunmuyor. Hiç kuşku yok ki, Çin liberal düzen içinde yükselmiş olup onun avantajlarından hala faydalanmaktadır, ancak, bu durum, hüküm sürmekte olan düzenin Çin'i Washington yörüngesine çekeceği anlamına gelmez.

---

⁹² Keohane, Martin, a. g. e., s. 50.

⁹³ Mohammed Nuruzzaman, "Liberal Institutionalism and Cooperation in the Post-9/11 World," **SAGE Journals**, C. 45, No: 3, 2008, s. 207.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN UYGULAMADAKİ NEOLİBERAL KURUMSALCI DIŞ POLİTİKASI

A. Değişimin Durumu

Deng Xiaoping'in 1978 yılındaki 'reform ve açılım' politikası mevcut Çin'in uluslararası ilişkilerinin temel taşıdır. Deng bu politikayı, Çin'i küresel ekonomiye dahil etmekle ilgili temel amaç olarak başlattı. O zamandan bu yana 'reform ve açılım' politikası, Çin'in uluslararası sistemde arz-ı endam etmesinin ana itici gücü oldu. Dahası, bu politika çerçevesinde Deng, uzun vadedeki küresel rolü hakkında şüphe uyandıracak her türlü önlemden sakınırken, Amerikan liderliğindeki uluslararası ekonomik sistemden yarar sağlayacak fırsatlar arıyordu. Bu pragmatik dış politika benimsendi, çünkü, Çin'in liderleri, bir taraftan, Çin'in modern endüstriye ve kırılğan ekonomisini geliştirmeye ihtiyaç duyduğunu, ve diğer taraftan, ABD, Avrupa, Japonya ve diğer komşu ülkelere açılmasının, Çin'in gelişimi ve ayağa kalkabilmesi için hayati önem taşıyan, çatışmaların ve gerginliklerin tırmandırılmasını azaltılmasını sağlayabileceğini gayet iyi biliyordu. Başka bir deyişle, "reform ve açılım" politikası Çin hükümeti tarafından atılmış Çin ile liberal dünya arasında güven yaratmaya yönelik önemli bir adım olmuştur. Cumhurbaşkanı Deng, önümüzdeki onlu yıllarda Çin'in pragmatik dış politikasının özünü, "yeteneklerini gizlemek, zamanını kollamak ve somut başarılar peşinde koşmak"¹ olarak özetledi. O günden bu yana Çin'in uygulamadaki dış politikasının yanı sıra ekonomik kalkınma stratejisi 'reform ve açılım' rehberliğinde hareket etti. Küresel ekonomi içerisinde yer alma, ülkenin ekonomisini, çok geri kalmış ve fakir bir konumdan, piyasa güçlerinin büyük roller üstlenmeye başladığı bir konuma dönüştürmüş, ilk kez, ülke yabancı yatırım alabilmiş ve Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'nın yanı sıra uluslararası ticarete de önemli bir oyuncu haline

¹ Kitano Mitsuru, "China's Foreign Strategy," *Asia-Pacific Review*, C. 18, No: 2, Aralık 2011, s. 37.

gelmiştir. 2003 yılında Çin, Birleşik Devletleri geçerek, dünyadaki en büyük doğrudan yabancı yatırımın alıcısı oldu. Tam şu anda çokuluslu yabancı şirketler, tüm Çin ihracatının yüzde 60'ını elinde tutuyor ve yüksek teknoloji ürünü ihracatını yüzde 85'lik bir payla hükmediyor. Çin, bu muazzam ölçekli dolaysız dış yatırım sürecinde bir nevi "dünyanın atölyesi" haline gelmiştir.² 2010 yılında, Çin ekonomisi, toplam büyüklük olarak, Japonya'ninkini (dolar olarak ölçülür) geçti - ancak Japonya'nın kişi başına düşen miktar³ bakımından yalnızca altıda biri ve 2011 yılında dünyanın en büyük enerji tüketicisi; dünyanın en büyük ticari mal ihracatçısı ve ikinci ticari mal ithalatçısı, hizmet sektöründe üçüncü büyük, ve Birleşik Devletlerden sonra ikinci büyük ticaret ülkesi pozisyonları ile birlikte; 5.87 trilyon \$ GSMH ile dünyanın ikinci büyük ekonomisi ünvanına sahip; en büyük döviz rezervine (3.2 trilyon \$) sahip; dünyada en fazla sayıda milyonere (1,020,000) ve milyardere (115) sahip; ve yıllık en yüksek ortalama büyüme oranına (sabit fiyatlarla yüzde 10,2) sahiptir.⁴ Günümüzde, Çin'in küresel ekonomideki varlığı, tarihte eşibenzeri görülmemiş olarak addedilir.

Deng Xiaoping'in "..... Şimdi, gelişmiş ülkelerden öğrenmemizin zamanı geldi. Dış dünyayla tanışmaları ve ilişki kurmaları için yurtdışına pek çok insan gönderdik. Çin, kapılarını kapatarak, alışılmış yolları takip ederek ve haline şükrederek gelişemez."⁵ demesinden bu yana ülkenin ana gelişim ve açılım stratejisi en gelişmiş ülkelerle ticaret yapıyor olmasına rağmen, Çin'in dünyanın her yerindeki ekonomik varlığının ancak farkına varılmaktadır. Başlıca ticaret ortaklarının ABD, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Almanya, Avustralya, Malezya, Brezilya ve Hindistan olmasının yanı sıra, Çin, gelişmekte olan ülkelere yatırım yaparak onlara daha bağımlı hale gelerek, ekonomisini, küresel ekonominin savunmasızlığından korumaya çalışmıştır. Diğer oluşmakta olan pazarlara ve gelişmekte olan ülkelere yapılan ihracat hızla artıyor

---

² Martin Jacques, **When China Rules The World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World**, 2nd ed, London, Penguin Books, 2012, s. 182.

³ Joseph S. Nye Jr., **Is The American Century Over?**, Cambridge, Polity, 2015. s. 29.

⁴ David Shambaugh, **China Goes Global: The Partial Power**, New York, Oxford University Press, 2013, s. 156-157.

⁵ Erwin Blaauw, "The driving forces behind China's foreign policy - has China become more assertive?," Rabobank, Ekim 23, 2013.

<https://economics.rabobank.com/publications/2013/october/the-driving-forces-behind-chinas-foreign-policy-has-china-become-more-assertive/>

olsa da, Çin öncelikle gelişmiş ülkelere ihracat yapmaya devam ediyor. Bu arada Çin, kendi ekonomisi için hammadde girdilerinin ithalatı için gelişmekte olan dünyaya giderek daha fazla bağımlı hale geldi.⁶

Ticaretini istikrara kavuşturmak amacıyla Çin, dünya genelinde, bölgesel kuruluşların yanı sıra ülkelerle de serbest ticaret anlaşmaları yapmaktadır. 129 ülke ile ikili yatırım anlaşmaları imzaladı ve 96 ülke ile çifte-vergilendirmeden-kaçınma anlaşmaları imzaladı. Avrupa Birliği'ne ilave olarak şimdi Çin, ASEAN, Körfez İşbirliği Konseyi ve Japonya ve Güney Kore ile üçlü bir ekonomik anlaşma gibi diğer bazı önemli bölgesel örgütlerle çarpıcı ticari ilişkilere sahiptir.⁷

Bu ticaret yapan süper devlet'in bahsedilen güzel ekonomik başarıları, tesadüfen ortaya çıkmadı. Bu başarılar, liberal küresel ekonomiye katılım için hazırlık yapan ve Mao'nun zayıf politik kararlarını geride bırakan Çinli liderler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Dahası, bu ekonomik başarılar Deng'in pragmatik dış politikasının sağladığı sonuçlardı. Deng, anlaşılır şekilde, kendi ülkesi için küresel siyasette liderlik pozisyonunu talep etmeyi reddetti, çünkü Çin büyük ekonomik sorunlar yaşıyordu ve zengin ve güçlü Amerika, Avrupa ve Japonya ile küresel sahnede rekabet etmek için fazladan hiçbir şey bulunmamaktaydı.

Dünyanın önde gelen iki ekonomik gücünden biri olma yolunda Çin'in dış politikası genişlemiş ve dünyanın farklı yerlerinde daha etkin ve görünür hale gelmiştir. Son zamanlarda, Çin'in diplomatik faaliyetlerindeki geniş çapta bir delil bu iddiayı destekliyor. Ülke, giderek artan oranda dünyanın sıcak noktalarına giriyor ve diplomatik ve uluslararası meselelerde daha iddialı bir imaj sergilemek için gayret gösteriyor. Örnek olarak Çin, Kuzey Kore'nin nükleer meselesi ile ilgili Altılı Görüşmelerin kilit bir üyesi olarak görülmüş ve İran'ın nükleer sorununun çözümünde de büyük rol oynamıştır.⁸ Çin, 21. yüzyılın başından bu yana dikkatleri üzerinde toplayan ekonomik varlığıyla birlikte, birleşmiş Milletler'in Afrika'da barışın korunması ile ilgili görevlere daha çok dahil oldu. Ülkedeki tahripkar bir iç

---

⁶A. e.

⁷ Shambaugh, a. g. e., s. 159.

⁸ Baohui Zhang, "Chinese Foreign Policy in Transition: Trends and Implications," **Journal of Current Chinese Affairs**, C. 39, No: 2, 2010, s. 40.

savaş sonrasında, BM barış özel görevinin bir parçası olarak 2015 yılında Güney Sudan'a yüzlerce askeri birlik konuşlandırdı. Uluslararası barış gücü operasyonları için yurtdışından o zamana kadar ilk olarak gönderilen Çinli güçlerdi.⁹ Yine aylar önce 10 Mart 2017 tarihinde Çin, Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarına katılmak için 140 barışı koruyacak polis memurunu Liberya'ya yerleştirdi.¹⁰ Çin'in, BM operasyonlarını bu şekilde destekleyerek, başka birçok amaç da güttüğü ileri sürülebilir. Öncelikle, Çin'in kıta üzerinde jeo-ekonomik çıkarları bulunmaktadır. 2001 yılında başlatılan "Devam Eden Küresel Stratejisine" dayanarak Çin, ekonomik büyümesi için ülkenin giderek ihtiyaç duyduğu hammaddelerin tedarikini güvence altına almak için emtia üreten ülkelerle daha yakın bir ilişki kurmayı amaçladı.¹¹ İkinci olarak, Çin'in liderleri, ülkenin modernizasyon süreci boyunca, önemli bir faktörün uluslararası barışçıl bir ortam olduğunun farkındadırlar. Hobbes'çu düzen, Çin'in küresel ticaretini tehlikeye atabilir; ticari mal ve hammadde temin etme olanaklarını zayıflatmaktadır. Deng Xiaoping "Çin'in modernleşmesinin iki ön şarta ihtiyacı var: uluslararası barış ve iç siyasette istikrar"¹² gerektiğini açıkladığından bu yana, ülkenin resmi politikası Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerle derin dostluklar oluşturdu. Komünist bloğun dağılmasından bu yana Çin'in diplomatik çabaları ve ekonomik yardımları bunu kanıtladı, Afganistan, Suriye, Irak ve Afrika gibi çatışmalarda barış ve istikrardan yana olduğunu gösterdi.

Komşularına ve ABD'ye, birinci önceliğinin ekonomik kalkınma ve uluslararası istikrar olduğu konusunda güvence vermek için ülke, son zamanlarda, "Tek Kuşak Tek Yol Girişimi", Asya Altyapı Yatırım Bankası, Yeni Kalkınma Bankası ve İpek Yolu Fonu gibi bazı yüksek profilli projeler tasarladı. Kamu diplomasisinin bir parçası olarak, 14 Mayıs ve 15 Mayıs 2017 tarihlerinde "Uluslararası İşbirliği için Kuşak ve Yol Forumu" zirvesinden günler önce Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından "girişim her şeyin önünde ve en önemlisidir - bir ekonomik işbirliği forumudur ... ve

---

⁹ Bkz.: BBC News, "What China hopes to achieve with first peacekeeping mission," Aralık 2, 2015. <http://www.bbc.com/news/world-africa-34976580>.

¹⁰ Bkz.: Xinhua News Agency: "Chinese peacekeepers depart for Liberia," Mart 10, 2017. http://news.xinhuanet.com/english/2017-03/10/c_136119306.htm

¹¹ Jacques, a. g. e., s. 411.

¹² Yonganian Zheng'den alıntılanan, **Will China Become Democratic?: Elite, Class and Regime Transition**, Singapore, Eastern Universities Press, 2004, s. 33.

biz bunu politik hale getirmek istemiyoruz."¹³ açıklaması yapıldı. Çin liderliğindeki büyük altyapı projelerine ve bölgesel ve küresel seviyelerdeki artan kamu diplomasisine kısaca bir göz attığımızda Pekin, yükselen coğrafi ekonomisinin yeni büyük bir oyun olmayıp barışçı kalkınma politikasının bir özelliği olarak görülmesi gerektiği, Çin'in uluslararası barışçıl ortamın destekçisi olduğu, karşılıklı ekonomik bağımlılık ve küreselleşme koşulları altında Çin'in kazan-kazan diplomasisini benimsediği, 21. yüzyılda büyük güçlerin ilişkilerinde gözlemlenen bazı köklü değişiklikler yüzünden, Çin'in gerçekçi politikaya dayalı geleneksel dış politikayı izlemediği konularında dünyayı ikna etmek için uğraşmaktadır.

B. Amerika Birleşik Devletleri ile İşbirlikçi bir İlişkiye Yönelme

1949 yılından itibaren Mao Zedong Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etti, tecritçiliği benimseyen Çin, iki süper güç olan hem Sovyetler Birliği ve hem de Birleşik Devletler ile cepheleşme halindeydi. 1960'ların son yıllarında, Mao'nun rejimi, Kültür Devrimi'nde aldığı sağlıksız kararların ve diğer taraftan Sovyetler Birliği'nden yapılan tehdidin tahripkar etkileri dolayısıyla ağır baskılar altına girdi. Dolayısıyla Mao, Amerika Birleşik Devletleri ile bir açılım yapmanın, Tayvan yerine Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımaları konusunda diğer ülkelere, bir gerekçe sunarak Çin'in tecrit edilmiş durumunu sona erdireceğini hesapladı.¹⁴ Öte yandan rakibini (Sovyet) vurmak hiç bir şansı geri tepmek istemeyen Amerika Birleşik Devletleri, Çin'i Sovyet'in büyük kardeşliğini reddetmeye ve kendisinin tecrit halini sona erdirmeye teşvik etti. Nixon'ın kararının arkasındaki bir diğer sebep de Vietnam'daki Amerikan kabusunu sona erdirmektir. Sonuç olarak, karşılıklı bir kucaklaşma safhası yaşandı ve 1972 yılındaki bu Mao-Nixon yakınlaşması, 1979 yılında tam diplomatik ilişkilerin kurulmasına yönelik ilk adım oldu.¹⁵

---

¹³ Matt Ferchen, "How China Is Using Its Economic Goals to Assert Its Global Influence," The National Interests, Mayıs 9, 2017. <http://nationalinterest.org/feature/how-china-using-its-economic-goals-assert-its-global-20577?page=show>

¹⁴ Henry A. Kissinger, **World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History**, London, Penguin Group, 2014, s. 224.

¹⁵ Geoffrey Warner, "Nixon, Kissinger and the Rapprochement with China, 1969-1972," **International Affairs**, C. 83, No: 4, Temmuz 2007, s. 763.

Bununla birlikte, o tarihten bu yana, yaklaşık olarak kırk yıl boyunca Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkinin niteliği istikrar ve süreklilik olarak tanımlandı. Her iki taraf da ilişkilerini pekiştirmek ve birbirlerinin potansiyellerini kendi çıkarları için kullanmak amacıyla hatırı sayılır gayret gösterdiler. Nixon'dan Trump'a kadar olan ABD başkanları, Çin'e, karlı Amerikan iç pazarına ve Amerikan liderliğindeki uluslararası kuruluşlara kademeli erişim izni vererek, bu ilişkiyi mantıklı bir şekilde sürdürdüler, ve bunun karşılığında, dış ilişkilerini ve davranışlarını Amerikan tutumlarına uyarlayan Çin, Sovyetler Birliği'ne karşı Çin-ABD eksenini oluşturmak için Çin'in uzun vadedeki küresel rolü ve hazır olma durumu ile ilgili şüpheye neden olabilecek herhangi bir kısıktıcı hareketi engellemekti.¹⁶ Sınırlamalarını ve sadece süper hızlı niceliksel ilerlemesini anlayan Çin'in dış politikası, yakın zamana kadar, çok ihtiyatlı ve çatışmacı olmayan duruş sergileme ve müdahaleden-kaçınma ilkesine dayanıyordu. Çin, üstü kapalı olarak, ABD'yi en üstün güç olarak gördü ve hatta ABD, Çin'in dış politikasını değerlendirmesinde kilit faktör oluşturuyordu. Aslında Çin, yıllarca, "ABD'nin Çin'in uluslararası davranışını nasıl yorumlayacağı konusunda takıntılıydı. Onun ABD politikası, Çin'in uzun vadede Birleşik Devletlerin üstünlüğüne meydan okuyabileceği ile ilgili Birleşik Devletlerin korkusunu önlemek için tasarlandı.¹⁷ Sonuç olarak Çin, Yeni Milenyumun ilk yıllarında kendine güvenen bir büyük güç haline gelinceye kadar, ABD'yle tam bir ortaklık yürütüyordu.

Bununla birlikte, küresel nüfuzundaki gelişme kaydettiği, askeri gücünün arttığı ve son zamanlarda ikinci en büyük dünya ekonomisi konumuna yükseldiği için Pekin'in, Birleşik Devletler ile olan ilişkisinde daha iddialı olduğu ileri sürülebilir. Realistler ve güç geçiş teorisyenleri, Çin'in son günlerde uluslararası arenada yaptıkları ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerine karşı takındığı saldırgan tutumu üzerine ortaya çıkan bir gücün etkileri hakkındaki kötümser argümanlarını desteklemektedirler. Örneğin, 2007 yılı Ocak ayında Çin, ilk kez Çin'in ABD'ye karşı yeni yaklaşımının bir işareti olarak yorumlanabilecek olan kendi karşı-uydusunu test etti. Amaç, davranışlarının ABD'yi kısıktacağı ya da ABD'nin misillemesine neden

---

¹⁶ Jacques, a. g. e., s. 459.

¹⁷ Baohui, a. g. e., s. 42.

olacağı konusunda artık Çin'in takıntılı olmadığı yönünde dünyanın geri kalanına bir sinyal göndermekti. Aynı ay içinde ve 1997'den bu yana ilk kez, Çin, ABD tarafından desteklenen, Birleşmiş Milletler'in Burma'yı insan hakları ihlallerine karşı yaptırım kararını veto etti.¹⁸ Amerikanın itibarını zedeleyen 2008 yılı mali krizinden bu yana ve cumhurbaşkanı Xi Jinping'in 2012 yılında iktidarı resmen devralmasının ardından, Çin'in komşularına ve özellikle de Amerika Birleşik Devletlerine karşı daha saldırgan bir tavır takındığına inanılıyor.¹⁹ Obama'nın Tayvan'a silah satma kararına ve 2010 yılında Dalai Lama ile yaptığı görüşmesine karşı Çin'in verdiği tepki çok sert oldu. Çin, Tayvan ile silah anlaşması faaliyetlerine karışan Amerikan şirketlerine yaptırım uygulamakla tehdit etti. "ABD'nin politika tercihlerini" daha ciddi olarak, "yeniden şekillendirmek"²⁰ amacıyla Çin, konumunu, önceleri ABD yaptırımlarının hedefi olan bir ülke olmaktan, ABD'ye karşı yaptırımlar uygulayan bir ülke haline dönüştüreceğini belirtti, bununla birlikte, Doğu Asya'daki stratejik önemi haiz arka bahçesini güvence altına almak için, Amerikanın denizlerdeki varlığına ve bölgedeki askeri faaliyetlerine karşı duyarlı hale geldi. Böylece Çin, ABD deniz kuvvetlerinin operasyonlarını kendi sınırlarından dışarı çıkarmak için mücadele vermektedir. Haziran 2010'da olduğu gibi, Çin, ABD-Güney Kore'nin Sarı Deniz'deki ortaklaşa askeri tatbikatı ve USS George Washington uçak gemisinin harekatta yer almasını daha sert bir dille protesto etti.²¹ Bunun iddialı, dayatmacı bir dış politika olduğu düşünülüyor, zira ABD, herhangi bir rahatsızlık duymaksızın ve Çin tarafından resmi bir tepki olmaksızın bölgede askeri tatbikatlar gerçekleştirmekteydi.

Daha iki ay önce "25 Haziran 2017 tarihinde ilk Çinli uçak gemisi olan Liaoning, özel bir eğitim görevi için Shandong Eyaleti'nin en büyük şehri ve Sarı Deniz'deki önemli bir deniz üssü olan Qingdao'ya hareket etti." 1978 yılından bu yana Çin'in en önemli deniz manevrası olarak nitelendirilebilecek bu özel görev, Amerika Birleşik

---

¹⁸ A. e., s. 42.

¹⁹ Xiangfeng Yang, "The Anachronism of a China Socialized: Why Engagement Is Not All It's Cracked Up to Be," **The Chinese Journal of International Politics**, C. 10, No: 1, Mart 2017, s. 71

²⁰ Suisheng Zhao, "China's New Foreign Policy "Assertiveness": Motivations and Implication," ISPI Analysis, Mayıs 2011.

<http://www.ispionline.it/it/publicazione/chinas-new-foreign-policy-assertiveness-motivations-and-implications-0>

²¹ A. e.

Devletleri'nin yedinci filosunun bulunduğu bir bölge üzerinde bir baskı oluşturmaktadır.²² Amerikan uçak gemileriyle karşılaştırıldığında, çok etkileyici, iyi eğitilmiş ve tam donanımlı bir uçak gemisi grubu olarak görünmüyor ise de, hakkını teslim etmek gerekirse, komşu ülkelerin ve özellikle de Birleşik Devletlerin dikkatini çok çekebildi; bunun nedeni, uçak gemisi grubunun Güney Çin Denizi'ndeki yolculuğunda takip ettiği güzergahtır. Bu özel görevden yedi yıl önce Pekin, genişleyen deniz gücü olarak yorumlanabilecek bir takım sinyaller gönderdi. 2010 yılı Nisan ayında, Doğu Deniz Filosu'nun yardımcı komutanlığını üstlenen Çinli Amiral Zhang Huachen, ülkenin deniz gücü stratejisinin değiştiğini bildirdi ve:

“Kıyı savunmasından açık deniz savunmasına geçiyoruz. . . Ülkenin ekonomik çıkarlarının genişlemesi dolayısıyla donanma, ülkenin ulaşım yollarını ve başlıca deniz hatlarının güvenliğini daha iyi korumak istiyor.”²³ dedi.

Çin'in bu uluslararası dayatmacı davranışlarını nazar-ı dikkate alırsak, Çin'in, ABD'ye yönelik düşük profilli dış politikasını gerçekten terk edip-terk etmediği sorulabilir. Ve dünyanın önde gelen iki ekonomik ve askeri gücü egemenlik ile ilgili kontroller yüzünden savaşa girecekler mi?

Bazı bilim adamları, bir ülke ekonomik güç haline geldiğinde, yeni ekonomik kaynaklarını askeri güce dönüştürme eğiliminde olmasının ve hatta, diğer ülkelere karşı güç kullanabilmesinin doğal bir süreç olduğuna inanıyorlar. Örneğin, uluslararası ilişkiler tarihçisi Alan JP Taylor *Avrupa'daki Egemenlik İçin Mücadele: 1848-1918*, isimli meşhur kitabında, "Büyük bir gücün testi savaş için gücün testi" olduğu sonucunu çıkarır.²⁴ Böylece, kötümserler için, Çin'in dış politikası, Çin dünya meselelerinde liderlik etmemeli ve "duygularına kapılmadan izlemeli, sakın bir şekilde hareket etmeli, yeteneklerini gizlemeli, zamanını beklemeli ve somut başarılar aramalı"²⁵ diyen Deng'in prensibinden uzaklaştı, ve hatta, 2003 yılından bu yana sürdürmekte olduğu komşu ülkelerle ve özellikle Birleşik Devletler ile işbirliği

²² Thomas J. Shattuck, "China's Liaoning Power Play," Majalla, July 13, 2017. <http://eng.majalla.com/2017/07/article55254046/chinas-liaoning-power-play>

²³ Elizabeth C. Economy'dan alıntılanan, "The Game Changer: Coping With China's Foreign Policy Revolution," Foreign Affairs, C. 89, No: 6, Kasım 2010, s. 149.

²⁴ A. J. P. Taylor, **The Struggle for Mastery in Europe: 1848-1918**, Oxford, Clarendon Press, 1954, s. xxiv.

²⁵ Blaauw'dan alıntılanan, a. g. e., s. 7.

içindeki bir Çin imajını temsil eden ‘barışçıl yükseliş’ sloganına bile sırt çevirdi. Yukarıda belirtildiği üzere, saldırgan realistler ve bazı güç geçiş teorisyenleri önümüzdeki on yıllarda çatışmacı bir Çin beklemektedir. Çatışmacı bir Çin, kurulmuş bir güç olarak, başlangıçta Amerika Birleşik Devletlerinin küresel çıkarlarını tehdit edecektir. Çin’in barışçıl bir yükseliş sergileyeceği konusunda en önemli kuşkuculardan birisi olan John Mearsheimer, Çin’in büyümesine işaret ederek, Çin’in ekonomik gücünü askeri güç haline çevireceğini ve - her yükselen gücün nihai hedefi olan - kendi egemenlik düzenini kurmak amacıyla egemen güce yönelik saldırgan bir tavır alacağını iddia etmektedir. Öte yandan, egemen durumda olan ABD, en iyi çıkarlarını güvenli bir biçimde muhafaza ettiği için statükoyu savunacaktır. Sonuç olarak yükselen Çin ve egemen ABD küresel savaşa girecektir. Mearsheimer şöyle devam ediyor:

“Giderek güçlenen bir Çin, neredeyse Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa Büyük Güçlerini Batı Yarıküre'den çıkardığı şekilde, muhtemelen o da, Amerika Birleşik Devletlerini Asya'dan çıkarmaya çalışacaktır. Çin'in kendine uyarladığı bir Monroe Doktrini ile ortaya çıkmasını beklemeliyiz.”²⁶

Çinli realistler - özellikle de saldırgan realistler - aynı sonuca ulaşmışlardır. Dahası, ABD ile çıkabilecek muhtemel bir savaş halinde Çin'in hayatta kalmasını sağlamak için, hükümetten askeri güçlerini arttırmaya çağırıyorlar.

“Bundan dolayı, dünya birçok kurt ve kaplanın bir arada olduğu bir yerdir. Ancak, iyi silahlanmış ve güce sahip iseniz, o zaman bir medeniyete sahip olmanız mümkün olabilir. Sonuçta, kurtlar ve koyunlar birlikte dans edemezler.”²⁷

Bu realistler, Çin'in dış çevresi ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri hakkında karamsarlıklarını dile getiriyorlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'in arka bahçesinde ağır askeri varlığı göz önüne alındığında, Çin'in bu potansiyel düşmanı bölgeden atacağına ve zorlaması gerektiğine inanıyorlar.

---

²⁶ John J. Mearsheimer, “China's Unpeaceful Rise,” **Current History**, C. 105, No: 690, Nisan 2006, s. 160, John J. Mearsheimer, “The Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Asia,” **The Chinese Journal of International Politics**, C. 3, No: 4, Kış 2010, s. 160-162, John J. Mearsheimer, Stephen M. Walt: “The Case for Offshore Balancing,” **Foreign Affairs**, C. 95. No: 4, Temmuz-Ağustos 2016, s. 70.

²⁷ Shambaugh, a. g. e., s. 32.

Çin'in Sarı Deniz'de sergilediği son saldırgan davranışları ve komşu uluslararası sulardaki Amerika Birleşik Devletleri askeri operasyonlarına verdiği sert tepkiler, bu kötümser görüşleri desteklemektedir. Çin'in uzun vadeli hedefi kendisini büyük bir dünya gücüne dönüştürmek olması dolayısıyla, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı daha fazla saldırganlık beklemektedirler.

Bununla birlikte, neoliberal kurumsalcı yaklaşım açısından baktığımızda, Çin'in ve Birleşik Devletlerin birbirlerine sıkı sıkıya sarılmaları ve dış politikalarının bir dayanak noktası olarak karşılıklı işbirliği yapmaları gerektiğine inanıyorum. Aslında, şu gerçeği reddetmiyorum: 2008'de yaşanan küresel ekonomik gerilemeden ve özellikle 2012 yılında Xi Pining'in Çin'in cumhurbaşkanı olmasından bu yana, Çin, Birleşik Devletler'e karşı davranışlarında dayatmacı bir tutum sergilemiştir ve bunun sebebi, güçlü ve nüfuz sahibi Çin, büyük bir ortak ve uluslararası ilişkilerde kilit bir oyuncu olarak kabul edilmek için ülkenin yeteneklerini ve nüfuzunu kullanmaya hazır olduğunu göstermek istiyor; ancak bu dayatmacılık sınırlı bir ölçekte tutulmaktadır ve ilişkilerini bozacak ve onları küresel bir savaşa sürükleyecek kadar ileri gitmeyecektir. Çin bu şekilde hareket ediyor çünkü Amerika'dan kendisine saygı duymasını bekliyor ve Deng'in "hiç kimsenin, Çin'i, çıkarlarını zedeleyen acı meyveleri yemesini beklememesi"²⁸ gerekçesine dayanarak Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'in yeni statüsünü güçlü bir ulus olarak tanımamasını istiyor. Aslında, Çin, en azından Doğu ve Güneydoğu Asya'da potansiyel olarak istikrarı bozma gücüne sahiptir ve Birleşik Devletlerin varlığını engelleyebilir, ancak, görünüşe bakılırsa, Çin liderleri, aşık bir şekilde kendi öz çıkarları ve kendi uzun vadeli yararları için bölgedeki istikrarı bozmak amacıyla değillerdir. Ekonomik nedenlere ilave olarak, Çin'in Birleşik Devletleri kışkırtmasını engelleyecek bir başka faktör daha vardır: Siyasi ve askeri kapasiteler. Çin'in küresel etkisi çoğunlukla ticaret ve yatırım yoluyla ekonomik güç alanında olmuştur. Devletin ekonomik büyüklük açısından Amerika Birleşik Devletleri ile arasındaki farkı kapatıyor. Fakat siyasi ve askeri güç bakımlarından Çin, emsal rakibinden oldukça uzak olduğu gözüküyor. Birleşik Devletler rakipsiz askeri güç olarak kalmaya devam ediyor. Sadece askeri teknoloji ve kaynaklar bakımından üstünlüğe sahip değil; bunu yanı sıra, askeri ve

---

²⁸ Zhao'dan alıntılanan, a. g. e.

siyasi açıdan diğer ülkelere göre iki büyük avantaja sahiptir: Birincisi, neredeyse dünyanın hemen hemen her askeri güç konuşlandırmakta özgür hissedilen yegane süper güçtür. İkincisi, Batı Avrupa'dan Doğu Asya ve Pasifik'e kadar, Orta Doğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan bölgesel güvenlik ittifakı düzenlemeleri, ona, benzersiz ayrıcalıklar sağlıyor. Çin gelecek on yıllar boyunca ticaret ve yatırım alanında aradaki farkı kapatabilir; ancak ticaret ve yatırım hacminin her zaman egemenliğe eşdeğer olmadığı akıldan çıkarılmamalıdır. Eğer Çin askeri harcamalarını arttırırsa, Birleşik Devletler tarafından buna karşılık verilir. Bu gerçeği göz önüne alırsak, Alastair Iain Johnston Çin'in statüsünü "statüko" olarak kabul eder ve şunları iddia eder: "...Çin'in, sözde uluslararası topluluğun sınırlarının dışında veya nadiren içinde faaliyet gösteren aşikar bir revizyonist devlet olduğuna karar vermek zor."²⁹ Çin, önümüzdeki on yıllar boyunca büyümesine devam edebilir ve küresel etkisini artırabilir; ancak, bu, Birleşik Devletler ile arasında küresel bir çatışmaya yol açmayabilir. Bu dayatmacılığı, yalnızca karşılıklı işbirliği yaklaşımı içerisindeki periyodik sapmalar olarak görüyorum. Çin ve Amerika'nın yıllar boyunca aldığı politikalar göz önüne alındığında, durum, bu iddiayı destekleyecek yeterli delil bulmanın zor olmadığını göstermektedir.

Başkan Richard Nixon 1972 yılında gerçekleştirdiği Çin Halk Cumhuriyeti ziyaretinden bu yana, ABD'nin Çin politikası, katılımcı ve istikrarlı bir şekilde yürütülmektedir. Başkan Nixon ve onun etkili ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger, "Çin'i, Vietnam Savaşı'nın bataklığından çıkarmaya ve Washington'un stratejik düşmanı olan Sovyetler Birliği'ne baskı yapmaya yardımcı olabilecek olumlu bir oyun değiştirici olarak görüyordu."³⁰ Fakat katılım (müdahil-olma, angajman) paradigması, küresel güç dengesinin Soğuk Savaş dinamikleri tarafından seçilmiş olmasına rağmen, ABD hükümetleri, onu, o dönemin sonrasında bile, kendileri için yararlı buldu. Örneğin, 1992 cumhurbaşkanlığı kampanyasında Bill Clinton Başkan George H.W. Bush'u, 1989 yılında Tiananmen Meydanı olaylarında

---

²⁹ Alastair Iain Johnston, "Is China a Status Quo Power?," **International Security**, C. 27, No: 4, İlkbahar 2003, s. 49.

³⁰ Watanabe Tsuneo, "US Engagement Policy toward China," The Tokyo Foundation, Ocak 31, 2014. <http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2014/us-engagement-policy-toward-china.>, Aaron L. Friedberg, "Bucking Beijing: An Alternative U.S. China Policy," **Foreign Affairs**, C. 91, No: 5, Ağustos 2012, s. 48-58.

Çin'in insan hakları ihlallerini dikkate almadan Çin'e en-ayrıcalıklı-ülke (MFN) statüsü sunması dolayısıyla eleştirdi. Kendi kampanyası, bunun yerine Çin'in insan haklarında iyileştirme yapması ve MFN statüsü arasında bağlantı kuran bir politika önerisi hazırladı. Başkan seçildiğinde, önerisini görmezden gelmekle kalmadığı gibi, Çin'in insan hakları hususundaki gelişimini nazar-ı dikkate almadan MFN'yi genişletti ve ilaveten, 2000 yılında Kongre'den Çin'e kalıcı MFN statüsü vermesini istedi. Ne gariptir ki, aynı durum 2000 yılı başkanlık kampanyası döneminde de tekrarlandı. George W. Bush, Clinton'un Çin ile gerçekleştirdiği stratejik ortaklığını eleştirdi ve iki güç arasındaki ilişkinin ortaklıktan çok stratejik rekabet olduğunu ifade etti. Bush'un saldırgan dış politikası ve ABD-Çin ilişkilerine yönelik kötümser yaklaşımları, güvensizlik ortamı oluşmasına yol açtı. 2001 yılı Nisan ayında, ABD Donanmasına ait EP-3E sinyal istihbarat uçağı ile Hainan Adası yakınlarındaki Çin Donanmasına ait bir J-8II'in kazara çarpışmasının ardından ABD-Çin ilişkilerinde, kritik bir durum yaşandı.³¹ ABD-Çin ilişkilerindeki söz konusu bu kritik nokta, 1972 yılından önceki düşmanca ilişkilere geri dönüş olarak yorumlanıyordu. Fakat o yılın 11 Eylül günü gerçekleşen terörist saldırıların ardından hem Çin hem de ABD ilişkilerinin kaybettiği ortak sesi tekrar geri kazandı. Bush yönetimi, Çin ile ABD arasında gerekli işbirliğini sağlamadan terörle mücadele stratejisinin, daha az başarılı olacağını fark etti. Özellikle, ABD'nin, Çin'in komşusu konumundaki Afganistan'da Taliban rejimine karşı uzun vadeli bir operasyon başlatmak zorunda kaldığı durumda. Böylece, "2002 Şubat'ında Pekin'e yaptığı ziyarette Başkan Bush, Çin'in teröre karşı 11 Eylül'ün sonrasında küresel savaş konusunda gerçekleştirdiği işbirliğini memnuniyetle karşıladı."³² ABD'nin Çin'e yönelik barışçı, işbirlikçi ve katılımcı olmaya dayalı dış politika doğrultusunda gelişen en son örnek, Başkan Donald Trump'ın davranışlarıdır. 2016 yılı başkanlık kampanyası esnasında Bay Trump, ticaret konusunda ÇHC'ye karşı daha sert bir politika izleyeceğine söz verdi. Defalarca, Pekin'i, büyük ticaret fazlasını parasal hilelere başvurarak sağladığı gerekçesiyle suçlayacağı yönünde söz verdi. Trump'ın bu şekilde Çin karşıtı sözler sarf etmesi dolayısıyla, Çin ile ABD arasında ciddi bir düşmanlık oluşması beklenebilir. Ancak göreve başladıktan sonra Trump, Çin'e yönelik pragmatik bir dış

---

³¹ Tsuneo, a. g. e.

³² A. e.

politika izlemektedir. Örneğin, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile ABD Başkanı Donald Trump'ın, ilk defa yüz yüze 10 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirdikleri, ikili ticaret ve Kuzey Kore'nin nükleer programının öncelikli olarak gündeme geldiği toplantı esnasında, her iki taraf da dostane bir ses tonu kullandı, diplomatik gerilimlerden kaçındı ve içtenlikle hareket etti. Trump'ın Çin-karşıtı söylemi bir tarafa bırakıldı ve diğer taraftan Başkan Xi, "Çin'in ABD'den ithalatını artırma" konusunda mutabakat sağladı.³³ Aradaki ticaret dengesizliklerini gidermek için yaptıkları anlaşma, iki ekonomik dev arasında gözlemlenen ticari savaş tehdidinin dondurulduğu konusunda dünyaya bir mesaj gönderdi. Başkan Trump ve Çin'in Xi Jinping tarafından uzun vadeli barışçıl bir ilişkiye duyulan ihtiyaç dile getirildi. Başkan Xi konuyu açık bir şekilde ifade etti. Resmi China Daily (Günlük Çin) gazetesine göre, Başkan Xi "Çin-ABD ilişkilerini doğru şekilde yapmak için binlerce nedenimiz olmasına rağmen, Çin-ABD ilişkisini bozmak için ise hiç bir nedenimiz yoktur" dedi,³⁴ ve China Daily gazetesi şunu da ilave etti "Her iki taraf da, geliştirme sözü verdikleri yapıcı ilişki konusunda aynı derecede hevesli görünüyordular".³⁵ Cumhurbaşkanı Xi'nin ticari meselelerdeki esnekliği ve Başkan Trump'ın önceki Çin karşıtı söyleminden çark etmesi, iki ülkenin arasındaki ilişkinin kaçınılmaz olduğu konusunda kuvvetli bir delil oluşturduğu iddia edilebilir. Kuzey Kore'nin nükleer programı ve Güney Çin Denizi konularındaki temel görüş farklılıklarına rağmen, ticari ve ekonomik ilişkileri birbirine bağlı durumdadır.

Bununla birlikte, karşılıklı bağımlılıklarındaki ciddi çalkantıları önlemek amacıyla, her iki taraf da herhangi bir diplomatik, güvenlik ve ekonomik farklılıkları ikili ve uluslararası örgütler kapsamında görüşmelerle çözmeye çalışmaya devam ediyorlar ve gelecekte devam edeceklerdir. Örneğin, 2009 yılından itibaren, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri her yıl ortak stratejik ve ekonomik diyaloglarını yürütmektedir. Önemli gördükleri siyasi, ekonomik ve güvenlik konularını tartışıyorlar ve ikili ve küresel sorunları çözmek için barışçıl yollar bulmaya çalışıyorlar. Sonuç olarak, Çin-

---

³³ Bkz.: CNBC News, "China and ASEAN agree to draft code of conduct in South China Sea," Mayıs 18, 2017. <https://www.cnbc.com/2017/05/18/china-and-asean-agree-to-draft-code-of-conduct-in-south-china-sea.html>

³⁴ Bkz.: CNBS News, "Trump-Xi meeting concluded without gaffe, but criticism soon followed," Nisan10, 2017. <https://www.cnbc.com/2017/04/10/trump-xi-meeting-concluded-without-gaffe-but-criticism-soon-followed.html>

³⁵ A. e.

ABD ilişkilerinde ince ayrıntılarda arada sırada sapmalara rastlanıyor ve gelecekte de rastlanacak olmasına rağmen, ikili ve küresel meselelerde işbirliği kaçınılmaz görünüyor. Nispi gerileme ve Çin ile karşılıklı bağımlılığın artması uğruna ve ekonomik ve güvenlik konularında Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'in gelecekteki rotasına iyimser bir gözle bakmaktan başka herhangi bir seçeneği olmayacaktır. Görünen odur ki, Çin'in Kissinger okulu olarak adlandırılan bu iyimser bakış açısı Birleşik Devletlerin Çin ile ilgili hakim dış politikası olagelmıştır. Çin'in duruma müdahil olmasının etkinliğini kanıtlayabilir ve aralarında çıkacak herhangi bir yıkıcı çatışmayı önleyebilir. Brent Scowcroft, Kissinger okulunun Amerika'nın dış politikasındaki Çin'e bakış açısı konusunda aşağıdaki sonuca varıyor:

“Onlar [Çin] bizim piyasamıza ihtiyaç duyuyorlar ve biz de, bütçe açığımızı kapatabilmemiz için onların tahvil almasına ihtiyacımız duyuyoruz. Dolayısıyla gittikçe artmakta olan karşılıklı bağımlılık. . . . Onlara düşman muamelesi yaparsak, onlar da [düşman olurlar]. Onlarla dostluk kuramayız. Fakat, beni, ortalıkta kaçınılmaz bir uyumsuzluk/çatışma olduğu sonucuna götürecek herhangi bir şey göremiyorum.”³⁶

Çin tarafında, ABD'ye yönelik davranışındaki son dayatmacı tutum, Amerikan karşıtı bir gündem tarafından tetiklenmemiştir. Çünkü ABD'ye yönelik düşmanca bir politika, ne kendi uluslararası ticaretinin istikrarını muhafaza eder, ne uluslararası sistemdeki nüfuzunu güvence altına alır, ne de Birleşik Devletler'le arasındaki - askeri ve teknolojik güç - boşluğu, onun uluslararası bir savaşa müdahil olmasını garanti eder. Çin'in dayatmacı davranışı, Birleşik Devletlerle daha eşit bir düzeyde ilişki kurma ve güçlerinin artmasıyla birlikte, kendisine saygı duyulması arzusunu yansıtmaktadır. Asya'da Çin ile denge oluşturulurken, Amerika Birleşik Devletleri hükümetindeki yüksek yetkililer bu gerçeğin farkındadır. aynı zamanda, Amerika'nın Çin ile yaptığı en üst düzey diplomatik müzakere gibi üst düzey diyaloga liderlik etmekle de görevlendirilen eski Başkan George W. Bush yönetiminde eski Dışişleri Bakan Yardımcısı, Robert Zoellick ABD-Çin ilişkileri hakkında Ulusal Komiteye yaptığı "sorumlu paydaş" konuşması ile, şu açıklamada bulundu:

“Çin, kendi ülkesindeki çalışmalarını için açıkça uluslararası ılımlı bir ortama ihtiyaç duyuyor. Tabiiyle, Çinliler kendilerine saygılı davranılmasını bekliyor ve bakış

³⁶ Tsuneo'den alıntılanan, a. g. e.

*açılarının ve çıkarlarının tanınmasını talep ediyorlar. Ancak Çin, ABD ile bir çatışmaya girmek istemiyor "dedi."*³⁷

Zoellick, güçlü bir Çin'i Birleşik Devlete yönelik bir tehdit olarak gören ve uluslararası düzenin istikrarını bozan kötümser görüşleri reddetti. Bunun yerine, Çin'in uluslararası sistemde olumlu bir rolü olduğunu ifade ediyor ve hükümetinin çatışmaların çözümü için Çin ile işbirliği yapmasını ve onu, uluslararası sistemde sorumlu bir paydaş haline getirmek için teşvik etmesini tavsiye ediyor. Zoellick'in konuşmasındaki en önemli kısımlar, Amerikanın Çin'e karşı takındığı işbirlikçi tutumundaki başarısı ve söz konusu iki güç arasındaki kurumsal işbirliğinin etkinliği ile ilgili vurgusudur. İlaveten ifade ettiği gibi:

*"Yürüttüğümüz politika, dikkat çekecek derecede başarılıydı; ejder ortaya çıktı ve dünya düzenine katıldı. Bugün Birleşmiş Milletlerden Dünya Ticaret Örgütü'ne, ozon tabakasının delinmesi ile ilgili anlaşmalardan ve nükleer silahlarla ilgili antlaşmalara kadar olan görüşmelerde Çin masadaki oyuncuların bir tanesidir."*³⁸

Zoellick, Çin'e yönelik Amerikanın dış politikasını belirleyen egemen okul gibi, Çin'in yükselişinin üstesinden gelmenin, en iyi yolunun, bu uluslararası sistemden ona da bir pay sunmak olduğuna inanıyor. Özellikle, başkalarının da ortaya çıkması dolayısıyla Amerikanın nispi güçlerini azalttığı ve güç kullanmadan kendi uluslararası düzenini muhafaza etme ihtiyacı duyduğu bir zamanda gerçekten de, bu akıllı bir yaklaşımdır. Çin'e mevcut uluslararası sistemdeki bir kazancı sunulması, Amerika tarafından yönlendirilen küresel güç içerisinde statükoyu koruyan bir güç olması için bir teşvik olabilir. ABD'nin, Çin'e karşı da, geçmişte Sovyetler Birliği'ne karşı olduğu gibi çok geniş çeşitlilikte bir seçim yapma şansı yoktur.

Dolayısıyla, kurumsalcıların umdukları gibi, Çin'in uluslararası ekonomik düzene katılma çabaları ve Çin'in mevcut uluslararası düzene uyum sağlamasının teşviki ile ilgili Amerikan çabalarının nedeni, her iki taraf da birbirleriyle olan işbirliğini genişleterek güvenlik ve ekonomik faydalar konusunda kendi menfaatlerini tanımak zorundadır. Bahsedilen tüm kanıtlar, bazı belirli aralıklarda gözlemlenen

³⁷ Robert B. Zoellick, "Whither China: From Membership to Responsibility?," Eylül 21, 2005. <http://www.state.gov/s/d/rem/53682.htm>.

³⁸ A. e.

gerginliklere rağmen, Çin'in, sorumlu bir paydaş olmak ve çıkarlarını uluslararası kurumlar, müzakereler ve Amerikalılarla ikili görüşmeler yoluyla takip etmek için istekli olmaya devam edeceğini desteklemektedir. Statükoyu korumak için Amerika Birleşik Devletleri, muhtemelen bu şekilde hareket edecektir. Şu anda Çin Amerika tarafından denetim altında tutulmayacak kadar büyümüştür. Ne, Amerikanın Çin ile olan karşılıklı ekonomik bağımlılığının yoğunluğu Çin ile düşmanca ilişkiler sürdürmeye tahammül edebilir, ne de Amerikanın bölgedeki müttefikleri, Soğuk Savaşın sıfır-toplam oyununa geri dönmeye hazırdırlar. Dahası, Çin şu anda, büyük çaplı küresel tehditlerin onun işbirliği olmaksızın çözülemeyeceği bir konumda bulunmaktadır. Kurulmuş süper güç, küresel çevresel zararı sınırlandırmak, silah yarışını kontrol etmek, ticarete korumacılığı azaltmak, döviz kurlarını istikrara kavuşturmak ve terörle mücadele etmek için Çin'in işbirliğine ihtiyaç duyar. Netice itibariyle, Washington, Çin'i statükoyu destekleyen bir güç olarak sağlama almak için yapıcı Çin politikasına devam edecektir.

Bu tartışmayı, Paul Kennedy'nin mevcut dünya siyaseti hakkında vardığı güzel sonuçla kapatmak istiyorum. Mevcut büyük güçlerin - Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Hindistan, Brezilya, Avrupa Birliği ve Japonya - dahili olarak bozulmaları, küresel sınırlamaları, demografik sorunları ve politik, ekonomik ve güvenlik açısından karşılaştıkları zorlukları belirleyen Paul Kennedy, John Ikenberry ile aynı sonuca ulaşmıştır: İkinci Dünya Savaşı sonrası büyük güçler, hüküm sürmekte olan dünya düzenini kendi yararları için uygun bulmuşlar ve görünüşe göre, onu alaşağı etmeyi hiç bir şekilde düşünmüyorlar. Buna göre;

“Bu Büyük Güçlerin tamamı, ağırlıklı olarak yaşamını birkaç yıl daha sürdürmeyi kafasına koymuş olan hükümetlere sahip egoist, az yada çok dar görüşlülerdir. Fakat, hiçbiri ne sorun yaratan türdedir, ne de, gerçekten herhangi önemli sayılabilecek bir anlamda, sorunun kaynağıdır. Değişen dünya düzeninin akabinde hangi olumsuz sonuçların ortaya çıkacağını bilemedikleri için bunu düşünürler, fakat gerçekleştirmezler, zira, hepsinin, uluslararası statükonun korunmasından büyük yararlar sağlıyorlar.”³⁹

³⁹ Paul Kennedy, “The Great Powers, Then and Now,” The New York Times, Ağustos 13, 2013. <http://www.nytimes.com/2013/08/14/opinion/global/the-great-powers-then-and-now.html>

C. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'ne (ASEAN) Yapıcı Katılım Ve İçerisindeki Komşularla Bölgesel Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümü

Çok taraflı örgütler, Çin'in çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesinde yer alması ve ekonomik ve siyasi etkisini kullanması için yararlı bir araçtır. Çin Halk Cumhuriyeti, hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla, Soğuk Savaş dönemindeki gerçekçi görüntüsünü giderek azaltmakta ve bölgesel örgütlerle işbirliğine giden bir konuma yerleşmektedir. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) belki de Çin'in uluslararası kuruluşlarla gerçekleştirdiği karşılıklı-etkileşimlerini, ve bunun da ötesinde, Çin dış politikasının işbirliğine yönelik doğasını açıklayan en önemli bölgesel örgüttür. 1990'ların ortalarında, realizm ve güç geçiş teorilerindeki belli bir tür Çin tehdidi görüşü, yükselen bir Çin'in, Asya'daki jeopolitik koşulları ve statükoyu, kendi istekleri doğrultusunda değiştirmek için güç kullanmasını beklemekteydi. Bunun yerine, Pekin bölgesel meselelerde daha fazla esneklik gösterdi ve özellikle, Güney Çin Denizi (Bölgedeki ülkelerin çoğuyla tarihsel toprak anlaşmazlıkları yaşadığı) ile ilgili sürdürdüğü yaklaşımını değiştirdi, ve "önceden sergilediği dayatmacı duruşundan geriye çark etti ve şaşkıncu bir şekilde, kurumsallaşmış çok taraflılık konusundaki bölgesel çabaların hızlandırılması için güçlü destekten bahsetmeye başladı." ⁴⁰ Çin'in yeniden yönelim politikasına başlamasına ve ana odak noktası olarak ASEAN ülkeleri olmak üzere Doğuya yönelmesine neden olan birincil faktör, Soğuk Savaşın sona ermesi ve 1989'daki Tiananmen Meydanı olayı ve batı yaptırımlarıydı. ⁴¹ Bu yeni diplomasi, Çin'in yaptırımların etkilerini azaltmasına ve bölgesel nüfuzunu korumasına yardımcı oldu. Ayrıca, ekonomik büyümesinin peşinden gidebilmek için Çin'in bölgedeki güvensizlik ve korku ortamını hafifletmesi gerekiyordu. Bu, ancak, iyi bir komşuluk politikası ve bölgesel ilişkilerin kuvvetlendirilmesiyle mümkün oldu.

---

⁴⁰ Avery Goldstein, "Power transitions, institutions, and China's rise in East Asia: Theoretical expectations and evidence," **Journal of Strategic Studies**, C. 30, No: 4-5, Temmuz 2007, s. 655.

⁴¹ Fenna Egberink, Frans-Paul van der Putten, "ASEAN, China's Rise and Geopolitical Stability in Asia," Netherlands Institute of International Relations (CLINGENDAEL), Nisan 2011. <https://www.clingendael.org/sites/default/files/ASEAN%2C%20China%27s%20rise%20and%20geopolitical%20stability%20in%20Asia.pdf>

İlimli niyeti ve işbirliğine-dayalı güvenlik ve çok taraflılığa olan bağlılığı konusunda ASEAN ülkelerine verilen teminatın parçası olarak, Pekin, yaklaşımı iki kritik alanda değiştirmeye başladı: Bölgedeki komünist hareketlerle ilgili ideolojik bağlarını ve maddi desteklerini sona erdirerek, ASEAN üyeleri ile devletlerarası ilişkiler başlattı. 1989 yılında Pekin, Güney komşuları ile politik bağlarını geliştirmesinde gerekli zemini sağlayacak önemli başka bir önlem aldı. Yurtdışından gelen Çinlilerin, kendilerinin ikamet ettikleri ülkelerin vatandaşlığını kabul etmesini gerektiren Çin vatandaşlığı kanunlarını yürürlüğe koydu.⁴²

Diğer taraftan, ASEAN ülkeleri Çin ile olan ilişkilerine yatırım yapmak, ve nihai olarak, Çin'in katılımını ve örgütle ilişki içinde olmasını hoş karşılamak ihtiyacını duyuyorlardı. Birinci neden, önümüzdeki yıllar içerisinde, bölgedeki güç dengesini kendi lehine değiştirebilecek ve komşularıyla birlikte bölgenin ekonomik kalkınmasını istikrar kazandırabilecek olan zengin ve güçlü bir Çin'in ortaya çıkmasını bekliyorlardı. İkinci olarak, "gerileme tartışması"⁴³ etkisi altında bulunan ASEAN ülkeleri, Amerikan güçlerinin muhtemelen bölgeden çekilmesinden sonra, dramatik olaylar meydana gelmeden önce, Çin ile dostane ilişkiler kurulmamış olursa, saldırgan bir Çin ile karşı karşıya kalacaklarını düşünüp endişe duydular. ASEAN, bölge ile Çin arasında daha fazla bütünleşmeyi teşvik etme kararları konusunda, pek fazla düşünmeden harekete geçtiler. Çin ile karşılaştırıldığında sahip oldukları sınırlı yeteneklerinin, ve Çin'i karşılıklı ekonomik bağımlılık, güvenlik ve siyasi diyalog ile ilgili bölgesel şebekeye dahil eden bir katılım politikasının, Çin'in, bölgede denetleyici ve çatışmacı bir politika gütmekten ziyade bölgesel konularda sorumlu bir paydaş olmasını sağlayabileceği gerçeğinin farkına varacak kadar akıllıydılar.

---

⁴² N. Ganesan, "ASEAN's Relations with Major External Powers," **Contemporary Southeast Asia**, C. 22, No: 2, Ağustos 2000, s. 264.

⁴³ Düşüşçüler (declinist) dünya politikalarının tarihinin, "büyük güçlerin" tekrar eden "yükselişi ve çöküşü" olarak, "büyük gücün doğuşunun gözlemlenebilir" bir "modeli" olarak, veya bir dizi "uzun döngüler" olarak "hegemonyaların birbirini izlemesi" şeklinde tanımlanabileceğine inanırlar. Buna göre, Amerika'nın "tek kutuplu konumunun" tıpkı yükselen talepkar güçler tarafından yenilen ve geride bırakılan eski imparatorluklar (Habsburg, Fransız ve İngiliz imparatorluğu) gibi tarihin kül yığınları arasına gönderilmesi doğaldır. Bkz.: Michael Beckley, "China's Century?: Why America's Edge Will Endure," **International Security**, C.36, No:3, Aralık 2011, s. 44.

Bununla birlikte, Çin ile ASEAN arasındaki başlangıç görüşmeleri, 1991 yılında Çin, bir ASEAN Bakanlar Toplantısı'na gözlemci olarak, ilk kez katıldığı zaman başladı. Beş yıl geçtikten sonra, 1996 yılında, Çin tam bir diyalog ortağı oldu⁴⁴ ve uzun görüşmelerden sonra, nihayet, 8 Ekim 2003 tarihinde Çin ve ASEAN üyeleri, Çin ile tarihi anlaşmayı şu başlık altında imzaladılar: Barış ve Refah İçin Stratejik Ortaklık hakkında Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği ve Çin Halk Cumhuriyetinin Devlet Başkanları/Hükümet Başkanlarının Ortak Bildirisi. Bildiride açık bir şekilde; "bölgedeki barış, kalkınma ve istikrarı teşvik etmek amacıyla her iki taraf birbirinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne ve kendi kalkınma yollarının bağımsız olarak seçimine; Çin ve ASEAN üye ülkeleri arasındaki güvenlik, siyasi, ekonomik ve sosyal işbirliğine saygı duyar." ifadesi yer alıyor.⁴⁵ Bölüm 1'e ait (d) Bölümü Çin-ASEAN ilişkilerinin kurumsallaşma doğasını yansıtır:

*"Bölgesel ve uluslararası mahiyetteki işlerde ASEAN ve Çin verimli bir işbirliği içinde çalışıyorlar. Her iki taraf, ASEAN Artı Üç (APT) işbirliği, ASEAN Bölgesel Forumu (ARF), Asya İşbirliği Diyalogu (ACD), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Asya-Avrupa Toplantısı (ASEM), Doğu Asya-Latin Amerika İşbirliği Forumu (FEALAC) ve diğer bölgesel ve bölgesel-üstü işbirliği mekanizmalarının mükemmel derecede gelişmelerini teşvik etmek için ele ele verdi. İki taraf karşılıklı çıkar ve endişe konusu olan konularda iyi bir iletişim ve işbirliğine sahipler ve Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlarda karşılıklı anlayışla birbirlerine destek vermişler ve işbirliği içinde hareket etmişlerdir."*⁴⁶

ASEAN'ın genişleyen standart etkisi, Çin'i, bölgesel politikasını yeniden tanımlamaya ve Asya'da ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Asya'daki geleneksel yaklaşımını değiştirmeye zorladı. David Shambaugh'nun belirttiğine göre, Çin'in bölgedeki yeni tutumu şu dört sütun üzerinde duruyor:

⁴⁴ Egberink, Putten, a. g. e., s. 20.

⁴⁵ Bkz.: ASEAN, "Joint Declaration of The Heads of State/Government of The Association Of Southeast Asian Nations and The People's Republic of China on Strategic Partnership for Peace And Prosperity," Ekim 8, 2003.

⁵ www.aseansec.org/15265.htm

⁴⁶ A. e.

“1) Bölgesel örgütlere katılım; 2) stratejik ortaklıkların kurulması ve ikili ilişkilerin derinleştirilmesi; 3) bölgesel ekonomik bağların genişletilmesi; ve (4) güvenlik alanında güvensizlik ve kaygıların azaltılması.”⁴⁷

Bütün bunlara rağmen, bu kapsamlı değişikliğin arkasında, karşılıklı olarak bölge genelinde ekonomik ve teknolojik bağımlılığın artması, ve ABD'nin Asya üzerindeki nüfuzunda nispi düşüş gibi bazı başka sebepler bulunuyor, ancak, Çin'in ASEAN üyeliği, onun yaklaşımını kökten değiştirdi. Çin'in yeni bölgesel tutumu, bölgedeki ortakları ve özellikle güney komşuları ile nasıl karlı bir ilişki geliştirmeye devam ettiğini gösteriyor. ASEAN ile serbest ticaret bölgesi konusundaki anlaşması, Ocak 2010'da yürürlüğe girdi, ve bu gelişme, Çin'in ASEAN ile ticaret ve ekonomik bağların değerini keşfettiğini ve ilişkisini, bölgesel düzenin istikrarını garanti eden anlaşmalar ve kurumlar aracılığıyla yürütmek ve sürdürmek istediğini gösterdi. Çin'in stratejik ortaklığının ve ASEAN'ın ekonomik değeri Kaplan'ın analizinde görülebilir:

“ASEAN'ı, düşük-değerde tarımsal ürünler satın almak, yüksek-değerde Çin'de üretilmiş malları satmak için bir pazar olarak kullanıyor. Bu durum, bir taraftan ASEAN ülkelerini, Çin'in ucuz kentsel işçiliği ile ürettiği sanayi malları için çöp boşaltma alanı haline getirirken, diğer taraftan Çin'de ticaret fazlasına neden oldu.”⁴⁸

Tüm faktörler nazar-ı dikkate alındığında, Çin ile Barış ve Refah için Stratejik Ortaklık imzalandıktan, ve bunun ardından serbest ticaret bölgesi konusunda anlaşmaya varıldıktan sonra, ASEAN ülkeleri Çin'den fayda sağlamaya başladı. Martin Jacques'ın ortaya koyduğu gibi Çin şu anda, onların en büyük ticaret ortağı, en büyük pazarı ve ülkelere yatırım yapan ana yatırımcısıdır.⁴⁹ O tarihten bu yana, karşılıklı ekonomik kazançların sağlanması için istikrarın önemini göz önüne alarak, her iki taraf da ekonomik ilişkilerinin istikrarı bozacak güvenlikle ilgili ciddi gerginlikleri önlemeye çalışmıştır. En azından ASEAN Bölgesel Forumu aracılığıyla güvenlik konusundaki çatışmalar konusunda karşılıklı diyalogu tercih ettiler. Gerçekten de bu, küreselleşme döneminde, karşılıklı ekonomik bağımlılığın ve

⁴⁷ David Shambaugh, “China Engages Asia Reshaping the Regional World Order,” International Security, C. 29, No: 3, Kış 2004-2005, s. 72.

⁴⁸ Robert D. Kaplan, “The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?,” Foreign Affairs, C. 89, No: 3, Mayıs 2010, s. 27.

⁴⁹ Jacques, a. g. e., s. 234.

uluslararası ve bölgesel kurumlara katılımın devletlerarasındaki birçok güvenlik rekabetini gölgede bıraktığını ileri süren neoliberal kurumsalcıları desteklemektedir.

Çin-ASEAN müzakereleri sürecinde iki önemli noktadan bahsedebilir: Birincisi, ASEAN üyesi ülkelerin, Çin'in üyeliğini, ABD'nin rızası olmadan veya onun teşviki olmadan kabul etmeleri ihtimal dahilinde görünmüyor; zira, ASEAN üyelerinin çoğu, ABD ile stratejik bir ittifak içindedir. Çin'i, sadece uluslararası kurumlarla değil, aynı zamanda bölgesel kurumlarla da meşgul etmek Birleşik Devletlerin çıkarlarına hizmet edebilir. Doğu ve Güneydoğu Asya'da çok taraflı kurumlarla birlikte çalışan ve bölgedeki barışı sürdürmeyi üstlenmiş yükselen bir Çin, Amerikan ekonomik gücüne daha etkili bir şekilde hizmet edecektir, zira bölgedeki jeo stratejik varlığını muhafaza etmek ve Amerikan müttefiklerini tehdit edecek zorlu bir Çin'e karşı koymak için artık ekonomik gücünden daha az fedakarlık yapacaktır. ABD, bunun yerine, teröre karşı savaş ve Rusya'nın saldırgan dış politikasını zapt-ü rapt altına almak gibi diğer dış politika önceliklerine odaklanabilir. İkincisi, Çin tarafının, ASEAN'daki küçük komşularının, Çin'in taleplerini kabul etmelerine yönelik herhangi bir baskı ya da tehditte bulunduğu ile ilgili bir belirti görülmemiştir. Başka bir deyişle, Çin ilişkilerinde, kendi gücünü öne sürmedi veya arzularını kabul ettirmek için dayatmacı bir tavır sergilemedi. Bunun yerine, kurumsalcı teorinin mantığına uygun olarak Pekin, çatışma ve gerginlik konusunda işbirliği ve diyalogu tercih etti ve küçük komşularının kendi bağımsızlıklarına saygı duydu.

1. Güvenlik Meselelerinde İşbirliğinden Yana Olan Bir Konuma Geçiş: ASEAN'ın Bölgesel Forumunda Çin

1994 yılında ASEAN'ın üye ülkeleri ve Çin tarafından kurulan ASEAN Bölgesel Forumu (ARF) içinde artık Asya-Pasifik bölgesi ve Avrupa'daki ülkeleri bulunmaktadır.⁵⁰ Bölgesel müzakereler için en önemli çok taraflı-kanallardan bir tanesidir, çünkü, şeffaflık, güven inşa etme ve diyalog sağlama hususlarında Çin ve

---

⁵⁰ Resmi web sitesine göre, ARF'deki mevcut katılımcılar şu şekildedir: Avustralya, Bangladeş, Brunei Darussalam, Kamboçya, Kanada, Çin, Avrupa Birliği, Hindistan, Endonezya, Japonya, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Laos, Malezya, Myanmar, Moğolistan, Yeni Zelanda, Pakistan, Papua Yeni Gine, Filipinler, Rusya Federasyonu, Singapur, Sri Lanka, Tayland, Timor Leste, Amerika Birleşik Devletleri ve Vietnam. Bkz.: <http://aseanregionalforum.asean.org/about.html>

ASEAN üye ülkeleri tarafından yüksek profilli bir çaba sarf edilmektedir. ARF, Soğuk Savaş sonrası dönemde Asya-Pasifik bölgesinde güvenlikle ilgili yeni zorlukların üstüne gitmeyi hedefliyor. Ana kaygı, bölgede çalkantılar oluşturabilecek devletlerarasındaki güvensizlik ortamı ve bölgesel toprak anlaşmazlıklarıydı. Münferit devletler, ciddi güvenlik korkularıyla karşı karşıya kalmış olabilir - örneğin, Filipinler, Çin'in Spratly Adaları ile ilgili hak iddialarına karşı mücadele etmek zorunda kaldılar - ancak kurumsal bir varlık olarak ASEAN kuşatılmış hissetmedi. Kısacası, ASEAN'ın ana kaygısı, sınırlarına egemen olan stratejik belirsizlik konusundaydı ve neoliberal kurumsalcıların iddiasına göre, ARF'yi kurmalarının nedeni, bölgesel meselelerin dinamikleri ile ilgili bilgi ve güvenceye olan ihtiyaçlarıydı.⁵¹ Bununla birlikte, ARF, düzenli bir toplantı programı ve sistemli bir çalışma planı olan bölgesel bir güvenlik kurumudur. ARF'nin temel hedefleri, ilk Başkan'ın yaptığı açıklamada (1994) şöyle dile getirildi:

“1. Ortak çıkar ve kaygıyı içeren siyasi ve güvenlikle ilgili meselelerde yapıcı diyalog içinde olmak ve danışmak; 2. Asya-Pasifik bölgesinde güven-oluşturucu ve önleyici diplomasiye yönelik çabalara önemli katkılarda bulunmak.”⁵²

Bununla beraber ARF, kuruluşundan bu yana Çin, Rusya ve ABD gibi büyük güçlerle uğraşmayı başardı. Kuzey Kore Nükleer Programı gibi, ABD'nin ağır askeri varlığının bulunduğu ve Çin'in arka bahçesi olarak kabul ettiği Doğu Asya'da gerginliğin tırmanmasını önlemek için güvenliği ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere özellikle ABD ve Çin'i bir araya getirebilir.

Kilit soru şudur: ARF, Çin'in davranışlarını yumuşatabilir mi, veya Çin'i komşuları ile daha fazla işbirliği yapmaya teşvik edebilir mi? Kısaca verilecek cevap evettir. Çin'in ARF'ye dahil olması Çin'in dış politikasını ve güvenlik politikalarını etkiledi. ARF'nin kurulmasından önce bölgede büyük bir potansiyel çatışma kaynağı olan Güney Çin Denizi, 2009 yılına kadar nispeten sakin bir durum yaşadı. Bu durumun ardında yatan önemli bir nedenin, ASEAN ile toprak anlaşmazlıklarını çatışmayı

⁵¹ Yuen Foong Khong, Nesaduari Helen E. S., “Hanging together, Institutional design, and cooperation in Southeast Asia: AFTA and the ARF,” **Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective**, Ed. by. Alastair Iain Johnston, Amitav Acharya, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s. 58.

⁵² Bkz.: ASEAN Regional Forum, “The First ARF, 1994, ARF Chairman’s Statements and Reports,” Temmuz 25, 2004.

önleme düzeyinde çok taraflı olarak görüşmek amacıyla Çin ve diğer taraflar arasındaki ARF kapsamında yapılan anlaşma olduğu düşünülebilir. Çin tehdidi teorisyenleri, 1990'lı yılların başında, Çin'in büyüyen kapasitesi dolayısıyla, Güney Çin Denizi üzerinde büyük bir çatışma olmasını bekledi. Çin, her yıl içinden trilyonlarca dolar malın geçirildiği, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, ASEAN üye ülkeleri ve tüm önemli ticaret ulusları için jeo-ekonomik ve jeopolitik önemi haiz bir bölge olan Güney Çin Denizi'nin neredeyse tamamında egemenlik tesisi etme hakkı talep etmektedir. Ayrıca, Vietnam, Tayvan, Brunei, Malezya ve Filipinler de egemenlik konusunda hak iddia ediyorlar. Ancak, kötümser görüşlerin aksine, Çin, ARF'ye dahil olmuş ve ASEAN üyeleriyle Güney Çin Denizinde Tarafların Davranışları hakkında Bildirgeyi imzalamış olduğu için Çin, uluslararası anlaşmazlıkları - bu koşullarda, toprak anlaşmazlığı - işbirliği içinde ve barışçı yollarla çözmek için daha yüksek standartlara uymaya istekli bir tavır sergiliyordu. Kurumsal işbirliği, Çin ve diğer ülkeler arasında oluşabilecek bir çatışma riskini azaltabilir. Neoliberal kurumsalcı mantığına dayanarak, Çin'in bütün taraflar için fayda sağlayacak olan Güney Çin Denizi ile ilgili uyuşmazlıklar için akılcı davranarak işbirliği oluşturmayı ve bunu sürdürmeyi seçtiğini iddia edebiliriz. ARF, doğrudan bir avantaj (bu durumda Güney Çin Denizi Adaları'nda egemenliğini tesis etmek) kazanmak için ödenen fiyatın ARF üyeleriyle tesis edilecek sürdürülebilir bir işbirliği yoluyla elde edilecek olan yararları ortadan kaldıracabileceği konusunda, çıkarıcı olarak hareket etmekte olan Çin'e anlatabilecek şekilde bilgi sağlayabilir ve beklentiler oluşturabilir. Böylece, kurumsalcı teori, Pekin'in, ARF'deki değerli ekonomik ortaklarla çatışmayı yumuşatmasını, toprak anlaşmazlıklarını ve güvenlik çekişmelerini, uluslararası ticaretini tehlikeye atacaktır, küresel imajına zarar verecek ve düşmanların ortasında bırakacak savaş yoluyla değil, kurumlar aracılığıyla müzakere ederek halletmesini sağlayacak güçlü bir motivasyon tavsiye eder. Ancak, Çin'in ARF'ye katılmasının, onun anlaşmazlığa düşülen bölgeler üzerindeki genel hak iddialarını terk etmesi anlamına gelmediği unutulmamalıdır. Çin, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesine karar vermiş olsa da, 2009'dan bu yana ada inşaatı ve deniz devriyeleri ile ilgili egemenlik iddiasını devam ettirdi. Dahası, daha önce benzeri yaşanmamış bir davranışla, "Çin Dışişleri Bakanı Yang Jiechi, 2010 yılı Temmuz ayındaki ARF zirvesinde, Güneydoğu Asya ülkelerini,

Pekin ile toprak anlaşmazlıklarının halledilmesi konusunda dış güçlerle işbirliği konusunda uyardı.”⁵³ O zamandan beri, geniş kapsamlı bir önemi haiz olması nedeniyle ABD, tartışmalı adaların yakınına askeri gemiler ve savaş uçakları sevk etti. Bölge, bazı kötümserlerin potansiyel bir çatışmadan endişe duymasına neden olacak derecede askeri yığınak yapıldı. Bu durum, neoliberal kurumsalcı teorinin, Doğu Asya dinamiklerini ve yükselen Çin'in etkilerini yorumlamada başarısız olduğu anlamına mı gelir? Ayrıca şunu sorgulayabiliriz: Bölgesel bir güvenlik teşkilatı olarak ARF, güvenlik konusuyla ilgili güven-inşa etme, güven ve yapıcı diyalog olan ana işlevlerini yerine getirmede başarısız mı oldu?

Nitekim, son sekiz yıl içinde Çin, Güney Çin Denizi toprakları üzerinde iddia ettiği hak konusunda dayatmacı oldu. İşgal ettiği bölgelerde yapay adalar oluşturmakta ve askeri tesisler inşa etmektedir. Bunun nedeni açıktır: tarihsel deneyimler, her zaman büyük güçlerin askeri stratejilerini belirleyenlerin algıları üzerinde yönlendirici etkilere sahiptir. 19. ve 20. yüzyıllardaki donanma gücünün rolü ile bugünkü uzay çağı gücünün önemi arasında paralellikler olmasına rağmen, önemli deniz bölgelerinde baskın bir konuma yönelik rekabet, büyük güçler için jeopolitik ve ekonomik yararlar açısından önemini hala korumaktadır. Dolayısıyla, Amerikan küresel gücünün ortaya çıkmasında donanmanın üstlendiği rolün sağladığı bilgilerle, Çin, denizde üstünlük ve Güney Çin Denizi'ndeki stratejik bölgeler üzerinde etkin bir kontrol için mücadele etmektedir. Bu nedenle, Çin, Güney Çin Denizindeki jeo stratejik bölgelerde kendi hakimiyetini kurma konusuna kendi bölgesel genişleme süreci içerisinde çok fazla önem vermektedir. Sonuç olarak, yeni Binyılın ilk yıllarında kendine güvenen bir büyük güç haline gelene kadar, Çin, Amerika Birleşik Devletleri'yle tam ortaklık içinde hareket ediyordu.

Bununla beraber, yükselen bir Çin'in, Güney Çin Denizi'ni kontrol altına almak ve bölgeyle ilgili güç ilişkilerinde, bizzat güçlü bir duruş sergilemek ve bunu dile getirmek için mücadele ettiği doğrudur, ancak Çin'in, bu saldırgan duruşunu, ortamı istikrarsız hale getirecek ve uzun vadeli çıkarlarını tehlikeye atacak kadar genişletmeyeceği iddia edilebilir. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki yakın zamandaki

---

⁵³ Thomas J. Christensen, “The Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy,” *Foreign Affairs*, C. 90, No: 2, Şubat 2011, s. 54.

dayatmacı tutumu sürdürülemez. Obama yönetiminin 'Pasifik eksenini' ilanından bu yana, Güney Çin Denizi'ndeki egemenlik iddialarını destekledi ve ileri karakollarına askeri yığınak yaptı. Çin, Amerikan hareketini Soğuk Savaş belirli sınırlar içinde tutma taktiğinin tipik bir belirtisi olarak gördü ve ABD'yi jeo stratejik noktalardan geri itmeye çalıştı. Pekin'deki strateji tasarımcıları ve diplomatlar, değişen bölgesel ve küresel düzenin ne gibi tehlikeli sonuçlar doğuracağını bilmedikleri için Çin'in bölgesel ve uluslararası statükoyu desteklemesinde büyük çapta çıkarı bulunmaktadır. Dahası, Çin bu oyunda neredeyse yalnızdır. Konumunu destekleyen herhangi bir bölgesel müttefiki mevcut değildir. Güney Çin Denizi üzerinden bölgede herhangi bir ciddi çatışma olması durumunda bile, şüphesiz Mearsheimer'in senaryosu gerçekleşecektir. ASEAN üyesi ülkeler, Çin'i zapt-ı rapt altına almak için Birleşik Devletler, Japonya, Hindistan ve diğer önde gelen güçlerle kuvvetli bir askeri koalisyon kuracaklardır. Çin'in zayıf komşuları, Çin'in görece büyüklüğünün ve nüfuzunun haksız bir avantaj sağladığının bilincindedir. Dolayısıyla, güçlü bir Çin onları tehdit edeceği için bu dev ile problemi çözemezler. Haklı bir şekilde, "bölgedeki bir ABD varlığı tarafından kontrol edilmeyen Çin'in, tamamen fetih ile uğraşmayacağı ancak anlaşmazlık yaşanan topraklar ve kaynaklarla ilgili hak iddialarını zorla kabul ettirecek iyi bir konumda olacağı"⁵⁴ sonucunu çıkardılar. Güneydoğu Asya Devletlerinin yanı sıra Birleşik Devletler ve diğer önde gelen güçler tarafından Çin'e karşı güç dengesi politikası uygulanırsa, en kötü senaryo gerçekleşecektir; çünkü bu, Soğuk Savaş kadar tehlikeli olacak ve ilk adımda Çin'in gücünü tüketecektir.

Eğer Amerika Birleşik Devletleri, Çin'in bölgedeki son saldırgan tavırlarına şiddetle tepki vermiyorsa, Muhtemelen, ABD'li yetkililer, Çin'in ileri deniz karakollarına baskı uygulamamaya karar vermişler ve bu şekilde davranarak Kuzey Kore ile başa çıkmak için Pekin'in yardımını sağlamaya yardımcı olabileceğine inanmışlardır.⁵⁵

---

⁵⁴ Friedberg, a. g. e., s. 51.

⁵⁵ Mira Rapp-Hooper, Charles Edel, "Adrift in the South China Sea: The High Cost of Stopping Freedom of Navigation Operations," Foreign Affairs, Mayıs 18, 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2017-05-18/adrift-south-china-sea>

Kısacası, mevcut bölgesel düzen, bütün tarafların ekonomik çıkarlarını en iyi şekilde güvence altına alan ekonomik aleniyet ile tanımlandığından, ARF üye ülkeleri, siyasi ve güvenlik konularını forum içerisinde diyalogla ve diğer barışçı yollarla çözmeye kararlıdırlar. Çin ile ilgili olarak, uluslararası siyasi sınırların Çin tarafından değiştirilmesini amaçlayan ciddi herhangi bir askeri hareket, Amerika'nın ve tüm bölgesel devletlerin koalisyonu ile Çin'i kuşatacak maliyetli ve tehlikeli bir mücadele olacaktır. Bu nedenle Çin, toprak anlaşmazlıklarını ARF aracılığıyla çözmeyi ve önde gelen güçler ve ASEAN üye ülkeleri ile sürdürülebilir bir işbirliği kurmayı seçecektir. 1994 yılındaki kuruluşundan bu yana ARF'den elde edilen deneyimlere göre, katılımcılar, ortak menfaatleri ve ortak endişeleri müzakere ederek, kendi hayati çıkarlarını birbirlerine karşı büyük tehditler oluşturmadan korumalarını sağlayacak bölgesel koşulları oluşturabilirler. Çin ve onun ARF'deki ortakları, çatışmalar ve farklılıklar için kurumsal bir çözüm bulunmaması halinde, güvenlikten çok uzak olduklarını ve "uluslararası siyasetin çoğu ve özellikle bölgesel düzenin, bir mahkumun ikilemine benzeyeceği"⁵⁶ gerçeğini fark ettiler. Eğer ARF, en azından yazışmalar ve diyalog yoluyla Güney Çin Denizi sorununu kalıcı olarak çözüme ulaştıramazsa, güvenlik ikilemini büyük ölçüde hafifleten koşulları oluşturabilir. Ve bölgedeki güvenlik ikilemi hafifletilmiş olduğu için, sonuç olarak, işbirliğini kolaylaştırıyor. Böylece, ARF gibi bölgesel kurumlar ve rejimler Çin'in yükselişini barışçıl bir konuma oturtabilirken, bu yükselişin, neredeyse kötümser realistler ve güç geçiş teorisyenlerinin iddia ettikleri kadar rekabetçi ve tehlikeli olması gerekmez.

Dava ile ilgili iyi haber, Çin ile ARF içindeki diğer hak-iddiası sahipleri arasında bu yıl 18 Mayıs tarihinde gerçekleşen bir anlaşmadır. Rakip iddia sahipleri, Güney Çin Denizi ile ilgili bir davranış kuralları tüzüğü çerçevesi üzerinde mutabakata vardı. Filipin'in Çin büyükelçisi Jose Santiago Sta'ya göre, "Temel yaklaşım, anlaşmazlığı

---

⁵⁶ Robert Jervis, "Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate," *International Security*, C. 24, No: 1, Yaz 1999, s. 47.

gerektiği şekilde ele almak ve Güney Çin Denizi'ndeki gelişimi dürüst ve samimi bir şekilde tartışabilmektir.”⁵⁷

Çin Halk Cumhuriyeti ile ARF'deki komşuları arasında gerçekleşen bu kayda değer müzakere, onun, işbirliği yaparak mutlak kazançlar elde etmek için istekli olduğunun güçlü kanıtıdır. Birincisi, ÇHC, 1994 yılında ARF'ye katıldığında, forum içinde işbirliği yapmanın sağlayacağı faydaların, karşılaşılabilecek maliyetlerden daha fazla olacağını düşünmüştür. Birincisi, ÇHC, 1994 yılında ARF'ye katıldığında, forum içinde işbirliği yapmanın sağlayacağı faydaların, karşılaşılabilecek maliyetlerden fazla olacağını düşünmüş olduğunu göstermektedir. İkincisi, ÇHC'nin, bu yıl Mayıs ayında Güney Çin Denizi sorunu ile ilgili gerçekleşen yapıcı bir diyalog sonrasında, çok taraflı güvenlik diyaloguna ılımlı baktığı iddia edebilir. Çin'in davranışlarında değişiklik gözlemlendi: Örneğin ÇHC, Güney Çin Denizinde bölgesel hak-taleplerinin mevcudiyetini resmen kabul etti ve karşılıklı görüşmeler, yirmi yıl önce hiç akla getirilmeyecek bir gelişme olan güç-kullanmama kuralını getirdi.⁵⁸ Resmi müzakerelere ek olarak, son aylarda Resmi müzakerelere ek olarak, son aylarda Çin, daha da olumlu davranışların işaretlerini gösterdi. 2016 Ekim'inden bu yana, Pekin, Filipinli ve Vietnamlı balıkçıların 2012 yılından beri abluka altında tuttuğu Scarborough Shoal'a geri dönmelerine müsaade etti. Başka bir gelişme olarak, bu yılın Haziran ayında Vietnam, Pekin'in daha önce kendi egemenliğini iddia ettiği tartışmalı bir alanda sondaj faaliyetlerine başladı, fakat Pekin, buna karşın, ne Hanoi'yi durduracak hiç bir şey yaptı, ne onu tehdit etti ne de kınayan resmi bir açıklama yaptı.⁵⁹ Bu gelişmeleri nazarı dikkate alırsak, uygulama seviyesinde Çin'in anlaşmazlıkları çözmek için güç-kullanılmamasını belirten temel ARF kuralına

---

⁵⁷ Bkz.: CNBC News, “China and ASEAN agree to draft code of conduct in South China Sea,” Mayıs 18, 2017. <https://www.cnbc.com/2017/05/18/china-and-asean-agree-to-draft-code-of-conduct-in-south-china-sea.html>

⁵⁸ Justin S. Hempson-Jones, “The Evolution of China's Engagement with International Governmental Organizations: Toward a Liberal Foreign Policy?,” *Asian Survey*, C. 45, No: 5, 2005, s. 719.

⁵⁹ Kuok, Lynn, “Progress in the South China Sea?: A Year After the Hague Ruling,” *Foreign Affairs*, Temmuz 21, 2017.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/east-asia/2017-07-21/progress-south-china-sea>

uygun hareket ettiğini iddia edebiliriz. Bu kuralın uygulanmasında, diğer herhangi bir üye kadar, bölgenin iyi bir vatandaşı olmuştur.⁶⁰

Sonuç olarak, Çin'in ARF katılımcılarıyla Güney Çin Denizi anlaşmazlıkları konusundaki işbirlikçi tutumu, uluslararası kurumlar ve rejimlerin Çin'in hareket etme özgürlüğüne getirdikleri kısıtlamalar yoluyla Çin'in davranışını etkilediğini iddia etmekte olan neoliberal kurumsalcı teoriyi desteklemektedir. Teorinin tahminleri doğrultusunda Çin, toprak talepleri konusunda bile ARF'deki ortaklarıyla işbirliği yapmayı seçmiştir, çünkü bu tartışmalı alandaki işbirlikçi davranışı uluslararası ticarete işbirliğini kolaylaştırmaktadır ve bugün Çin'in işleyiş tarzının özünde yer alan tutum budur. Karşılıklı bağımlılığın olduğu bir dünyada, toprak anlaşmazlıkları, sadece küçük devletlerin çıkarlarını tehdit etmez; aynı zamanda büyük güçlerin yaşamsal çıkarlarını da tehdit eder. Dolayısıyla, kurumsalcılığın öngördüğü gibi, Çin, çatışma ihtimalini azaltacak etkili mekanizmalar olarak kurumların ve rejimlerin değerinin farkına varmıştır. Kurumların ve rejimlerin olmadığı bir ortamda, çatışmaların çözümü için, çoğunlukla düzenleyici çerçevelerden uzaklaşırız ve uluslararası politikanın çoğu mahkûm ikilemine benzer.

D. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve DTÖ İçindeki Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmalara Üyelik ve Kabul

1. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası Grubunda Çin

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya finansal sisteminin en önemli gelişmelerinden birisi de 1944 yılında gerçekleştirilen Bretton Woods Anlaşması'dır. Anlaşmanın çoğu kısmı, 1973 yılında sona ermesine rağmen oluşturduğu üç yeni kurum, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü, liberal küresel düzenin yönetiminde hâlâ önemli bir rol oynamaktadır. Bu Amerikan liderliğindeki çok taraflı ekonomik kuruluşlar liberal düzenin amaçlarını, standartlarını ve ilkelerini kurumsallaştırdı. Batılı politika tasarımcılarına göre

---

⁶⁰ Alastair Iain Johnston, Paul Evans, "China's engagement with multilateral security institutions," **Engaging China: The Management of an Emerging Power**, Ed. by. Alastair Iain Johnston, Robert S. Ross, London and New York, Routledge, 1990, s. 269.

Bretton Woods kurumlarının başlıca hedefi, refah ve barışı sağlamak, küresel pazarı istikrara kavuşmak, serbest ve ayrımcılık-yapmayan ticaret için evrensel kurallar üretmek ve tarife ve tarife-dışı engellerin azaltılması yoluyla ticaretin liberalleştirilmesini geliştirmektir.⁶¹ Açık veya kapalı olmasına bakılmaksızın, Birleşik Devletler bu kurumların kurulması yoluyla uluslararası düzeni kurmuştur. O gündünden itibaren ABD dış politikası, bu çok taraflı kurumlar vasıtasıyla ekonomik liberalizmi teşvik eden politika üzerine inşa edildi. 1990'lı yıllar itibarıyla ABD, tek süper güç haline geldiğinde, küresel nüfuzunu genişletmeye ve çok taraflı kurumları kullanarak gerçek hegemonya düzenini kurmaya çalıştı.

Böylece, 1990'lı yıllara gelindiğinde, John Williamson tarafından ortaya atılan bir terim olan 'Washington Mutabakatı', IMF, Dünya Bankası ve DTÖ'nün kalkınma politikalarında önemli bir rol oynamıştır. Washington Mutabakatı, Asya, Afrika, Latin Amerika ve eski Sovyet ülkelerini liberal düzene uyumlu hale getirmek için belirli politika reformları koşulları kapsamında ülkelere şartlara bağlı kalkınma yardımı teklif etti. Söz konusu koşullar içerisinde, ulusal pazarın dünyanın geri kalanına açılması, ticaretin liberalleştirilmesi, yasal ve idari reformlar, yönetim ve yolsuzlukla mücadele tedbirleri bulunmaktadır.⁶² Çin'in yükselişi bu kurulan kurumların oluşturduğu sistem içinde gerçekleştirilirken, Çin'in bu kurumlar ve Amerikan küresel düzeni ile ilgili ne gibi seçimler yaptığı sorulabilir.

Çin, IMF'ye ve Dünya Bankası'na 1980 yılında katıldı. Çinli liderler, ekonomik reformu yerel gündem içinde en öncelikli bir sıraya koymak, Kültür Devriminin yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak ve karşılıklı ekonomik bağımlılığın gerektirdiği koşullar sağlamak için bu kurumlara katılmaya karar verdiler. Bu kurumlar, Çin'in başvurusunu memnuniyetle karşıladılar ve liberal sistem doğrultusundaki temel hedeflerinden ve normlarından ödün vermek zorunda kalmadılar da, Çin'i kabul etme

---

⁶¹ Margaret M. Pearson, "The major multilateral economic institutions engage China," **ENGAGING CHINA: The Management of an Emerging Power**, Ed. by. Alastair Iain Johnston, Robert S. Ross, London and New York, Routledge, 1999, s. 213.

⁶² Ties Dams, Frans Paul van der Putten, "China and Liberal Values in International Relations: Opposing the Promotion of Democracy, Human Rights and Liberal Market Economy," Netherlands Institute of International Relations (Clingendael), Aralık 2015.

<https://www.clingendael.org/publication/china-and-liberal-values-international-relations>

düşüncesinde esnek ve yaratıcı davrandılar. Çin'in üyeliği, normları ve kuralları ve bu kurumlara karşı kendi mali yükümlülüklerini kabul ettikten, sonra kabul edildi. Kurumlara üye olmasından bu yana, kabul edilebilir düzeyde bir işbirlikçi ilişki sergiledi. Dahası, Çin'in ulusal ekonomisinin rekabete açılması onların ilişkilerini derinleştirmiş ve Çin'i, söz konusu kurumların normları ve standartlarına daha uygun hale getirmiştir.⁶³

Çin'in IMF ve Dünya Bankası üyeliğindeki çok önemli bir noktası, kurumlara giriş hakkını kazanma koşulları olan liberal normlara uyma konusunda yaptığı anlaşmadır. Şartlılık ilkesine dayalı olarak, Çin eski ulusal ekonomik sisteminden vazgeçmeli ve politika reformu için kurumların standartlarını benimsemelidir. Çin'in kabul ettiği koşullar oldukça geniştir. Örneğin, Çin, Çinli olmayan bir tarafla yatırım anlaşmazlığı olması durumunda Çin hukukunu uluslararası hukuk ve uluslararası tahkime tabi kılmayı kabul etti.⁶⁴ Çin davranışı üzerindeki bu kısıtlamalar devletin kazanç sağlaması karşılığında kabul edildi. Örneğin: “WBG ile ilgili olarak, Çin ekonomik kalkınma ve yapısal reform, teknik uzmanlık, eğitim ve eğitim fırsatları için 1992 yılına kadar 2.5 milyar doların üzerinde borç alması da dahil olmak üzere sağlanan hizmetleri tamamen kabul etmiştir.”⁶⁵

2. DTÖ'de Çin

Daha önce de alıntılındığı gibi, Çin şu anda dünyanın en büyük ihracatçısı, ABD'den sonra ikinci büyük ticaret ülkesi, en büyük ikinci enerji ithalatçısı, dünyanın en büyük enerji tüketicisidir, en büyük döviz rezervine ve en yüksek yıllık ortalama büyüme oranına sahiptir. Bu güzel başarılar kendiliğinden meydana ortaya çıkmadı. Çin, bu konuma 'Açılım politikası' aracılığıyla ve dünyayla ticari ilişkilerini genişleterek geldi. Ekonomik büyümesinin bir ölçütü, yabancı çokuluslu şirketlerin ihracatına hakim olduğunu - tüm Çin ihracatının% 60'ına kadar -, ve ikinci en büyük ticaret ülkesi olarak, dünya genelindeki ülkelerle karşılıklı bağımlılığının gün geçtikçe arttığını göstermektedir. Bu nedenle, Çin, ABD, Japonya ve diğer ticaret

---

⁶³ Pearson, a. g. e., s. 221.

⁶⁴ Hempson-Jones, a. g. e., s. 709.

⁶⁵ A. e.

ulusları ticari konularda ikili anlaşmalar gerçekleştirirken; bu arada Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) tam uyumluluğu konusunda müzakere etmeye çalıştılar. Bütün taraflar, sonuç olarak, Çin'in DTÖ'ye katılımının Çin, diğerleri ile olan ticari ilişkileri ve çok taraflı ticaret sistemi için stratejik bir önemi haiz olduğu karar verdiler.

15 yıl süren uluslararası uzun müzakerelerden sonra, Çin, 11 Kasım 2001 tarihinde Doha, Katar'da DTÖ'ye üyeliğe kabul sürecini tamamlayabildi.⁶⁶ Gelişmekte olan ülkeler için 1) ayrımcılık yapmama, 2) pazarın açılması, 3) şeffaflık ve öngörülebilirlik, 4) bozulmamış ticaret ve 5) ayrıcalıklı davranma olan DTÖ'nün beş temel ilkesi arasında 'pazarın rekabete açılması' Çinin, davranışları üzerindeki kısıtlamaları nasıl kabul ettiğini açıklığa kavuşturmaktadır. Bu prensip, taahhütleri aşağıdaki şekilde belirlemektedir:

“(1) Tarife-dışı engelleri ortadan kaldırma, tarifeleri azaltma ve hizmet sektörlerini açma konusunda Çin'in taahhütleri; (2) Aslen Çoklu Fiber Düzenlemesi (MFA) kapsamında dayatılan tekstil ve giyim kotalarını kaldırma konusunda ithalatçı ülkelerin taahhütleri; ve (3) Çin'e MFN tarifelerinin uygulanması konusunda Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkeler ile anlaşma.”⁶⁷

Açıkçası, DTÖ Çin'in davranışına bazı sınırlamalar getirdi. Taahhütleri gereğince, Çin, tarife-dışı engelleri uygulayamaz ve ithalat için tarifeleri azaltmak zorundadır. Çin'in üyeliğinden önemli yarar sağlayanlar onun en büyük ortakları olmuştur; çünkü, onlar şimdi ucuz ithalat sağlıyorlar ve onların çokulusluları (şirketleri) aşırı derecede düşük maliyetli bir imalat zeminine sahipler. İlave olarak, Çin'in süregelmekte olan uygulamalara ve prensiplere uygun hareket edeceğine dair taahhüdü olmaksızın küresel ekonomik düzenin sürdürülmesi mümkün değildir. Büyük bir ticaret ülkesi olan Çin'in ortakları, Çin ile ticarete 'güvenlik' ve 'öngörülebilirlik' ihtiyacı duyular. Dolayısıyla mantıklı yol, onu, sistemde aktif bir katılımcı olmaya ve sistem tarafından denetim altında tutulmaya teşvik etmektir.

⁶⁶ Ching Cheong, HungYee Ching, **Handbook on China's WTO Accession And Its Impacts**, World Scientific Publishing, Singapore, 2003, s. 3.

⁶⁷ Deepak Bhattasali, Li Shantong, Will Martin, “Impacts and policy implications of WTO accession for China,” China and the WTO: Accession, Policy Reform, and Poverty Reduction Strategies, Ed. by. Deepak Bhattasali, Li Shantong, Will Martin, A copublication of the World Bank and Oxford University Press, 2004, s. 2.

Diğer taraftan Çin, DTÖ'nün, karşılığında büyük kazançlar sağlayacağı, ticari ilişkileri üzerindeki kısıtlamalarını kabul etti. Nitekim, DTÖ üyesi olarak Çin, başkalarıyla olan ilişkilerini kurumsallaştırmakla kalmadı, aynı zamanda ekonomik büyümeyi de sürdürmeye gayret etti. Üyeliğe kabul edildikten sonradır ki Çin'e, ülke olarak büyük bir yatırım akışı başlayabildi ve en önemlisi ihracat için yurtdışı pazarlara erişimini genişletebildi. Şimdi Çin'in büyük ticaret ortakları, Çin'in taahhütlerini yerine getirene kadar, ona karşı korumacı politikalar uygulayamazlar.

Üyeliğe kabul edildiğinden itibaren Çin, DTÖ normları ve anlaşmazlıkların çözümü doğrultusunda hareket etmekte istekli olduğunu gösterdi. Örneğin, 2006'da 'Çin - Otomobil Parçaları' davası, 2010'da 'Çin - AV' davası ve 2010'da 'Çin - IPR'ler davası dikkat çekicidir. İlk şikayet, Çin'e ithal edilen otomobil parçaları üzerine uygulanan bir vergi ile ilgiliydi. Çin, hakkını aramak üzere incelenmesi için Temyiz Kuruluna başvurdu, ancak bu kademede kaybetti. 'Çin - AV' davasında, şikayetçi olan ABD'dir ve uyuşmazlık konusu, Çin'in kitaplar, müzik, videolar ve filmlerin ithalatı ve satışı ile ilgili engeller koymasıydı. Kurulun yargılaması sürecinde, Çin'in cevabı, aldığı önlemleri haklı çıkarabildi ve Çin nihayet başardı. Üçüncü davadaki (Çin - AV) anlaşmazlık, Çin'deki fikri mülkiyet haklarının korunması hakkındadır. ABD anlaşmazlık davasını kazandı.⁶⁸ Çin'in uyuşmazlık çözümleme raporlarına ve tavsiyelerine uygun davranması ve uyuşmazlık çözüm sisteminden yararlanması, DTÖ'ye yönelik uygulamacı yaklaşımını ifade eder; çünkü DTÖ ve anlaşmazlık çözüm süreci, Çin ile ana ortakları arasındaki ticaretin öngörülebilirliğini ve güvenliğini arttırmıştır. Kurumsallaşmış bir ticaret ilişkisi, ticaret yapan uluslar arasındaki belirsizlikleri ortadan kaldırır ve ticaret savaşından kaçınır.

Çin'in DTÖ'ye üye olmaması durumunda gerçekleşmesi mümkün olmayan yüzlerce kazançtan söz edilebilir. Çin'in DTÖ'ye olan taahhütlerini yürürlüğe koymasından sadece birkaç ay ve yıllar sonra yurtdışından binlerce üretici ve hizmet sağlayıcı ülkeye akın etmiş durumdadır. Bu üreticilerden biri olan "Volkswagen, Çin'de imal edilmiş arabalarını 2007 yılına kadar 80'den fazla ülkeye ihraç etti. Çin'in DTÖ'ye

---

⁶⁸ Bryan Mercurio, "China's Evolving Role in WTO Dispute Settlement: Acceptance, Consolidation and Activation," *European Yearbook of International Economic Law*, C. 3, No: 3, Kasım 2012, s. 100-111.

üyeliği, ticari mal alımlarında dramatik değişikliklere ilham kaynağı oldu; 1990 yılındaki 53 milyar dolarlık ihracat, 2006 yılında neredeyse 800 milyar dolara yükseldi. 1986 ve 1991 yılları arasında yaklaşık yıllık 3 milyar dolar olan ortalama doğrudan yatırım; 2006 yılına kadar 70 milyar dolara ulaşmıştı.”⁶⁹ Ülkedeki bu ekonomik mucizeler, Çin'in DTÖ'ye olan taahhütlerini yerine getirmesinin sonucunda gerçekleşti. Üyeliğe kabul edilmeden önce ülke, merkezîyetçi ekonomik sistem ve piyasa mekanizmalarının rolünün olmaması nedeniyle girişimcilerin eksikliğini yaşıyordu. Böyle bir durumda, batılı, Japon ve Koreli firmalar Çin'e güvenemez ve yatırım yapamazlardı. Her iki tarafın elde ettiği kazanımları göz önüne alırsak, neo-liberal kurumsalcılığın ileri sürdüğü gibi, tarafların ilişkileri kazan-kazan durumundadır.

Kurumun kurulmasından bu yana DTÖ kapsamındaki liberal normları ve konumları belirleyen Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Japonya, kendilerini Çin ile karşılıklı ekonomik bağımlılık içerisinde buldular. Aynı nedenden ötürü, Çin çok taraflılığın küresel olarak kabul görmesi ile ilgilenmeye başladı. Bütün taraflar, büyük güçlerin aralarındaki oyunun mahiyetinin zamanla değiştiği ve artık büyük savaşlar yoluyla hakimiyet mücadelesine dayanan eski modele devam edemeyecekleri sonucuna vardılar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tarihsel ve özgün uluslararası düzeni göz önüne alarak, Çin'in ve kurulu süper gücün Thucydides'in Tuzağından kaçıp- kaçamayacağı sorusu alakasız görünüyor. Taraflar aralarında, nispi-kazanlar mantığını temel alan bir ilişki kuramadılar. Bunun yerine, ekonomik kalkınma sürecini devam ettirmek ve muhafaza etmek için işbirliği kaçınılmazdır. Dahası, Çin ve büyük ortakları, bilgi edinme ihtiyacını ve beklentileri şekillendirerek, onları ele geçirme ve derhal kazanma için ödediği fiyatın, sürekli işbirliği yoluyla elde edilecek daha fazla fayda sağlamasını mümkün kıldığını vurgulayan şekilde gerçekleştirmiştir. Onlar, ekonomik işbirliğini DTÖ aracılığıyla yapmayı seçmişlerdir çünkü söz konusu kurum ortak çıkarları açıklığa kavuşturarak ve hepsinden önemlisi tüm üyelerin davranışları hakkında şeffaflık sağlayarak bu

---

⁶⁹ Peter D. Sutherland, “Transforming Nations: How the WTO Boosts Economies and Opens Societies,” *Foreign Affairs*, C. 87, No: 2, Mayıs 2008, s.133-136, Matt Ferchen, “China, Economic Development, and Global Security: Bridging the Gaps,” Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy, Aralık 9, 2016. <http://carnegietsinghua.org/2016/12/09/china-economic-development-and-global-security-bridging-gaps-pub-66397>

amaca hizmet etmektedir. DTÖ, üyelerin davranışları hakkında şeffaflık sağlayarak, onların, sürdürülmekte olan rotanın ve devam eden işbirliğinin koşullara bağlı olduğunu fark etmelerini sağlar. DTÖ, Çin, ABD veya diğer herhangi bir tarafın taahhütlerini yerine getirmemesinin cezalandırılması ve karşılık verilmesi beklentisini biçimlendirmektedir. Kurum hileye maruz-kalma korkularını hafifletebilir ve böylece işbirliğinin oluşmasına imkan sağlayabilir,ve böylece, işbirliği sürecindeki eşit-olmayan kazançlardan kaynaklanan korkuyu hafifletebilir.

SONUÇ

Ekonomik açıdan bakıldığında Çin, şüphe götürmez bir şekilde, şimdiden dünyadaki en büyük iki etkin gücünden biri haline geldi. Dünyanın en büyük ticari mal ihracatçısı ve ikinci ticari mal ithalatçısı ve Amerika Birleşik Devletlerinden sonra ikinci en büyük ticaret ülkesi olan Çin'in ekonomik varlığına dünyanın her yerinde rastlamak mümkündür. Dünyanın önde gelen iki ekonomik gücünden biri olma yolunda, Çin, son yıllarda, dikkatini ciddi derecede ordusunun modernizasyonu konusuna çevirdi ve dünya çapında diplomatik nüfuzunu daha da genişletti. Çin, askeri bütçeleri hakkında hiçbir zaman şeffaf olmamıştır, ancak güvenilir araştırma merkezleri tahminlerine dayanılarak yapılan araştırmaya göre, 2015 yılında 214 milyar dolar tutarındaki askeri harcamayla Amerika Birleşik Devletlerinin ardından askeri harcamalarda ikinci sırada yer almaktadır. Her ne kadar, Amerikan askeri bütçesinin aşağı yukarı dörtte biri kadar olsa da, askeri bütçede yıllık% 12'lik bir artış, muazzam büyüklükteki bir kara gücünün elde tutulması ve son yıllarda uçak gemilerinin modernizasyonu Pekin'in bu konudaki hırsını sergilemektedir. Ayrıca, Soğuk Savaşın bitiminden bu yana Çin, ekonomik gücünü kullanarak ve küresel stratejisinin bir parçası olarak, uluslararası arenada diplomatik faaliyetler yürütme üzerine yoğunlaştı. Çin, sadece liberal ekonomik düzen içine dahil olmakla kalmadı, aynı zamanda, 'Tek Kuşak Tek Yol', Asya Altyapı Yatırım Bankası, Yeni Kalkınma Bankası ve İpek Yolu Fonu gibi bazı yüksek ölçekli projeler de tasarladı. Son yıllarda Çin, uluslararası bir takım karmaşık krizlerde ve davalarda daha etkin bir rol üstlenmeye çalıştı. Örneğin, Çin, Kuzey Kore ile ilgili nükleer sorun konusunda gerçekleştirilen Altılı Görüşmelerin kilit bir üyesi olarak görülmektedir ve İran'ın nükleer sorununun çözümünde büyük bir rol oynamıştır ve Amerika Birleşik Devletlerinin kontrolünden çıkmakta olan Afganistan'daki barış süreciyle daha fazla ilgilenmektedir. Bu gittikçe artan diplomatik roller, Çin'in uluslararası alanda boy gösterme arzusunun gerçek yansımalarıdır.

Bununla beraber, Çin'in büyümekte olan küresel gücü nazar-ı dikkate alındığında, Çin'in barışçıl yollarla yükselip-yükselmeyeceği, ve ABD'nin Çin'in bu yükselişine

nasıl tepki vereceği akla gelen önemli sorulardır. Hepsinden en önemlisi, Çin'in yeni keşfettiği ve artmakta olan bir güce rağmen, şu anda Çin ile ABD'nin birbirlerine yapıcı bir yaklaşım sergiledikleri gerçeğini nazar-ı dikkate aldığımızda, bu araştırmanın üzerine eğildiği temel soru, neden yükselen Çin ve Birleşik Devletler, kurulu süper güçler olarak ilişkilerinde, birçok geçmiş vakada olduğunun aksine, işbirlikçi bir yaklaşımı benimsiyorlar? Bu sorunun altında yatan bir soru daha mevcuttu: Çin'in yükselişinin etkileri uluslararası düzen üzerinde ne gibi sonuçlar doğuracaktır? Bu araştırmanın ileri sürdüğü argümanlar, neoliberal kurumsalcıların çalışmalarına daha fazla destek sağlamıştır. Çin'in yükselişe geçtiği söz konusu dönemde, büyük güçler arasındaki işbirliğine dayalı ve kurumsallaşmış ilişkilerin daha akıllı, daha kolay ve daha ucuz bir yol haritası olduğu öngörülmüştür.

Araştırma özet olarak, Çin'in yükselişini analiz etmek için beş teorik yaklaşımı gözden geçirmektedir. Bununla birlikte, teorik tartışmaların geniş bir kesimi, uluslararası ilişkilerin ele alınmasında düşüncenin en etkili paradigmaları olan yapısal realizm, güç geçişi ve neoliberal kurumsalcılık üzerine odaklanmıştır.

Bu araştırmanın temel kavramları *Barışçıl yükseliş* ve *Barışçıl olmayan yükseliştir*. Önümüzdeki on yıllarda Çin'in genelde barışçıl olmayan bir şekilde yükseleceğini öngören savunmacı realistler, saldırgan realistler ve güç geçiş teorisyenleri, Çin'in yükselişinin etkileri konusunda kötümserler olarak kategorize edilmişlerdir. Savunmacı realistlere göre, Çin, büyük bir güç olarak, kendi kendine yeten bir sistem çerçevesinde ilerlemelidir. Çin'in gücü ve etkisinin, nispi olarak, dikkate değer ölçüde artmaya devam etmesi durumunda, güvenliğini en üst düzeye çıkarmak için yeterli imkanları tedarik etme ihtiyacı duyar. Çin'in güvenlik seviyesini en üst düzeye çıkarmak için verdiği mücadele, Birleşik Devletler ve diğer büyük güçler tarafından potansiyel bir tehdit ve güvenlik tehdidi olarak görülüyor. Bu nedenle, aralarındaki farkı ortadan kaldırmak ve karşılıklı dengeyi sağlamak için asla bitmeyen bir rekabet içerisine hapsolurlar. Sonuç olarak, Çin'in yükselişi döneminde, uluslararası sisteme genel olarak ve özellikle Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkilerde belirsizlik, güvensizlik ve güvenlik ikilemi hakim olur. Saldırgan realistler uluslararası sistemin geleceği konusunda daha da kötümserdirler. Johann Mearsheimer, Çin ile Amerikan liderliğindeki bir koalisyon arasındaki uluslararası

savaşın ve çatışmaların kaçınılmaz olduğuna inanıyor. Mearsheimer, Kenneth Waltz ve diğer savunmacı realistlerin aksine, devletlerin yalnızca güvenliği değil, aynı zamanda gücü de en üst düzeye çıkaran müesseseler olduklarını savunmaktadır. 19. yüzyılda gerçekleşen Amerikan yükseliş deneyimini temel alan Mearsheimer, Çin'in, öncelikle, Amerika Birleşik Devletleri'ni bölgeden dışarı çıkararak Doğu Asya'da kendi hakimiyet dünyasını tesis edeceğini ve daha sonraki aşamada ise kendi uluslar arası düzenini kurmak için ABD ile uluslararası bir çatışmaya gireceğini ileri sürmüştür. Mearsheimer'e göre, yükselen güçler statüko değil, kurulu düzeni ortadan kaldırmayı amaçlayan değişim yanlılarıdır (revizyonist). Yapısal realizm, büyük güçlerin politikalarında işbirliğine dayalı yaklaşımları akılcı ve mantıklı bir seçenek olarak görmez, çünkü uluslararası sistem anarşiktir ve bir anlaşmanın tüm taraflarının taahhütlerini yerine getirecekleri ve işbirliğinden eşit fayda sağlayacakları hususunda herhangi bir garanti bulunmamaktadır. Dolayısıyla, uluslararası kurumlar, rejimler ve hatta karşılıklı-bağımlılık, sistemin doğasındaki anarşik özelliği hafifletmezler, ve, akabinde, saldırgan realistlere göre, Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki potansiyel savaş engelleyemezler. Güç geçiş teorisyenleri, dünya tarihinin, mahiyet olarak, birbirini takip eden hakimiyet kurma mücadeleleri ve büyük güçlerin yükselmesi ve çökmesi olarak tanımlanabileceğini düşünüyorlar. Buna bağlı olarak, yükseliş aşamasında meydan-okuyan bir devlet ile sisteme egemen devlet güçleri arasındaki farkın daralması durumunda, hakimiyet ile ilgili savaş olasılığı artacaktır. Yükselen bir güç öncelikle kendi gücünü genişletir ve bunun akabinde, statükoya karşı olan memnuniyetsizliği de gittikçe artır. Bu koşullar çerçevesinde, Çin, Birleşik Devletler ile arasındaki ekonomik güç farklarını azaltmaktadır ve askeri harcamalarındaki olağanüstü artış, Birleşik Devletler tarafından yönlendirilen mevcut uluslararası sistemi değiştirme niyetinin bir işaretidir.

Bununla birlikte, Pekin'in bölgesel ve uluslararası alanda sergilediği davranışlarına bakıldığında, bu teoriler, Çin'in yükselişinin sonuçları hakkındaki onların kötümser argümanlarını desteklemektedir. Örnek olarak, 2007 yılı Ocak ayında Çin'in ilk uydu-savar denemesi, Ocak 2007'de ABD tarafından desteklenen Burma'ya insan hakları ihlallerinden dolayı yaptırım uygulamaya yönelik BM kararına karşı veto hakkını kullanması, 2010 yılında Tayvan'la silah anlaşması yapan Amerikan

şirketlerine yaptırım uygulamakla tehdit etmesi, 2010 yılı Haziran ayında Sarı Deniz'de ABD-Güney Kore ortak askeri tatbikatını ve USS George Washington uçak gemisinin bölgeye sevkini sert bir üslupla protestosu ve Pekin'in 'Tek Kuşak Tek Yol Girişimi', 'Asya Altyapı Yatırım Bankası' ve 'Yeni Kalkınma Bankası' gibi yeni siyasi ve ekonomik rejimler ve altyapılar inşa etmesi zorlayıcı ve iddialı bir dış politika olarak ve bölgesel ve uluslararası düzen mimarisinde Washington'un liderlik konumunu tecrit etme girişimi olarak telakki edilmektedir.

Bununla birlikte, bu araştırma, mevcut küresel düzeni, önceden var olan düzenlerden ayırma konusunda yetersiz kalan bu teorileri eleştirmiştir. Neoliberal kurumsalcılığın argümanları ve beklentilerine dayalı olarak bu araştırma, önümüzdeki on yıllarda Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiyi istikrar ve süreklilik kavramlarının daha iyi tanımlayacağını, Çin'in barışçıl uluslararası bir ortamın destekçisi olduğunu, ve karşılıklı ekonomik bağımlılık ve küreselleşme koşulları altında, Çin'in kazan-kazan diplomasisine bağlı kalacağını tespit etmiştir. Dahası, Çin'in barışçıl yükselişi sadece karşılıklı-bağımlılıktan değil, aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletlerinin nispi olarak gerilemesi, Çin'in askeri güç kullanımında kritik kısıtlamalara sahip olması ve nükleer silahların caydırıcı etkisinden de kaynaklanmaktadır. Keohane, Nye, Martin, Ikenberry ve diğerlerinin söylediği gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan uluslararası düzen, geçmişteki düzenlerden, tüm büyük güçlerin ve yükselen güçlerin, ortaya çıkabilecek gerginlikleri kurumlar ve rejimler aracılığıyla halletme fırsatı bulması ve mevcut sistemin içerisinde yer alarak zengin ve müreffeh olması gibi farklı nitelikleriyle ayırt edilir. Bu iddia doğrultusunda, ikinci ve üçüncü bölümdeki kanıtlar, gerek Birleşik Devletlerin gerekse Çin'in, aralarındaki işbirliğini genişleterek sağlanacak güvenlikle ilgili kendi çıkarlarını ve ekonomik çıkarlarını fark etmeleri gerektiğini ortaya koyuyordu. Amerikanın gücü nispi olarak azalmaktadır ve güce başvurmadan mevcut statükoyu korumaya ihtiyacı vardır. Çin'i, mevcut uluslararası sistemin sağladığı getirilerden bir pay sunarak, mevcut sistemde statükocu bir güç olarak onu teşvik etmesi muhtemeldir. Diğer yandan, mevcut uluslararası düzen Çin'e, servetini ve refahını artırması için bir faaliyet alanı sağlarsa ve Çin dünya ile istikrarlı bir ilişki kurarsa, istikrarı bozması için onu gerçekten teşvik edecek herhangi bir neden bulunmaz. Bu araştırma, Çin dış politikasının

saldırgan olmayıp savunmacı olduğu sonucuna çıkarmaktadır. Kötümserlerin işaret ettiği gibi, son yıllarda Çin tarafından sergilenen dış politikada bazı uzlaşmazlık belirtileri gözlemlenmektedir, bu belirtiler gerçekten mevcuttur. Mamafih, Çin'in son zamanlardaki ödün vermeyen politikası, Birleşik Devletler ile daha eşit koşullara sahip bir ilişki içinde olma isteği ve güçlerinin artmasıyla birlikte kendisine daha fazla saygı duyulması arzusunun bir ifadesidir. Araştırma, Çin'in politikasının Amerikan karşıtı bir gündem çerçevesinde yürütüldüğüne dair yeterli kanıt ve güçlü bir neden bulamamıştır. Ayrıca, araştırmalardan elde edilen bulgulara dayalı olarak, böyle bir politika, ne Çin'in uluslararası ticaretini istikrarlı halde tutar, ne uluslararası sistemdeki nüfuzunu güvence altına alır, ne de Amerika Birleşik Devletleri ile arasındaki askeri ve teknolojik uçurum onu uluslararası bir savaşa sürükleyebilir. Sonuç olarak, bu tez önümüzdeki on yıllar boyunca sürecek, üzerinde görüşülmüş ve mutabakata varılmış bir düzeni öngörmektedir, öyle ki bu düzen içerisinde, karşılaştırılabilir denklkte ekonomik ve siyasi güçlere sahip olan Birleşik Devletler ve Çin, birbirleriyle işbirliğine gitmekte ve rekabet etmektedir.

KAYNAKÇA

- Allison Graham: “The Thucydides Trap: Are the U.S. and China Headed for War?,” The Atlantic, Eylül 24, 2015.
<https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/09/united-states-china-war-thucydides-trap/406756/>
- ASEAN Regional Forum: “About The ASEAN Regional Forum,” 2011.
<http://aseanregionalforum.asean.org/about.html>
- ASEAN Regional Forum: “The First ARF, 1994, ARF Chairman’s Statements and Reports,” Temmuz 25, 2004.
<http://www.aseanregionalforum.org/PublicLibrary/ARFChairmansStatementsandReports/ChairmansStatementofthe1stMeetingoftheASE/tabid/201/Default.aspx>
- ASEAN: “Joint Declaration of The Heads of State/Government of The Association Of Southeast Asian Nations and The People’s Republic of China on Strategic Partnership for Peace And Prosperity,” Ekim 8, 2003.
www.aseansec.org/15265.htm
- Axelrod, Robert M., Robert O. Keohane: “Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions,” **World**

Politics, C. 38, No: 1, Ekim 1985, s. 226-254.

Bader, Jeffrey A.:

“China’s Role in East Asia: Now and the Future,” Brookings, Eylül 6, 2005. <https://www.brookings.edu/on-the-record/chinas-role-in-east-asia-now-and-the-future/>

BBC News:

“What China hopes to achieve with first peacekeeping mission,” Aralık 2, 2015. <http://www.bbc.com/news/world-africa-34976580>.

Beckley, Michael:

“China’s Century?: Why America’s Edge Will Endure,” **International Security**, C. 36, No:3, Aralık 2011, s. 41-78.

Bhattachali, Deepak, Li Shantong,

Will Martin:

“Impacts and policy implications of WTO accession for China,” **China and the WTO: Accession, Policy Reform, and Poverty Reduction Strategies**, Ed. by. Deepak Bhattachali, Li Shantong, Will Martin, A copublication of the World Bank and Oxford University Press, 2004.

Blaauw, Erwin:

“The driving forces behind China's foreign policy - has China become more assertive?,” Rabobank, Ekim 23, 2013. <https://economics.rabobank.com/publications/2013/october/the-driving-forces-behind-chinas-foreign-policy-has-china-become-more-assertive/>

- Bonji, Ohara: "What Does China Want? Understanding Beijing's Foreign Policy," The Tokyo Foundation, Mayıs 27, 2015. <http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2015/what-does-china-want>
- Breslin, Shaun: "China's Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power," **Political Studies Association**, C. 30, No: 1, Kasım 2010, s.52-62.
- Brzezinski, Zbigniew,
John J. Mearsheimer: "Clash of The Titans," **Foreign Policy**, C. 84, No: 146, Ocak-Şubat 2005, s. 46-50.
- Bucher, Bernd: "The false promise of constructivist optimism," University of Turin, Ocak 9, 2013.
http://turin.sgir.eu/uploads/Bucher-Bucher_The_false_promise_of_constructivist_optimism.pdf.
- Carr, E.H.: **The Twenty Years' Crisis, 1919–1939**, 2nd ed, New York, St. Martin's Press 1946.
- Chan, Steve: "Exploring Puzzles in Power-Transition Theory: Implications for Sino-American Relations," **Security Studies**, C. 13, No: 3, s. 103-141.
- Checkel, Jeffrey T.: "International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework,"

- International Organization**, C. 59, No: 4, Ekim 2005, s. 801-826.
- Cheong, Ching, HungYee Ching: **Handbook on China's WTO Accession And Its Impacts**, World Scientific Publishing, Singapore, 2003.
- Christensen, Thomas J.: "The Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy," **Foreign Affairs**, C. 90, No: 2, Şubat 2011, s. 54-67.
- Clark, Ian: "China and the United States: a succession of hegemonies?," **International Affairs**, C. 87, No: 1, Ocak 2011, s. 13–28.
- CNBC News: "China and ASEAN agree to draft code of conduct in South China Sea," Mayıs 18, 2017.
<https://www.cnbcm.com/2017/05/18/china-and-asean-agree-to-draft-code-of-conduct-in-south-china-sea.html>
- CNBS News: "Trump-Xi meeting concluded without gaffe, but criticism soon followed," Nisan10, 2017.
<https://www.cnbcm.com/2017/04/10/trump-xi-meeting-concluded-without-gaffe-but-criticism-soon-followed.html>
- Copeland, Dale C.: "The Constructivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay," **International Security**, C. 25, No: 2, Sonbahar 2000, s. 187-212.

- Dams, Ties, Frans Paul van der Putten: “China and Liberal Values in International Relations: Opposing the Promotion of Democracy, Human Rights and Liberal Market Economy,” Netherlands Institute of International Relations (Clingendael), Aralık 2015.
<https://www.clingendael.org/publication/china-and-liberal-values-international-relations>
- Doyle, Michael W.: “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs,” **Philosophy & Public Affairs**, C. 12, No: 3 Yaz 1983, s. 205-235.
- Doyle, Michael W.: “Liberalism and World Politics,” **American Political Science Review**, C. 80, No: 4, Aralık 1986, s. 1151-1169.
- Drezner, Daniel W.: “The Power and Peril of International Regime Complexity,” **Symposium**, C. 7, No: 1, Mart 2009, s. 65-70.
- Economy Elizabeth C.: “The Game Changer: Coping With China’s Foreign Policy Revolution,” **Foreign Affairs**, C. 89, No: 6, Kasım 2010, s. 142-152.
- Egberink, Fenna,
Frans-Paul van der Putten: “ASEAN, China’s Rise and Geopolitical Stability in Asia,” Netherlands Institute of International Relations (CLINGENDAEL), Nisan 2011.
<https://www.clingendael.org/sites/default/files/ASEAN%2C%20China%27s%20rise%2>

0and%20geopolitical%20stability%20in%20Asia.pdf

Etzioni, Amitai:

“Mearsheimer’s War With China,” *The Diplomat*, Mart 29, 2015. <https://thediplomat.com/2015/03/mearsheimers-war-with-china/>

Fenby Jonathan:

Will China Dominate the 21st Century?, Cambridge, Polity Press, 2014.

Ferchen, Matt:

“China, Economic Development, and Global Security: Bridging the Gaps,” *Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy*, Aralık 9, 2016. <http://carnegietsinghua.org/2016/12/09/china-economic-development-and-global-security-bridging-gaps-pub-66397>

Ferchen, Matt:

“How China Is Using Its Economic Goals to Assert Its Global Influence,” *The National Interests*, Mayıs 9, 2017. <http://nationalinterest.org/feature/how-china-using-its-economic-goals-assert-its-global-20577?page=show>

Fogel, Robert:

“\$123,000,000,000,000: China’s estimated economy by the year 2040. Be warned,” **Foreign Policy**, C. 177, No: 11, Ocak 2010, s. 70-75.

Folker, Jennifer Sterling:

“Neoliberalism,” **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, 2nd ed, Ed. by. Tim Dunne, Milja Kurki, Steve

- Smith, Oxford, Oxford University Press, 2010.
- Fravel, M. Taylor: "International Relations Theory and China's Rise: Assessing China's Potential for Territorial Expansion," **International Studies Review**, C. 12, No: 4, Aralık 2010, s. 505-532.
- Friedberg, Aaron L.: "Bucking Beijing: An Alternative U.S. China Policy," **Foreign Affairs**, C. 91, No: 5, Ağustos 2012, s. 48-58.
- Gady, Franz-Stefan: "China-US Strategic and Economic Dialogue: Time to Move Beyond the South China Sea?," *The Diplomat*, Haziran 8, 2016.
(<http://thediplomat.com/2016/06/china-us-strategic-and-economic-dialogue-time-to-move-beyond-the-south-china-sea/>).
- Gallup News: "Seventy-Two Percent of Americans Support War Against Iraq," Mart 24, 2003.
(<http://www.gallup.com/poll/8038/seventytwo-percent-americans-support-war-against-iraq.aspx>,
- Ganesan, N.: "ASEAN's Relations with Major External Powers," **Contemporary Southeast Asia**, C. 22, No: 2, Ağustos 2000, s. 258-278.
- Gilpin Robert: "The Theory of Hegemonic War," **The Journal of Interdisciplinary History**, C. 18, No: 4, İlkbahar 1988, s. 591-613.

- Gilpin, Robert: **War and Change in World Politics**, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.
- Glaser, Charles L.: "Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help," **International Security**, C. 19, No: 3, Kış 1994-1995, s. 50-90.
- Goldstein, Avery: "Power transitions, institutions, and China's rise in East Asia: Theoretical expectations and evidence," **Journal of Strategic Studies**, C. 30, No: 4-5, Temmuz 2007, s. 639-682.
- Grieco, Joseph M.: "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism," **International Organization**, C. 42, No: 3, Yaz 1988, s. 485-507.
- H. Snyder Glenn: "Mearsheimer's World: Offensive Realism and the Struggle for Security," **International Security**, C. 27, No: 1 Yaz 2002, s. 149-173.
- Harris, Peter: "Problems with Power-Transition Theory: Beyond the Vanishing Disparities Thesis," **Asian Security**, C. 10, No: 3, Aralık 2014, s. 241-259.
- Hempson-Jones, Justin S.: "The Evolution of China's Engagement with International Governmental Organizations: Toward a Liberal Foreign

- Policy?," **Asian Survey**, C. 45, No: 5, 2005, s. 702-721.
- Hines, Lincoln: "China, the ARF, and the South China Sea: Is China Being Socialized?," **International Affairs Review**, C. 21, No: 2, İlkbahar 2013, s. 1-23.
- Hobson, John M.: "What's at Stake in 'bringing historical sociology back into international relations'?: Transcending 'chronofetishism' and 'tempocentrism' in international relations," **Historical Sociology of International Relations**, Ed. by. Stephen Hobden, John M. Hobson, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- Hopf, Ted: "The Promise of Constructivism in International Relations Theory," **International Security**, C. 23, No: 1, Yaz 1998, s. 171-200.
- Hopf, Ted: "Change in international practices," **European Journal of International Relations**, Ağustos 2017. <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354066117718041>
- Ikenberry, G. John: "The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?," **Foreign Affairs**, C. 87, No: 1, Ocak-Şubat 2008, s. 23-37.
- Ikenberry G. John: **After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order**

after Major Wars, New Jersey, Princeton University Press, 2000, s. 5-29.

Jacques, Martin:

When China Rules The World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World, 2nd ed, London, Penguin Books, 2012.

Jervis, Robert:

“Cooperation Under The Security Dilemma,” **World Politics**, C. 30, No: 2, Ocak 1978, s. 167-214.

Jervis, Robert:

“Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate,” **International Security**, C. 24, No: 1, Yaz 1999, s. 42-63.

Johnston, Alastair Iain, Paul Evans:

“China’s engagement with multilateral security institutions,” **Engaging China: The Management of an Emerging Power**, Ed. by. Alastair Iain Johnston, Robert S.Ross, London and New York, Routledge, 1990.

Johnston, Alastair Iain:

“Is China a Status Quo Power?,” **International Security**, C. 27, No: 4, İlkbahar 2003, s. 5–56.

Kang, David:

China rising: peace, power, and order in East Asia, New York, Columbia University Press, 2007.

Kaplan, Robert D.:

“The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?,” **Foreign Affairs**, C. 89, No: 3, Mayıs 2010, s. 22-41.

- Katzenstein Peter J.: “Analyzing Change in International Politics: The New Institutionalism and the Interpretative Approach,” MPIFG Discussion Paper 90/10, 1990, s. 1-33. <http://hdl.handle.net/11858/00-001M-0000-0012-5B38-5>
- Kennedy, Paul: “The Great Powers, Then and Now,” The New York Times, August 13, 2013. <http://www.nytimes.com/2013/08/14/opinion/global/the-great-powers-then-and-now.html>
- Kennedy, Paul: **The Rise and Fall of the Great Powers**, New York, Random House Inc, 1987.
- Keohane, Robert O.: **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy**, Princeton, Princeton University Press, 1984.
- Keohane, Robert O.: **International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory**, Boulder, San Francisco & London, Westview, 1989.
- Keohane, Robert O., Joseph S. Nye Jr.: **Power and Interdependence**, 3rd ed, Harrisonburg, R.R. Donnelly & Sons Company, 2001.
- Keohane, Robert O., Lisa L. Martin: “The Promise of Institutional Theory,” **International Security**, C. 20, No: 1, Yaz 1995, s. 39-51.

Khong, Yuen Foong,

Nesaduari Helen E. S.:

“Hanging together, Institutional design, and cooperation in Southeast Asia: AFTA and the ARF,” **Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective**, Ed. by. Alastair Iain Johnston, Amitav Acharya, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.

Kim, Woosang, Scott Gates:

“Power transition theory and the rise of China,” **International Area Studies Review**, C. 18, No: 3, Eylül 2015, s. 219-226.

Kirshner, Jonathan:

“The tragedy of offensive realism: Classical realism and the rise of China,” **European Journal of International Relations**, C. 18, No: 1, Mart 2012, s. 53-75.

Kissinger, Henry A.:

World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History, London, Penguin Group, 2014.

Koslowski, Rey,

Friedrich V. Kratochwil:

“Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System,” **International Organization**, C. 48, No: 2, İlkbahar1994, s. 215-224.

- Krasner, Stephen D.: “Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables,” **International Organization**, C. 36, No: 2, İlkbahar 1982, s. 185-205.
- Kuok, Lynn: “Progress in the South China Sea?: A Year After the Hague Ruling,” *Foreign Affairs*, Temmuz 21, 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/east-asia/2017-07-21/progress-south-china-sea>
- Lemke, Douglas: “The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War,” **Journal of Peace Research**, C. 34, No: 1, Şubat 1997, s. 23-36.
- Lim, Yves-Heng: “How (Dis)Satisfied is China? A power transition theory perspective,” **Journal of Contemporary China**, C. 24, No: 92, Eylül 2015, s. 280-297.
- LIU, Qianqian: “China’s Rise and Regional Strategy: Power, Interdependence and Identity,” **Journal of Cambridge Studies**, C. 5, No: 4, 2010, s. 76-92.
- Masterson, James R.: “Power, Interdependence and Conflict: What IR theories tell us about China’s rise,” **The Commonwealth Review**, C. 2, No: 1, Ocak 2014, s. 4-36.
- Mearsheimer John J.: “Why China’s Rise Will Not Be Peaceful,” Eylül 17, 2004.

<http://johnmearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0034b.pdf>

- Mearsheimer, John J.: “Can China Rise Peacefully?” *The National Interest*, Ekim 25, 2014. <http://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?>
- Mearsheimer, John J.: “The False Promise of Institutionalism,” ***International Security***, C. 19, No: 3, Kış 1994, s. 5-49.
- Mearsheimer, John J.: “The Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Asia,” ***The Chinese Journal of International Politics***, C. 3, No: 4, Kış 2010, s. 381-396.
- Mearsheimer, John J.: “China's Unpeaceful Rise,” ***Current History***, C. 105, No: 690, Nisan 2006, s. 160-162.
- Mearsheimer, John J.: ***The Tragedy of Great Power Politics***, New York, W.W. Norton & Company, 2001.
- Mearsheimer, John J.,
Stephen M. Walt: “The Case for Offshore Balancing,” ***Foreign Affairs***, C. 95. No: 4, Temmuz-Ağustos 2016, s. 70-83.
- Mercurio, Bryan: “China’s Evolving Role in WTO Dispute Settlement: Acceptance, Consolidation and Activation,” ***European Yearbook of International Economic Law***, C. 3, No: 3, Kasım 2012, s. 89-123.

- Mitsuru, Kitano: "China's Foreign Strategy," **Asia-Pacific Review**, C. 18, No: 2, Aralık 2011, s. 37-59.
- Norkevičius, Mindaugas: "Regional Institutionalism in Southeast Asia," **Societal Studies**, C. 6, No: 1, Mart 2014, s. 98-113.
- Nuruzzaman, Mohammed: "Liberal Institutionalism and Cooperation in the Post-9/11 World," **SAGE Journals**, C. 45, No: 3, 2008, s. 193-213.
- Nye, Joseph S. Jr.: "Nuclear Learning and U.S.-Soviet Security Regimes," **International Organization**, C. 41, No: 3, Yaz 1987, s. 371-402.
- Nye, Joseph S. Jr.: "Neorealism and Neoliberalism," **World Politics**, C. 40, No: 2, Ocak 1988, s. 235-251.
- Nye, Joseph S. Jr.: "Old Wars and Future Wars: Causation and Prevention," **The Origin and Prevention of Major Wars**, Ed. by. Robert I. Rotberg, Theodore K. Rabb, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
- Nye, Joseph S. Jr.: **Is The American Century Over?**, Cambridge, Polity, 2015.
- Nye, Joseph S. Jr., David A. Welch: **Explaining Conflict and Cooperation: Tools and Techniques of the Trade**, 9th ed, Pearson Education Limited, 2014.
- Nye, Joseph S. Jr.: "U.S.-Soviet Relations and Nuclear-Risk Reduction," **Political Science Quarterly**, C. 99, No: 3, Sonbahar 1984, s. 401-414.

- Nye, Joseph S. Jr.: **The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone**, New York, Oxford University Press, 2003.
- Organski, A.F.K, Jack Kugler: **The War Ledger**, Chicago, The University of Chicago Press, 1981.
- Organski, A.F.K., Jack Kugler: "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation," **Handbook of War**, Ed. by. Manus I. Midlarsky, Boston, Unwin Hyman ER, 1989.
- Organski, A.F.K.: **World Politics**, 2nd ed, New York, Knopf, 1968.
- Özdemir, Haluk: "An Inter-Subsystemic Approach in International Relations," **All Azimuth**, C. 4, No: 1, Ocak 2015, s. 5-26.
- Pardo, Ramon Pacheco: "Guided by identities? A constructivist approach to Sino-American relations," **Estudos internacionais**, C. 2, No: 1, Haziran 2014, s. 39 -60.
- Pearson, Margaret M.: "The major multilateral economic institutions engage China," **ENGAGING CHINA: The Management of an Emerging Power**, Ed. by. Alastair Iain Johnston, Robert S.Ross, London and New York, Routledge, 1999.
- Pearson, Margaret M.: **China's New Business Elite: The Political Consequences of Economic**

- Reform**, Los Angeles, University of California Press, 1999.
- Pew Research Center: “Public Attitudes Toward the War in Iraq: 2003-2008,” *Mart* 19, 2008. <http://www.pewresearch.org/2008/03/19/public-attitudes-toward-the-war-in-iraq-20032008/>).
- Rapkin, David, William Thompson: “Power Transition, Challenge and the (Re)Emergence of China,” **International Interactions**, C. 24, No: 4, Ekim 2010, s. 315-342.
- Rapp-Hooper, Mira, Charles Edel, “Adrift in the South China Sea: The High Cost of Stopping Freedom of Navigation Operations,” *Foreign Affairs*, Mayıs 18, 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2017-05-18/adrift-south-china-sea>
- Reuters: “China gains clout in World Bank vote shift,” Nisan 25, 2010. (<http://www.reuters.com/article/us-worldbank-idUSTRE63O1RQ20100425>).
- Rosenau, James N.: “Before Cooperation: Hegemons, Regimes, and Habit-Driven Actors in World Politics,” **International Organization**, C. 40, No: 4, Sonbahar 1986, s. 849-894.
- Ruggie, John Gerard: “Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist

Synthesis,” **World Politics**, C. 35, No: 2, Ocak1983, p. 261-285.

Russet, Bruce:

“Liberalism,” **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, 2nd ed, Ed. by. Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford, Oxford University Press, 2010.

Shambaugh, David:

“China Engages Asia Reshaping the Regional World Order,” **International Security**, C. 29, No: 3, Kış 2004-2005, s. 64-99.

Shambaugh, David:

China Goes Global: The Partial Power, New York, Oxford University Press, 2013.

Shattuck, Thomas J.:

“China’s Liaoning Power Play,” *Majalla*, July 13, 2017.

<http://eng.majalla.com/2017/07/article55254046/chinas-liaoning-power-play>

Stein, Arthur A.:

“Neoliberal Institutionalism,” **Oxford Handbook on International Relations**, Ed. by. Christian Reus Smit, Duncan Snidal, New York, Oxford University Press, 2008.

Stein, Arthur A.:

“Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World,” **Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate**, Ed. by. David A. Baldwin, New York, Columbia University Press, 1993.

Stockholm International Peace

- Research Institute (SIPRI): “SIPRI Yearbook 2016: Armaments, Disarmament and International Security,” *Kasım* 1, 2016. <https://www.sipri.org/yearbook/2016>
- Sutherland, Peter D.: “Transforming Nations: How the WTO Boosts Economies and Opens Societies,” **Foreign Affairs**, C. 87, No: 2, Mayıs 2008, s. 124-136.
- Taliaferro, Jeffrey W.: “Power Politics and the Balance of Risk: Hypotheses on Great Power Intervention in the Periphery,” **Political Psychology**, C. 25, No: 2, Mart 2004, s. 177-211.
- Tang, Shiping: “Fear in International Politics: Two Positions,” **International Studies Review**, C. 10, No: 3, Eylül 2008, s. 451-471.
- Taylor, A. J. P.: **The Struggle for Mastery in Europe: 1848-1918**, Oxford, Clarendon Press, 1954.
- Tsuneo, Watanabe: “US Engagement Policy toward China,” The Tokyo Foundation, Ocak 31, 2014. <http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2014/us-engagement-policy-toward-china>.
- U.S. National Security Strategy Archive: “National Security Strategy,” Mayıs 27, 2010. <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>

- Volgy, Thomas J., Stacey Mayhall: "Status Inconsistency and International War: Exploring the Effects of Systemic Change," **International Studies Quarterly**, C. 39, No: 1, Mart1995, s. 67-84.
- Walker, R. B. J.: "Realism, Change, and International Political Theory," **International Studies Quarterly**, C. 31, No: 1, Mart1987, s. 65-86.
- Waltz, Kenneth N.: "The Balance of Power and NATO Expansion," University of California, Berkeley Center for German and European Studies, Working paper 5.66, Mart 1998.
- Waltz, Kenneth N.: **Theory of International Politics**, Massachusetts, Addison-Wesley, 1979.
- Warner, Geoffrey: "Nixon, Kissinger and the Rapprochement with China, 1969-1972," **International Affairs**, C. 83, No: 4, Temmuz 2007, s. 763-781.
- Weede, Erich: "The Capitalist Peace and the Rise of China: Establishing Global Harmony by Economic Interdependence," **International Interactions**, C. 36, No: 2, Mayıs 2010, s. 206-213.
- Wendt, Alexander: "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics," **International Organization**, C. 46, No: 2, İlkbahar 1992, s. 391-425.

- Wendt, Alexander: **Social Theory of International Politics**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Wight, Martin: **Power Politics**, London, Bloomsbury, 2002.
- Wilson, Dominic, Anna Stupnyska: “The N-11: More Than an Acronym,” **Goldman Sach Global Economics Papers**, No: 153, Mart 2007.
<http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-chap-11.pdf>
- Wohl, Elijah: “Escaping Thucydides' Trap: Change, Conflict, and the Future of the American-led Order,” Political Science Honors Projects, Paper 50, İlkbahar 2015.
http://digitalcommons.macalester.edu/poli_honors/50
- Xinhua News Agency: “Chinese peacekeepers depart for Liberia,” Mart 10, 2017.
http://news.xinhuanet.com/english/2017-03/10/c_136119306.htm
- Yang, Xiangfeng: “The Anachronism of a China Socialized: Why Engagement Is Not All It's Cracked Up to Be,” **The Chinese Journal of International Politics**, C. 10, No: 1, Mart 2017, s. 67-94.
- Zakaria, Fareed: **From Wealth to Power: The Unusual Origins of Americas World Role**,

Princeton, Princeton University Press, 1998..

Zhang, Baohui:

“Chinese Foreign Policy in Transition: Trends and Implications,” **Journal of Current Chinese Affairs**, C. 39, No: 2, 2010, s. 39-68.

Zhao, Suisheng:

“China’s New Foreign Policy “Assertiveness”. Motivations and Implication,” ISPI Analysis, Mayıs 2011.

<http://www.ispionline.it/it/pubblicazione/chinas-new-foreign-policy-assertiveness-motivations-and-implications-0>

Zheng, Yongnian:

Will China Become Democratic?: Elite, Class and Regime Transition, Singapore, Eastern Universities Press, 2004.

Zoellick, Robert B.:

“Whither China: From Membership to Responsibility?,” Eylül 21, 2005. <http://www.state.gov/s/d/rem/53682.htm>.